

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XIX. 1'2012

ГЛАВЕН РЕДАКТОР **АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА**
РЕДАКТОР **ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ**. КОРЕКТОР **АНЕЛИЯ ГОРАНОВА**
РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: **АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ**, **АНЕТА ДОНЧЕВА**,
АНИ ГЕРГОВА, **АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА**, **БОРЯНА ХРИСТОВА**,
ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, **ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА**, **ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА**,
НИНА ШУМАНОВА, **СТОЯНКА КЕНДЕРОВА**
ДИЗАЙН **АНИ КОЛЧЕВА**. ПРЕДПЕЧАТ **КАЛОЯН ТОМОВ**
ПЕЧАТНИ КОЛИ 4,75. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88
ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 988 28 11 (304, 206).
E-mail a.dipchikova@nationallibrary.bg; peturveli4kov@abv.bg
ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2012
РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.
Приемен ден за автори — сряда от 14 до 15 часа.

Списание „Библиотека“ се издава от Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

С ъ д ъ р ж а н и е

Ю б и л е й

Донка Правдомирова

5 Библиографът
Никола Михов

С ъ б и т и я

*Искра Христова-Шомова,
Мария Йовчева,
Маргарет Димитрова*

14 Денят на
св. Василий Велики

Д о к у м е н т и

*Антоанета Тотоманова,
Ефросина Ангелова*

Нови правила за
24 библиографско
цитиране

О т к л и к

Александър Димчев

34 Ценен наръчник
за библиотеките

Жак Ескенази

История на
41 Университетската
библиотека в София

Георги Саракинов

43 Авторско право.
Договори

С ъ б и т и я

Тошка Борисова

44 Проектът НАБИС
една година по-късно

Л ю б о п и т н о

Милена Цветкова

47 Ноев ковчег
за печатните книги

Лозан Такев

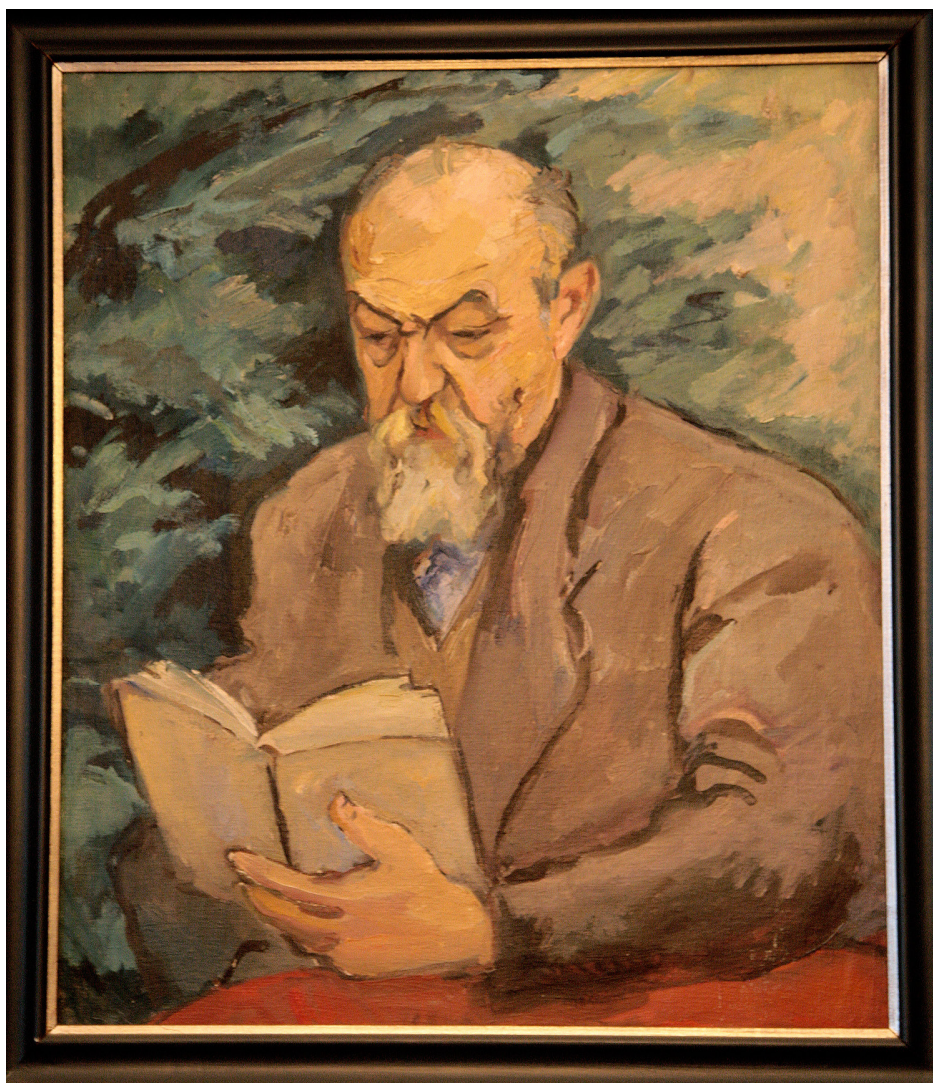
За Христо-Ботевите
57 страници и още
нещо...

К р ъ г о з о р

58 Истинската сила
на е-книгите

66 Библиографски
справки

76 Талон
за абонамент

Никола Михов – портрет от художника
Иван Пенков. Притежание на НБКМ

БИБЛИОГРАФЪТ НИКОЛА МИХОВ

НАВЪРШВАТ СЕ 135 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО МУ

Донка Правдомирова

160 години българска библиография

Още от възникването си в Античността и до днес библиографията остава до голяма степен в сянката на библиотеката, тя е по-трудно забележима не само за широката публика, но и за по-ерудираната аудитория. Преди няколко години, във века на глобалната мрежа, когато вече се чува твърдението, че библиографията „умира“, известният руски библиограф, библиотекоевед и информатик, директор на библиотеката на Руската академия на науките в Санкт Петербург проф. дпн Валерий П. Леонов написа монографията „Библиография как професия“, където заявява директно: „Има такава професия – библиограф. И в тази професия има една удивителна особеност – общуването с натрупаните човешки знания едно към едно, без посредници“. В многопосочните си историко-философски анализи и ретроспекции той твърди още, че библиографията няма да изчезне, а само сменя своята описателна парадигма с когнитивна, знаниева парадигма; и ние, библиографите, виждаме как това се случва в момента¹ и аз мисля, че и цялата наша българска гилдия споделя тази визия.

В България библиографията възниква през XIX в. заедно с новобългарската печатна книга и въпреки че като социално явление не е едномоментен акт, библиографската наука отдавна е възприела 1852 г. за нейна рождена дата. Тогава „младият и любознателен калюферец Иван В. Шопов“, както тривиално се повтаря, по идея и под прякото подбудителство на одеския българин Николай Хр. Палаузов съставя първия значим библиографски труд – „Список на нововозраждаемата Болгарска писменост в XIX-й век“. През тази година се навършват 160 години от това знаменателно културно събитие и ние ще ознаменуваме юбилея на отечествената библиография чрез юбилеите на двама от най-видните ѝ представители. По щастлива случайност в хронологически план на първо място застава колосът акад. Никола Михов (1877–1962), следван от д-р Христо Тренков (1912–1971), който от българските класици-библиографи цени най-вече акад. Михов и акад. Балан. През 1947 г. д-р Тренков пише няколко статии по повод 70-годишнината на акад. Михов и в една от тях го определя като „патриарх“ на българската библиография² – твърдение, което е оспоримо. При цялото ми преклонение пред делото на акад. Михов, ще изтъкна, че тази квалификация съотнасяме към акад. Балан с конкретизацията, че той е патриарх на българската модерна библиография, а не изобщо на нашата библиография.

Акад. Никола Михов – колосът на българската библиография

Правя тази квалификация и веднага се замислям: имам ли абсолютно право?

¹ Леонов, В. П. Библиография как професия. Москва, 2005, с. 15.

² Тренков, Хр. Патриарх болгарской библиографии. – В: *Свободная Болгария*, № 3/22, 7 апр. 1947.

Акад. Балан не е ли съизмерим с акад. Михов? И двамата не стоят ли един до друг на този най-висок пиедестал? Приносите им, макар и в два различни профила, са в услуга, най-общо казано, на българската историческа наука. Акад. Балан издирва и описва повече от двадесет години българската печатна книжнина и създава „венеца“ на своята библиографска дейност – „Български книгопис за сто години: 1806–1905 г.“, а акад. Н. Михов няколко десетилетия издирва и описва немските, френските, английските и италианските извори за българската история от XVII до началото на XX в., разпръснати в най-големите западноевропейски библиотеки: в Париж, Мюнхен, Берлин, Женева, Лондон... При цялото ми преклонение и пристрастие към акад. Балан като модернизатор на отечествената библиография в края на XIX и началото на XX в. трябва да призная, че практическата, съставителската библиографска дейност на акад. Михов безспорно заема по-високо място във всеки един аспект, особено по трудност на самото издирване, а също и като обем, да не говорим, че е библиография на цитати на няколко европейски езика. Ето защо той безусловно е **колосът**, който стои начело на великата петорка в тази област, според мен, в която следва да бъдат включени акад. Александър Теодоров-Балан, д-р Маньо Стоянов, д-р Димитър Иванчев, проф. Веселин Трайков. Те са библиографите практики, които са показали най-висша професионална виртуозност за работа с десетки хиляди документа и представянето им в систематизирани библиографски портрети. С тази разлика, че, както изтъква проф. Т. Боров, „при трудовете на д-р Михов имаме работа не с библиографско описване на събрани някъде книги, не и с набиране на заглавия из съществуващи вече библиографски указатели, т. е. с правене на библиографии от библиографии, а със самостоятелни и задълбочени проучвания на иначе мъчно обозрима литература по определена тематика и конкретно излагане на добитите резултати с оглед да се подпомогнат бъдещите изследователи в тая област“³. Затова неговите библиографии имат характер на научноизследователски трудове. В потвърждение на тази теза десетилетие по-късно проф. В. Трайков – следовник на акад. Михов в библиографирането на чуждестранната историческа българистика, изтъква, че неговите исторически библиографии могат да се третират като „помощна историческа наука“⁴.

Изследователски статии за акад. Н. Михов са писали най-изявените български библиографи – проф. Т. Боров, проф. В. Трайков, доц. Кр. Зотова, доц. Л. Атанасов, доц. А. Вълчева, както и авторката, пишеща тези редове, но най-пространните и обобщаващи портрети принадлежат на неговия ученик, следовник и най-близък приятел – проф. Т. Боров, и на ученика на Боров – Л. Атанасов⁵. Независимо от това българската библиографска наука е в дълг към този титан не само на отечествената, но и на световната библиография. Особено като се има предвид, че в началото на миналия век, когато създава уникалните си исторически библиографии на цитати, д-р Н. Михов е по-известен на чуждестранните историци, отколкото на българските. Ето защо, смея да твърдя, че не само библиографската наука, но историографията

³ Боров, Т. Д-р Никола Михов или за научния характер на библиографските трудове. – В: Боров, Т. Живот с книги. София, 1973, с. 88.

⁴ Трайков, В. Научното дело на д-р Никола Михов. – В: *Помощни исторически дисциплини*, 2, 1980, с. 250.

⁵ [Боров, Т.] Никола Михов. – В: *Сборник* в чест на академик Никола Михов по случай осемдесетгодишнината му. София, 1959, с. 1–15; Атанасов, Л. Библиографска приемственост (Никола Михов и Тодор Боров). – В: *В чест на 80-годишнината на проф. Тодор Боров*. София, 1984, с. 328–337.

на българската наука е в дълг към „най-големия български енциклопедист от XX в.“, както го определят такива мастити учени като биологът акад. Методи Попов и акад. Димитър Бъров – първият ректор на Стопанската академия „Д. А. Ценов“ в Свищов. Едно цялостно и многоаспектно изследване за акад. Михов ще осветли пълно не само библиографската му дейност, но и приноса му за библиотечното дело, ще очертае мястото му в научната и културната сфера у нас в началото на XX в., ще анализира връзките му с редица творци на българската литература и култура: Николай Лилиев, Елисавета Багряна, Иван Богданов, с художника Васил Стоилов. В настоящата възпоменателна статия само ще припомним основните моменти от неговата биография и ще представя по-неизвестни факти относно приноса му за учредяването на Българския библиографски институт (ББИ) и ролята му за формирането на първото поколение библиографски професионалисти.

Никола Василев Михов е роден на 6 март 1877 г. в Габрово. Закърмен с най-прогресивните възрожденски добродетели, той е пример за безкористно и всеотдайно служене на отечеството. В продължение на повече от едно десетилетие издирва, описва и систематизира западноевропейските извори по историческа българистика за периода XVII–началото на XX в. по лична самоинициатива, без да е особено подпомаган от държавата, като се изключи отпечатването на трудовете му, разчитайки единствено на скромната си пенсия.

Любовта към книгата и знанието той наследи от баща си, който е учител и едновременно свещеник. Бъдещият учен-библиограф заминава да продължи образованието си в университета в Женева две години след като завършва Априловската гимназия (1897). На следната 1898/1899 учебна година се прехвърля в Белгия и се записва в Université Nouvelle в Брюксел. Следва социология и биология. Завършва през 1900 г., защитавайки дисертация на тема „История на статистиката“. Завърнал се в родината, той е сред малцината млади учени с докторска степен. Това образование, за съжаление, не му осигурява престижна постоянна работа по специалността. Първоначално е учител по френски език в мъжката гимназия в Търново, после работи в Дирекцията на статистиката, отбива военната си служба и отново става учител по френски език, този път в родното Габрово. През 1905 г. високообразованият министър на просвещението – проф. Иван Шишманов – забелязва учителя с европейска култура и го назначава в Първа мъжка гимназия в София, а през 1908 г. е назначен за поддиректор на Народната библиотека в София. Амбицията на младия западноевропейски възпитаник е с богатите си познания, включително и по библиотечно дело и библиография, и в сътрудничество с директора Пенчо Славейков да допринесе за изграждането ѝ като истинска национална библиотека. През 1912 г. обаче споделя съдбата на своя „високо ценен директор“, който е изгонен от библиотеката. На 6 юни Никола Михов също е уволнен заради статията си „Пенчо Славейков и Народната библиотека“, отпечатана във в. „Пряпорец“. От този момент той изцяло се посвещава на интереса си по избраната вече тема: библиографско и фактографско издирване на западноевропейските извори за историята на България.

Гениален класик на библиографската трансформация на знанията

Д-р Н. Михов работи целенасочено по тази проблематика в периода 1912–1932 г. в Мюнхенската библиотека, в Берлинската кралска библиотека, в Националната библиотека на Франция, в Бритиш музеум. Връща се в България само за по ня-

колко месеца – време, през което се отпечатва някой от трудовете му, и отново заминава за Западна Европа. Т. Боров е изчислил, че Никола Михов е работил плътно в тези богати книгохранилища повече от 12 години, които се събират във времето от 1906 до 1932 г. През това време д-р Н. Михов търпеливо и безкрайно прецизно издирва, описва и систематизира във формата на ретроспективни библиографии немските, френските, английските и италианските исторически извори за българската история, респективно и за историята на Турция. Преглежда de visu десетки хиляди източници: библиографии, книги и периодични издания. При това една голяма част от неговите трудове са библиографии на цитати, за да не се ровят и отново да губят време учените историци. Нека само за миг си представим какво търпение и внимание, каква прецизност, освен владееенето на немски, френски и английски език, са му били необходими, за да препише на ръка десетки стотици цитати, в които се споменават България и Турция! Плод на този дългогодишен, всеотдаен и скрупулъозен труд са четирите библиографски поредици: *„Библиографски източници за историята на Турция и България“ – 4 тома (1914–1934); „Населението на Турция и България през XVIII–XIX век“ – 5 тома (1915–1968); „България и българите според чужденците“ – 2 тома, френски и немски автори (1918–1929); „Принос към историята и търговията на Турция и България“ – 6 тома (1941–1971). Общо 17 обемисти труда.* В тях са регистрирани около 20 000 библиографски единици – книги, статии, библиографски и периодични издания. По негово собствено признание само за труда си „Библиографски източници за историята на Турция и България“ той е прегледал около 12 000 източника, за да извлече 1585 заглавия! По най-груби изчисления за всичките си трудове Никола Михов е прегледал de visu над 80 000 издания! А както е известно, той е изключително честен и скромнен изследовател, бих казала, болезнено честен, тъй като пази и една част от заемните си бележки от библиотеките, които е ползвал. Тези документи не само са прегледани, в смисъл на прелистване, те са библиографски описани и прочетени, от тях са извлечени и преписани цитати на немски, френски и английски език, за да бъдат улеснени бъдещите историци. За интелектуалците от втората половина на XX и началото на XXI в. посочените числа са трудно обясними, както и тази родолюбива всеотдайност към историята на Отечеството. Именно десетилетната библиографско-изследователска дейност на акад. Михов и съставените от него трудове, отразили в невероятна симбиоза библиографски и фактографски текстове на западноевропейската историческа българистика за около три столетия, е основанието да го определим като **„колосът на българската библиография“**. Учудващо е обаче, че историкът на световната библиография проф. К. Р. Симон не го споменава в труда си „История иностранной библиографии“ (Москва, 1963), въпреки че отделя специална глава „Библиография по историческите науки“. Този вид отраслова библиография, според руския учен, изостава спрямо останалите научни области и към началото на Великата френска буржоазна революция току-що се заражда. Изключително големи успехи има през XIX в., което е в пряка връзка с развитието на историческата наука и засиления интерес към нея. Водеща в тази насока, особено през втората половина на века, е Германия, където българският библиограф работи дълго време в началото на XX в. По негово лично свидетелство само в Баварската кралска библиотека, днес Баварска държавна библиотека в Мюнхен, Михов е имал възможността да прелисти близо 8000 библиографски източника, за да констатира в кои от

тях се съдържат сведения за България и Турция. С такова огромно количество библиографии е разполагала по онова време библиотеката⁶.

За отбелязване е още, че акад. Михов е познавал и е притежавал уникалния библиографски труд „Среди книг. Опыт обзора русских книжных богатств“ на руския библиограф Николай Ал. Рубакин (1862–1946) – съзателят на библиопсихологията, който лично се е познавал с проф. Ив. Шишманов и няколко години даже си кореспондират. За това свидетелства Ив. Богданов. При една от срещите им Михов му показва тритомното издание на „Среди книг“ от 1911 г. и изказва мнението, че „такъв труд трябва да бъде създаден и за нашата българска книга“. Когато Богданов отбелязва, че само той би могъл да го подготви, библиографът отговаря, че единствен Боян Пенев може да направи подобно фундаментално обобщение⁷.

Приносите на акад. Михов на библиографското поле не се изчерпват с историческите му библиографии. Той и плевенският библиотекар Петър Ненков са първите българи, които участват в международен библиографски форум – в работата на Международния конгрес по библиография, проведен през 1910 г. в Брюксел. По този начин българската библиография официално се включва в международното библиографско сътрудничество.

Особено голям е приносът на акад. Михов за създаването и развитието на Българския библиографски институт, просъществувал от 1941 до края на 1963 г. И това е всеизвестно, но ние бихме искали да подкрепим този извод на библиографската наука с някои непознати факти.

Акад. Михов и Българския библиографски институт

Никола Михов е не само библиограф съставител, а заедно с акад. Балан той радее и за модернизацията на отечествената библиография – не само в методическо отношение, но и за институционализацията ѝ. Като белгийски възпитаник той е пряко свързан с Международния библиографски институт още от студентските си години, а през 1910 г. като поддиректор на Народната библиотека в София и официален български представител на конгреса по библиография завършва доклада си с думите, че и в България трябва да се учреди библиографски институт. С реализирането на тази идея, както е известно, се заема през 1918 г. акад. Балан и успява да го учреди. Поради липса на средства обаче институтът остава в проект. През 1941 г. проф. Т. Боров също със свои съмишленици учредява Български библиографски институт, като решаваща роля изиграва дарението на родолюбивата търновчанка д-р Цветана Рашева. От този момент името на акад. Н. Михов като че ли остава в сянка. В историческите изследвания се повтаря единствено изречението за благотворителния акт на д-р Рашева. Така постъпва дори и проф. Боров, най-вероятно поради преклонение и дискретност към своя любим „Бачо Кольо“. Знае се само името на д-р Рашева, родена Събева, и нищо друго за нея. Самият проф. Боров, който е в пряк контакт с дарителката, също се ограничава само с благодарствено изречение. А истината е, че именно **акад. Михов не само пръв заявява публично идеята за учредяване на библиографски институт, а и подготвя духовно решаващия дарителски акт на д-р Цв. Рашева**. Неслучайно волята на завещателката е да се създаде „Фондация Библиографски институт“ на името на акад. Н. Михов. Тези

⁶ НБКМ–БИА, ф. 627, а.е. 289, л. 3742.

⁷ Богданов, Иван. Изкуството да се самоограничаваш. – В: Богданов, Ив. Неизбледняващи спомени. София, 1981, с. 89–100.

факти досега са отминавани от деликатност и уважение към дарителката и нейното близко приятелство с акад. Михов. До смъртта му през 1962 г. това е обяснимо, а след това просто не се е обръщало внимание на този факт. Никъде не се споменават и никакви биографични сведения за д-р Рашева, освен че е родолюбива българка от В. Търново. Наскоро най-после успях да издиря кратка биографична справка за нея, но тя е включена в моя публикация под печат, посветена на 70-годишнината от основаването на ББИ.

Малко повече подробности за връзката на д-р Рашева с акад. Михов намираме в спомените на Иван Богданов, който с право се възприема като негов ученик по библиографска евристика и историческа методология. Ще цитирам дословно целия текст, защото той разкрива приноса на акад. Михов за направеното дарение. Ето какво свидетелства големият литературовед: „Връзката му [на акад. Н. Михов] с Цветана Рашева, съпруга на покойния д-р Димитър Рашев, син на Венета Ботева от първия ѝ брак, **му създава възможност не само да я убеди в необходимостта от създаването на Български библиографски институт, но и да завещае значителна част от имота си за тази цел** [подч. Д. П.]. Неин квартирант бе мой близък и след смъртта ѝ, разядени от намалената наследствена маса поради направения завет, наследниците ѝ захвърлиха в един ъгъл всичко, което не представляваше за тях имуществен интерес. Достатъчно ми бе да хвърля само един поглед върху този куп, за да почувствам неговото [на акад. Н. Михов] присъствие. Внимателно отделих от него записките и книгите, що ѝ бе давал да чете“⁸. Безспорно е, че това приятелство е почивало върху богата духовна основа и при цялото ми преклонение и уважение към паметта и на двамата ще си позволя да цитирам още нещо любопитно, което пише Богданов: „Необикновената му дискретност [на акад. Михов] не ми попречи да го видя и като любимец на жените. Също като Стендал той е имал доста истории при пълна дискретност...“⁹. Междувпрочем през 2012 г. се навършват 130 години от рождението на д-р Рашева. Тя умира през 1938 г. и непосредствено преди края на живота си завещава част от имота си за учредяване на библиографски институт. Следователно трябва да се знае, че акад. Михов не само пръв изказва идеята за създаването на специализирана библиографска институтция, но и допринася за действителното ѝ учредяване. Освен това от 1945 г., когато Институтът придобива статут на държавно учреждение и започва да функционира, въпреки че живее в Свищов, той индиректно обучава и наставлява младите сътрудници по методика и технология на библиографирането, свързан е с проблемите на цялата институтция. В подкрепа на този всеизвестен факт, непознат за по-младите поколения библиографи, свидетелстват запазените в архива му писма от няколко от най-видните представители на първото поколение библиографи професионалисти у нас. Те са от 1946 до 1953 г. Интересно е, че от проф. Боров намерихме само едно писмо, независимо, че в словото си, произнесено на малко тържество в Свищов, организирано по повод десетгодишнината от кончината на академика, споделя, че е получил от него около стотина писма¹⁰. На този етап нямаме обяснение защо акад. Михов е запазил само едно писмо от проф. Боров при такава активна кореспонденция. Малко вероятно е само той да е писал на по-младия си приятел.

⁸ Пак там.

⁹ Пак там.

¹⁰ Боров, Т. Д-р Никола Михов : Свovo, произнесено в Свищов на 24 май 1972. – В: Боров, Т. Стъпки по пътя на един дълголетник. София, 1992, с. 197–199.

В първите години от функционирането на Института редовно си кореспондират с акад. Михов Божана Божинова-Троянова и Дора Ганчева – двете съставителки на персоналията му, подготвена за 70-годишния му юбилей през 1947 г.

Първото запазено писмо от Божинова носи надслова „Института“ и е от 13 юни 1946 г. В него тя съобщава, че му изпраща библиографията за М. Горки и споделя как е извършила издирването, пита го и за неизвестното ѝ сп. „Звезда“, което е излизало в Търново. Между другото тя пише: „...Софийската обстановка, включително и институтът, Ви тормозиме доста. Да не решите да ни изоставите, господин Михов?“¹¹. Тези няколко реда са предостатъчни, за да се разбере колко тясно е бил свързан акад. Михов с ББИ и неговите първи сътрудници. Впечатляващо е, че във всички писма авторката споделя и за близките от семейството си и подписът ѝ е: „Ваша Божка“. В следващото писмо, което е от 17 май 1947 г., специално моли той да ѝ изпрати данни за дисертацията си, но в готовата вече персоналия не виждаме описанието на този труд. Освен това отново го информира подробно за обстановката в института, като най-важното е очакването ББИ да се премести в новата сграда, която е в структурата на Народната библиотека¹². А в писмото си от 12 юни 1947 г. специално пише: „В института вашите приятели са добре“, като има предвид Йорданка Аврамова и Здравка Орешкова. И отново подробности и въпроси около неговата персоналия, като му съобщава, че подготвя библиографии за Сервантес и Хайне. От това следва да се заключи, че персоналията на акад. Михов, която е до 1947 г. и е поместена в том първи на Годишника на ББИ, е максимално пълна, въпреки че тя отразява само неговите публикации. И ето, изминали са 50 години от смъртта на този титан на българската библиография, а сме в дълг към него. През 2009 г. моя дипломантка състави доста пълна биобиблиография, от която се вижда че само до 1947 г. за неговите колосални библиографски трудове има над 80 рецензии – у нас и в чужбина.

През 1947 г. с акад. Михов си кореспондира и Д. Ганчева. Всъщност писмата са две-три, но за нас е интересно само първото – от 20 ноември 1947 г.¹³.

То започва с думите: „Сега в Института много осиротяхме: нямаме Вас, няма я г-ца Божинова, а директорът е в отпуск“. Акад. Михов се е държал изключително сърдечно и бащински с „прохождащите“ млади библиографки, които, както личи и от това писмо, му изпращат всички новоиздадени библиографии от ББИ. Д. Ганчева се хвали, че е получила поръчка от British Consul да изработи „библиография върху историята на българското изкуство с оглед на гръцко-римските влияния в него... една приятна задача“, и се надява да се ползва от неговите указания. Такъв труд обаче не е публикуван, вероятно при новата политическа обстановка не е изработен. Това писмо също потвърждава, че младите колеги редовно изпращат на акад. Михов дубликат на списъците за новонабавените книги в ББИ. Знаем, че ББИ е успял да си създаде в първите години на своето функциониране богати международни връзки, организира и междубиблиотечен книгообмен, който по-късно се ограничава преди всичко с библиотеки от Съветския съюз. В приложения списък виждаме, че през 1947 г. по-голямата част от новите попълнения идват от библиотечните училища в САЩ, от Лос Анджелис, от Луизиана, от Северна Каролина, получава се и бюлетинът на ЮНЕСКО.

¹¹ НБКМ–БИА, Ф. 627, а.е. 30.

¹² Пак там.

¹³ НБКМ–БИА, Ф. 627, а.е. 64.

С акад. Михов си кореспондира още една от видните библиографки – Татяна Киркова, но това е вече в периода 1950–1953 г. Интересно за нас е първото писмо – от 12 април 1950 г. Тя използва обръщението: „Скъпи Бачо Кольо“, както проф. Боров и голяма част от неговите приятели го наричат, и започва с новини от ББИ, които са важни за историята му. Киркова директно споделя: „Нямаше и спокойна обстановка за работа, тъй като през тези месеци се извърши окончателният развод между НБ [*Народната библиотека – доп. Д.П.*] и ББИ с безброй ненужни усложнения, акции и контраакции, оспорвания, изложения – от едната и другата страна, всичко съпроводено с непонятни дребнавости, не малко интриги и голяма доза личен елемент“¹⁴. Въпреки това 1949 г. била много „продуктивна“. Младите ученички и следовнички на акад. Михов го осведомяват и за библиотечните събития в по-широк план. Киркова съобщава още: „Савова се завърна и внесе редица преобразования и подобрения в библиотеката на БАН. Изнесе една лекция за библиотеките в СССР, която беше доста слаба... Савова е добро момиче, ама не става за този пост“. Авторката на писмото има предвид проф. Е. Савова, която е била няколко месеца на специализация в Съветския съюз, нейните първи впечатления обаче са опровергани от времето. Споменава, че се търси и нов директор на Университетската библиотека и д-р Хр. Тренков е подходящ, но „по-други причини няма да стане“. Днес знаем, че тези причини имат политически характер. Всъщност най-богата и най-интересна е кореспонденцията именно на д-р Тренков с акад. Михов, но тя заслужава специално внимание и ще я представим в следващ брой, за да отбележим 100-годишнината от неговото рождение.

Единственото запазено от проф. Боров писмо в архива на акад. Михов е от 21 март 1953 г. и е по-конкретен повод, както и авторът изтъква в първото си изречение: „...др. Е. Савова иска да получи непременно за своята биобиблиография на Г. Димитров „Димитровска награда“. Рецензенти бяхме определени: Цв.[етана] Матеева (от КНИК) и аз. Понеже и двете рецензии са неблагоприятни за кандидатката, тя е наложила да се искат нови рецензии – решено е да се възложи новото рецензиране вам и на директора на Нар. библиотека Г. Михайлов. Вие ще си отговорите, разбира се, както намерите за добре. За ваше лично осведомление ви изпращам (поверително) копие от моята рецензия, като ви моля след прочитане да ми я върнете, тъй като ми е единствено копие“¹⁵.

Тези няколко писма са показателни за съпричастността на акад. Михов към проблемите на ББИ, за приятелското и педагогическото му наставничество към първите следвоенни кадри на отечествената библиография. Той е най-близкият и доверен съветник и приятел на самия директор на ББИ проф. Т. Боров. До края на живота си акад. Никола Михов живее и с професионалните, и с личните проблеми на по-младите си колеги. Той е просто учител и приятел, който щедро раздава знанията си.

Своео педагогическо кредо обаче акад. Михов разгръща пряко и всеотдайно в продължение на две десетилетия (1938–1957) в Стопанската академия „Д. А. Ценов“ в Свищов, на която е един от първостроителите. Там той не само чете увлекателни лекции по философия, но и обучава младите научни работници в методологията на изследователската дейност.

Мисля, че това кратко изложение достатъчно красноречиво показва, че българските библиографи са в дълг към колоса на отечествената библиография. И най-

¹⁴ НБКМ–БИА, Ф. 627, а.е. 120.

¹⁵ НБКМ–БИА, Ф. 627, а.е. 38.

малкото, което му дължим и което бихме могли да му дадем посмъртно, е цялостно изследване за библиографската му дейност. Въпреки тази констатация в заключение би следвало да признаем, че акад. Михов е сред онези учени и библиографи, които имат щастието да съпребивеят оценката на своя труд на професионално и на държавническо равнище.

Признанието на държавата и на научните институции

Още през 1942 г. видният дипломат и журналист Симеон Радев пише: „Твърде малцина подозират, че в лицето на д-р Н. Михов България има един учен с голямо име в Европа и Америка. Тоя българин, тъй болезнено скромен, че избягва шума около името си, както други търсят рекламата, наистина е един от най-видните библиографи на нашето време“¹⁶. В тази връзка ще съобщим, че по сведения на сътрудниците от старопечатния отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, че и днес акад. Михов е обект на интерес в САЩ. Анджела Кенън, библиотекар в Славянския отдел на Конгресната библиотека, преди няколко години идва в България и обстойно се запознава с архива на акад. Михов, който попада в изследователското й поле. Чрез наша колега, която живее извън България, получих сведения, че в момента г-жа Кенън подготвя статия за него. А официалното държавно и научно признание у нас е заявено през 1947 г. Тогава по случай 70-годишнината си д-р Н. Михов е удостоен със званието „академик“ именно за библиографската си дейност в областта на историческата библиография. През 1959 г., вероятно на въпросник, зададен от БАН, той отбелязва, че е получил и следните награди: „За гражданска заслуга – IV и III степен; орден „Кирил и Методий“ – I степен; орден „Народна република България“ – I степен; става лауреат на Димитровска награда – I степен, 1950 г.“¹⁷. Българският библиографски институт посвещава първия том на годишника си на неговата 70-годишнина и подготвя първия персонален списък на трудовете му, а по повод на 80-годишнината му Българската академия на науките заедно с Българския библиографски институт подготвят изданието „Сборник в чест на академик Никола В. Михов по случай 80-годишнината му“, което е отпечатано през 1959 г.

Акад. Н. Михов умира на 5 април 1962 г.

Последната публична почит към него е юбилейната научна сесия, която Стопанската академия „Д. А. Ценов“ организира през 1997 г. в чест на своите първостроители. Името на акад. Н. Михов е наредено веднага след името на първия ректор на Академията – проф. Д. Бъров, след тях следват имената на останалите изтъкнати професори.

¹⁶ Радев, Симеон. Огромното дело на д-р Н. Михов. – В: *Зора*, № 6879, 3 юни 1942.

¹⁷ НБКМ–БИА, Ф. 627, а.е.1, л. 465.

ДЕНЯТ НА СВ. ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИ

*Искра Христова-Шомова, Мария Йовчева,
Маргарет Димитрова*

От 11 до 25 януари т.г. в Централното фоайе на Националната библиотека „Св. Кирил и Методий“ в София беше представена изложбата „Денят на св. Василий Велики“. Изложбата е организирана във връзка с реализирането на проекта *Encyclopaedia Slavica Sanctorum. Светци и свети места в България. В електронен и Гутенбергов формат*. Проектът е финасиран от МОМН, № ДДВУ 02/68 (2010). Разработван е съвместно от голям екип от учени от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, преди всичко от Катедрата по кирилометодиевистика, и от Института за литература към БАН, Направление „Стара българска литература“, а също и от изследователи от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Института по славистика към Виенския университет (Австрия), Института по балканистика към БАН, Института по математика и информатика към БАН, Института за литовски език във Вилнюс (Литва), Университета в Манчестър (Великобритания) и Университета в Орегон (САЩ). Целта на проекта е да събере и систематизира информацията за почитта към християнските светци в България от времето на най-ранното християнство до наши дни. Основна задача е да изгради електронна енциклопедия, съдържаща данни за светците и текстовете, които са им посветени. Те се извличат от средновековни славянски ръкописи, възрожденски паметници, устни предания. Събират се и изображения на светци, информация за посветени им места, черкви, параклиси, манастири. Въз основа на този материал ще се осмислят представите за светостта в исторически и в съвременен план и особено, за начините, по които светците навлизат в живота на българите векове наред.

Изложбата „Денят на св. Василий Велики“ представя в умален вид цялостния замисъл на проекта: да се види християнският празник във всичките му измерения, да се проследи неговата история в книжовните паметници, в изобразителното изкуство и в народните традиции. Васильовден, денят на св. Василий, съчетава няколко празника с различни измерения. Празникът е по средата между двата големи Господски празника: Рождество Христово и Богоявление, като разделя празничния Рождественско-Богоявленски зимен период. Той съчетава черти на високото християнско богословие и древни народни традиции, свързани с прастари вярвания и магически практики.

В центъра на празника стои фигурата на св. Василий Велики, забележителен християнски писател и мислител, един от най-великите отци на Църквата, ярка фигура сред създателите на православната християнска доктрина. Роден е около 330 г. в Кесария Кападокийска. Произлиза от знатно християнско семейство, внук е на св. Макрина Старша, син е на св. Емилия и св. Василий Старши, брат е на св. Григорий Нисийски, св. Макрина Младша и св. Петър Севастийски. Получил блестящо образование в Кесария, Цариград и Атина. Изучавал е както антична философия, риторика, астрономия, натурфилософия и медицина, така и християнско богословие. През 358 г. основал монашеско общежитие в Кападокия край река

Проф. Боряна Христова, проф. Искра Христова-Шомова, доц. Мария Йовчева и доц. Бойко Пенчев откриват изложбата

Ирис, недалече от Неокесария. Там негов другар по усамотение бил друг виден кападокиец, св. Григорий Богослов. През 364 г. се завърнал в Кесария, където през 370 г. бил ръкоположен за епископ. Починал на 1 януари 379 г.

Св. Василий е един от най-значителните християнски писатели. Макар да починал едва на 49 години, той е автор на многобройни догматически, богословски, екзегетични и поучителни съчинения, първите монашески правила, както и голям брой послания. Неговите произведения са твърде разнообразни и по тематика, и по предназначение. Той е автор както на творби, необходими за храма, така и на трудове, които засягат въпроси на най-високото богословие и най-задълбочената християнска философия, предназначени за усамотено четене от ерудити, а също и на правила за тези, които са избрали усамотението на монашеската обител. Всички негови произведения са белязани от блестящата му мисъл, всеобхватната му ерудиция и изисканото елинско красноречие. По думите на Григорий Богослов за образован и просветен е бил смятан само онзи, който най-добре познавал и разбирал творбите на великия отец.

Св. Василий бил известен като щедър човек, който се е грижел за бедните, бил е богат, но е раздавал имуществото си на нуждаещите се. Организиран е монашеският живот, включително грижата за болните. Днес се смята за покровител на болниците.

Най-известната творба на св. Василий е неговият Шестоднев. Това е съчинение, което съдържа разказ за сътворението на света за шест дни. Знанията за света и неговото устройство са поднесени с богословски коментар, така че чрез познанието за видимия свят човечеството да се доближи до познанието за неговия творец. Тази голяма енциклопедична творба включва описания на природни обекти, небесни светила, растения и животни. В нея се съчетават достиженията на елинистичната наука и на елинската фолософска мисъл с християнския коментар. Навлязъл дълбоко в християнското богословие и същевременно свързан с античната риторика и философия, св. Василий представя пред читателя картината на света в цялата му сложност и многообразие, търси мястото на човешката личност в този свят и прославя Създателя.

Василиевият Шестоднев е послужил за образец на други подобни енциклопедични творби със същото заглавие: Шестоднев на Амвросий Медиолански (IV в.),

Скопски миней, XIII век

Шестоднев на Севериан Гавалски (V в.), Шестоднев на Георги Писидийски (VII в.), Шестоднев на Анастасий Синаит (VII в.). Сред тях се откроява Шестодневът на старобългарския писател Йоан Екзарх. Тази творба включва откъси от Шестодневите на Василий Велики и Севериан Гавалски, от творби на отци на Църквата: Григорий Богослов, Йоан Златоуст, Григорий Нисийски, Йоан Дамаскин, от антични философи: Аристотел, Платон, Парменид, Демокрит, Талес, а също и авторски части, които обхващат около една трета от обема на творбата.

В края на XV в. е направен славянски превод на първите девет части на Василиевия Шестоднев, вероятно от сръбски книжовник. Най-ранният му препис е от 1400 г. и се пази в Хилендарския манастир. Този превод има и два преписа, дело на видния балкански книжовник Владислав Граматик, в двата негови големи сборника: Рилският от 1456-а и Загребският от 1469 г. През 1656 г. Епифаний Славинецки подготвя пълен превод на Шестоднева, отпечатан в Москва през 1665 г. Това е първото славянско печатно издание на тази творба.

Св. Василий Велики работи неуморно за реформиране и унифициране на богослужебното наследство, разпространявано до неговото време по устен път. На основата на класическия литургически чин на Кападокийската църква той съставя една от трите официални литургии за източното православие. През средните векове тя е била позната в сирийски, арменски, латински, грузински, арабски и славянски превод. Разпространява се в украсени ръкописи, често с миниатюра на самия свети Василий. Във Византийската империя Василиевата литургия играела роля на най-представителната църковна служба, изпълнявана тържествено в Константинопол с участието на императора и висшия духовен клир. Днес тя се изпълнява само десет пъти като част от богослужението в класическата част от църковната година: на 1 януари (деня на неговата памет), на най-големите църковни празници като Рож-

дество Христово, Богоявление и Пасха (Великата събота), през петте недели на Четиридесетница и на Велики чевъртък.

Литургията на св. Василий е звучала в българските църкви още от най-ранни времена. Тя е преведена на старобългарски език вероятно към края на IX в. от учениците на славянските първоапостоли Кирил и Методий. Най-старите български преписи са глаголически (от X–XI в.) и са намерени в Синайския манастир „Св. Екатерина“. Това са Синайският служебник (Глаг. 2 от Руската национална библиотека в Санкт Петербург) – два листа, които според повечето учени са откъснати от Синайския глаголически евхологий. От България славянският превод на Василиевата литургия навлиза в руската и сръбската книжнина. През средните векове нейният текст е редактиран неколkokратно на славянска почва, в това число и в рамките на Атонско-Търновската редакция през XIV в. Тази версия на литургията се намира в двата преписа на Служебника на патриарх Евтимий от края на XIV в. – Зографския (Зогр. II.г.6) и Софийския (НБКМ 231).

Плод на дългогодишната отдаденост на Василий Велики на монашеския живот и на манастирското устройване са неговите *Монашески правила*, групирани в две версии: Пространна и Кратка (наричани още *Голям и Малък аскетикон*). В тях той систематизира опита и вижданията си за организация на манастирските братства, която да бъде образец за добре изграден общностен християнски съвместен живот. Василий Велики подчертава преди всичко духовния аспект на подвижничеството и намира хармонията между деятелното служене на Бога и съзercателната нагласа. Това негово съчинение определя насоките за живота на източноправославното монашество, които остават валидни през цялото Средновековие и до ден днешен.

Правилата на Василий Велики оказват голямо влияние и върху по-късните текстове за регламентиране на манастирския живот. Техния дух следва уставът на игумена на Студийския манастир край Константинопол Теодор Студит (VIII в.), който до XIV в. има водещо значение за развитието на общежителните манастири. Василиевите правила се разпространяват и преработват както на Изток, така и на Запад. Те стоят в основата и на западните монашески устава както предназначени за конкретни манастири, така и в общите монашески правила (*Регула*). Голямо разпространение получават *Регулата* на св. Бенедикт и *Регулата* на св. Августин.

В българска среда Пространната версия на съчинението навлиза твърде рано, за което говорят Зографските листове (два пергаментни листа от XI в., съхранявани в Зографския манастир). Този превод е бил предназначен за нуждите на големите български обители около Плиска и Преслав от времето на Първото българско царство. Археологическите данни говорят, че устройството и ежедневието им следват византийската традиция на строго организиран монашески живот. Правилата на св. Василий се включват и в голям монашески сборник, известен като *Египетски патерик*, който също е имал старобългарски превод. През XIV в. (в българските средища в Търново или на Атон) се появява нова версия на Правилата на Василий Велики, която става популярна в славянската книжнина под името *Книга за постничеството*. Най-старите преписи се намират в българските ръкописи MS Add. 27 442 от Британската библиотека в Лондон (втората половина или средата на XIV в.) и Зограф. № 3 (I.б.3) от 1368 г. Този превод е известен в десетки славянски преписи от XV в. нататък, което говори за пълното налагане на Василиевите правила в манастирите в южно- и източнославянските земи.

През цялото Средновековие съчиненията на св. Василий привличат интереса на българските книжовници. Освен Шестоднева, Василиевата литургия

и монашеските правила, старобългарски преводи са имали и други негови творби. Неговите слова за християнски празници навлизат в старобългарската литература скоро след покръстването. До края на X в. вече са съществували две старобългарски версии на знаменитата му *Похвала за 40-те мъченици от Севастия*. Най-ранната е плод на преводческата дейност на учениците на Кирил и Методий скоро след идването им в България. Тя е поместена в българския Германов сборник от 1358–1359 г. По-късно от книжовниците в Преслав е направен втори превод на Похвалата. Компилация между двата варианта е включена в старобългарския Супрасълски сборник. Ранни старобългарски преводи имат също *Словото за Рождество Христово* и *Беседата за Богоявление* (наричана *Подбудителна беседа към приемането на Светото кръщение*). През XIV в., в процеса на обновяване на сборниците с житийни и риторически текстове, тези три произведения са били преведени отново от българските книжовници. Средновековната българска литература познава и тълкуванията върху Книгата на пророк Исая, които се приписват на перото на Василий. По своите езикови особености преводът им се свързва с дейността на Преславската книжовна школа по времето на цар Петър.

Василиевите съчинения се превеждат най-активно в двете епохи на разцвет на старобългарската книжовност: Златния век (IX–X в.) и Сребърния век (XIV в.). В ранния период се избират текстове, предназначени за общо запознаване с духа на вярата и с принципите на християнското богословие. Творбите на великия отец са познати най-вече под формата на извадки в сборници, създадени за българската аристокрация. В Симеоновия сборник, запазен в руски препис от 1073 г., е включена част от знаменития Василиев трактат *Против Евномий*, в който авторът оборва арианската ерес и формулира догмата за света Троица. Този сборник съдържа и друго съчинение на великия кападокиец: *Беседа върху XIII псалм*. Поучения на св. Василий са поместени и в друг голям сборник, запазен в руски препис от 1076 г. Това е тематично организирана колекция, създадена по времето на цар Петър за нуждите на владетелската династия и за възпитанието на престолонаследниците. През XIV в., когато равнището на християнска образованост в България е високо, се превеждат цялостно някои догматически съчинения на кападокийския отец. Тогава навлиза пълният вариант на богословското му съчинение *За светия Дух*, поместено в българския ръкопис от XV в. (№227 от Хилендарски манастир).

Традицията приписва на свети Василий и *Чина за освещаването на водата* (т.нар. *Велик водосвет*), който е важна част от службата за Богоявление. В него е отразено вярването, че осветената от Божията благодат вода очиства от греховете. Богоявленският чин се е изпълнявал в българските храмове още към края на IX в. Негов препис има в Синайския глаголически евхологий, старобългарски паметник от X в. На св. Василий се приписват молитви (заклинания) срещу зли духове и болести. Затова и в славянските ръкописи се преписват такива молитви, които са превод от гръцки. И в народната традиция се смята, че св. Василий пази хората от демони и болести.

Свидетелство за популярността на св. Василий в България, както и за образоваността на българската интелигенция, са сборниците с негови творби на гръцки език, преписвани от български книжовници. Такива са например сборниците на Дамаскин Велешки, които се базят в Националната библиотека. Присъствието на Василиевите творби в България личи и от запазените у нас гръцки ръкописи с негови произведения. Такъв е например големият сборник от XI в. с негови слова

и послания, който е принадлежал на сбирката на Бачковския манастир, а сега се пази в ЦИАИ под № 803.

Православната църква чества св. Василий на 1 януари. Така е още от Средновековието и първите славянски (старобългарски) календари. Вероятно следа от Кирило-Методиевата мисия е отбелязването на 1 януари на св. Василий в някои архаични хърватски глаголически календари от XIV в. До 1969 г. Католическата църква е чествала св. Василий Велики на 14 юни, но след това премества празника му на 2 януари, както е и до днес в Католическата, Англиканската, Лутеранската църква. На 15 януари го честват Коптската и Етиопската църква.

На 1 януари се отбелязва и Обрезание Господне. Той е по средата на големия празничен Рождественско-Богоявленски период. Вероятно той е бил установен през IV в. Запазени са слова на Амфилохий Иконийски, Григорий Нисийски и Амвросий Медиолански от края на IV в., посветени на празника. Той се празнува на осмия ден след Рождество Христово и се основава на еврейското правило, въведено от Авраам, момчетата да се обрязват. В Евангелие от Лука 2:21 се казва: *„И като се навършиха осем дни и трябваше да обрежат Детенцето, дадоха Му името Исус, както беше наречено от ангела, преди да е било заченато в утробата“*. Обрезанието е знак на Завета на еврейския народ с Бога, вероятно този обред е въведен още в началото на Второто хилядолетие пр. Хр. Като печат на този знак служело името, което давали на младенца при обрязването му. Християнската църква не приела обрязването като обред, заменила го с „назнаменаване“ или „подпечатване“ на новороденото на осмия ден след раждането му, известен още като „наричане на име“, като свещеникът чете молитва на детето. Този обред се смята за предобраз на Кръщението. В Послание до колосяните апостол Павел казва: *„Гледайте, братя, да не ви увлече някой с философия и с празна измама според стихийте световни, а не според Христа. Понеже в Него телесно обитава цялата пълнота на Божеството, в Него сте обрязани чрез неръкотворно обрезање, като съблякохте греховното тяло на плътта чрез Обрезанието Христово“* (Кол 2: 8–11). Празникът Обрезание Господне отстъпва по значение на големите празници Рождество Христово и Богоявление, но той е важен и добива особено значение след борбата с монофизитите, защото в него се съдържа доказателство за човешката природа на Христа.

През вековете почитта към св. Василий е вдъхновявала най-изтъкнатите византийски оратори. Първите посветени нему текстове възникват като надгробни слова, написани скоро след кончината му от неговите съвременници Григорий Богослов, Григорий Нисийски, Амфилохий Иконийски. Безспорно най-въздействащото сред тях е *Надгробното слово* от неговия духовен брат и сподвижник Григорий Богослов. То е било произнесено като реч на 1 януари в деня на паметта на великия кападокиец през 382 г. Първоначално тази творба навлиза в българската книжнина в колекцията от 13 слова на Григорий Богослов, чийто превод е извършен през X в. на глаголица. В състава на сборниците от слова на същия автор *Надгробното слово* е познато в няколко редакции, извършени в българска среда. Епитафията на Василий Велики битува и самостоятелно под дата 1 януари в календарни сборници и има отделен превод, направен от българските книжовници в атонските или търновските манастири през XIV в. Надгробното слово на Григорий Богослов е служило и като образец за риторика и извор на вдъхновение за средновековните български писатели. Под формата на образи или преки заемки неговото влияние се долавя в *Пространното житие на св. Методий*, *Похвалата на цар Симеон*, *Словото за патриарх Евтимий* на Григорий Цамблак. Известно е мястото в *Житието на св.*

Методий, в което в предсмъртните си думи към своя брат св. Кирил оприличава съвместното им дело на двойка волове от един впряг, които орат една нива. Със същата метафора Григорий Богослов изразява духовната си връзка със своя приятел и съратник Василий Велики.

От житийните текстове най-популярно е *Пространното житие с чудесата на св. Василий*, приписвано на Амфилохий Иконийски. То се разпространява цялостно или като извадки от чудесата в многобройни версии в сирийска, коптска, арменска и грузинската среда. Известен е и латински превод, направен от Анастасий Библиотекар през XI в. Житието и чудесата на св. Василий навлизат в българската литература през X в. Най-ранен препис е запазен в Ягичевия Златоуст, български ръкопис от XIII в.

Църковните устави препоръчват тържествена служба за 1 януари, посветена на св. Василий и на Обрезание Господне. Тази служба влиза както във всекидневните януарски минеи, така и в изборния вариант със служби за най-почитаните светци и празници, известен като празничен Миней. Химнографските творби за св. Василий се създават от най-изявените представители на византийската литургическа поезия: св. Йоан Дамаскин (VIII в.), св. Андрей Критски (VIII в.), св. Герман Константинополски (VIII в.), св. Йоан Евхаитски (XI в.) и др. В гръцките ръкописи се разпространяват многобройни версии на службата му, от които са известни над десет канона за светеца. През IX в. изтъкнатият византийски творец св. Йосиф Песнописец сътворява и цял цикъл от осем канона за него, по реда на осмогласието. Службата за св. Василий спада към архаичното ядро на старобългарския празничен Миней, възникнало във времето, когато Кирило-Методиевите ученици въвеждат богослужението на роден език в българските черкви. В нейната основа заляга канонът, приписван на св. Йоан Дамаскин. Старинната версия на службата се пази в българския Скопски миней от XIII в. През XIII–XIV в. славянската служба за св. Василий добива по-усложнен състав според актуални гръцки образци. Някои ръкописи (например сръбският ръкопис от Руската държавна библиотека Ундолски 75) съдържат всенощно бдение (панихида) с още един канон за св. Василий.

Богослужебното честване на св. Василий освен песнопения включва и кратко (проложно) житие. В българската книжнина то навлиза с превода на византийския Синаксар, наричан на славянска почва Пролог. През XIII в. проложните жития започват да се поместват и в минеите на богослужебното си място, след шеста песен на канона. Четивото за св. Василий съдържат Драгановият миней и минеи от НБКМ № 522 (Скопски миней) и № 895. През XIV в. търновските книжовници превеждат друга версия на Пролога, в която житийният текст е придружен от стихове.

Св. Василий се изобразява обикновено в композицията *Литургия на архиепите*. Тя е известна още с названията *Поклонение на евхаристийната жертва*, *Поклонение на Христос Агнец*. В православната църква тя е илюстрация на обряда на обредите – служенето на светата литургия от архиереи с изобразяване на Христовата жертва. От XI в. се установява правилото тази композиция да се рисува на стените на абсидата в олтара. В центъра се представя светата трапеза с потира и дискаса, в който лежи Христос Агнец. От византийската епоха Агнецът се изобразява като дете, обичайно с нимб, т.е. това е възплътеният Логос (Словото). Дискосът символизира отначало яслите, в които е роден Спасителят, а в течение на литургията се трансформира в символ на Христовия гроб. От двете страни на Агнеца обикновено са св. Василий Велики и св. Йоан Златоуст, чиито литургийни текстове са най-употребявани в православните църкви. Те са следвани от редици с

други архиепископи. Обикновено архиепископите са в бели дрехи, покрити с полиставриони и държат свитъци или книги с молитви от литургията. Сцената изобразява онази част от литургията, в която архиепископът тихо се моли, а след това благославя светите дарове с кръстен знак. Обикновено такива са жестовите на св. Василий и св. Йоан Златоуст, които са най-близо до Агнеца. С течение на времето настъпват промени в одеждите на архиепископите, изоставя се мотивът за Агнеца. В по-ново време архиепископите, включително св. Василий, се изобразяват и във фас на страничните зидове на олтарното пространство.

Св. Василий Велики се изобразява и на композицията *Тримата йерарси* (*Тримата светители*). Това са великите богослови от IV в. Василий Велики, Григорий Богослов и Йоан Златоуст, които през живота си са били и приятели. Тяхната памет се чества на 30 януари. Този празник е определен в края на XI в. по времето на император Алексей I Комнин, по препоръката на св. Йоан Евхаитски. С този празник се отбелязва, че тримата големи богослови и писатели са еднакво значими за Църквата. Това се наложило заради споровете между вярващите кой от тях е по-велик и разделението на василиани, григориани и йоанити. Св. Йоан Евхаитски написал за тях и общо похвално слово, което има славянски превод, направен не по-късно от XIV в. Във връзка с общия празник на тримата йерарси са и някои техни изображения. Често тримата се изобразяват на фрески и икони: представят се във фас в цял ръст в статични пози. Държат книги в левите си ръце и благославят с десните. Облечени са в хитони и отгоре с фелони с кръстове, отгоре омофори. Обикновено св. Василий е вляво на гледация.

На Васильовден е и гражданската Нова година (различна от църковната на 1 септември), която се отбелязва в повечето страни по света. Посрещането на Нова година на 1 януари има древни корени още от Римската империя, то е започнало по времето на Юлий Цезар, заедно с въвеждането на Юлианския календар. Смятало се е, че двуликият бог Янус гледа с едното си лице към старата, а с другото – към Новата година. Християнската църковна година обаче започва от 1 септември.

През Средновековието е отменено честването на Нова година на 1 януари, защото Църквата го свързвала със старите езически обичаи. През XVI в. във Венеция било възродено това честване и постепенно то било възприето и в другите страни в Европа като отбелязване на гражданска Нова година. Руският цар Петър I го въвежда в Русия от 1 януари 1700 г. Празникът се свързва с деня на св. Василий и старостилните православни църкви отбелязват Нова година на 14 януари (св. Василий по стар стил).

В българските фолклорни традиции сурвакарството на Васильовден има стара традиция, чието начало се губи в древните езически времена. Този древен обичай е характерен за цяла България. Той се извършва в навечерието на Васильовден. Вечерта се прави пита с пара и баница с късмети. Новогодишната трапеза не се вдига до заранта. Огънят в огнището се поддържа цяла нощ. След вечеря отиват на мегдана на веселие. На Васильовден (*Сурваки*) се хвърлят дрянови пъпки в огнището – по една пъпка за всеки от дома. И която се пукне – жив и здрав ще е човекът през годината, а ако не се пукне пъпката – не е на добре за този, комуто тя е наречена.

На сутринта на Васильовден тръгват сурвакарите, деца до 12–13-годишни, със „сурвакници“, „сурвачки“ – дрянови пръчки, обикновено украсени с парички (метални), пуканки, кравайчета (колачета), сушени плодове, с бяла вълна и червени конци, чесън, люти червени чушки, мъниста. Дрянът се смята от българите за здраво, силно дърво. То първо разцъфва през пролетта. Сурвакарите удрят с дряновата пръчка всеки член от семейството за здраве и късмет и наричат, а домакините даряват сурвакарите с кравайчета, орехи, баклава, днес и с пари. Народните традиции на Васильовден се кръстосват с коледарските традиции, също и по отношение на обичая за раздаване на подаръци. И до днес в Гърция има обичай св. Василий да носи подаръци.

На някои места в България обичаите на Васильовден включват и ладуване или маскарadni игри. Обичаят *ладуване* или *напяване на пръстените*, *топене на пръстените* е вид гадаене за бъдещия съпруг. Смята се, че названието идва от името на древната славянска богиня на растежа, плодородието и любовта Лада. Вечерта преди Васильовден моми се събират и в пълно мълчание донасят вода от извор, т. нар. „мълчана вода“ или „Василова вода“, налята в бял котел. В него пускат пръстените си, покриват го с червена престилка или було. Оставят го да пренощува под трендафил. На сутринта се събират отново и една от тях, която има живи майка и баща, наричана някъде *пръстенярка*, а другаде *булка*, вади пръстените един по един и на всеки припява стихче, *ладанка*, което показва какъв съпруг ще се падне на момата, чийто пръстен е извадила. Например: *Мокри гащи на върлина* (притежателката на пръстена ще се омъжи за рибар), или *На стол седи, перо държи* (учител), *Босо зайче на пъртина* (бедняк, сирак), *Свинска глава Васильова* (свинар), *Цървул стяга, през дол бяга* (хайдутин), *Зелена тиква през плет види* (градинар), *По поле ходи, стадо си мами* (овчар), *Дълга трапеза, редки комати* (сиромаш), *Самси здравец на камъче* (едно дете в семейството), *На стол седи, кесия върти* (богаташ), *Нова крина, вехто дъно* (вдовец), *Зряла дюля и презряла* (ще се омъжи късно) и др. Преди *пръстенярката* да извади пръстена, момите припяват: „*Бръкни, булке, извади пръстен, тъй Ладо ле.*“ Момите си взимат от овеса в котлето и го слагат под възглавницата си през нощта, за да видят какво ще сънуват, ще се присъни ли бъдещият им жених. Вие се и хоро, като момите пеят: „*Изнесла е Василя, изнесла е котле медник Сбирайте се, малки моми, да топиме пръстените.*“ На някои места през нощта срещу Васильовден момите символично сеят овес на дръвника с

благослов „Сама го сея, с другар да го жъна!“ В други райони този обичай е част от лазаруването или се прави на Еньовден.

На Васильовден се провеждат и маскарadi. В Западна България и в Родопите ходят новогодишните дружини от маскирани, които са наричани с различни имена *сурвакаре, сурвишкарe, джамали, бабугери, мечкаре, старци*. Маскарадните игри се правят през тъй наречените *мръсни нощи*, когато според народното вярване от полунощ до първи петли бродят нечисти сили, които са заплаха за хората. Чрез този ритуал се цели да се пропъдят злите сили. Затова и маскираните са облечени необичайно, показно (кожуси, парцаливи дрехи, маски от кожа или дърво), те вдигат шум със звънци, железа, гайди, кавали, тъпани, тенджери, размахват тояги. Често са облечени като сватбари – има младоженец, невеста, сватове, кум и кума, свещеник, мечкар с мечка или камилар с камила. Имитира се венчавка, умиране и съживяване на камила, игра на мечка. Чрез тези обредни действия се цели и да се помогне на земята да роди плод, да има добра реколта, да се повлияе на слънцето, природните сили да са благосклонни към земеделската дейност на хората. Не е случайно, че този карнавал става по време, близко до зимното слънцестоене. В миналото дружините на маскираните са приемали новите си членове чрез инициация (посветителски ритуал). От него е запазена до днес формулата, която бащата изрича, когато води момчето си в дружината. Той казва на водача на групата: „*Войводо, давам ти това сурвакарче с пилешко сърце и заешки нозе, да го сториш с лъвско сърце и с орлови криле.*”

За българските роми Банго Василий (Куцията Васил) или Василица е най-големият празник през годината. Известен е и като Ромската Нова година. Чества се по стар стил, на 14 януари. Ромите смятат св. Василий за свой покровител. Има различни легенди за него, в които се разказва как спасява ромите от беди. Според една от тях той спасява ромите от разрушен мост. Според друга куцията Васил спасява дaвeщo се ромско дете. Според трето предание св. Василий изпраща ято гъски или патици да спасят ромите от бушуващото море. Василица е семеен празник, вечерта срещу празника се слага трапеза, непременно се готви птица: гъска, петел, пуйка, патица. Стопанката пълни птицата при пълно мълчание. Когато е готова, се разиграва ритуален диалог – благопожелание. Стопанинът пита: „*С какво напълни гъската ?*“, а стопанката отговаря: „*Със здраве, честит живот, булки, зетьове и внуци в тази къща...*“. Прави се и баница с късмети. На вечерята всички искат прошка с целуване на ръка. Вратите на дома остават заключени до полунощ, за да не избяга късметът. След това се посрещат гости, като всички се надяват първият гостенин да е добър човек, за да им да носи късмет. Той влиза в дома, като казва: „*Сурва, сурва, чичо, идвам с магарета и катъри да благословя имота ти.*“ Сред ромите е разпространено и сурвакането за здраве, съпроводено с благословии. Деца сурвакари чукат на прозорците и пеят: „*Бахтало Васили авела савре роменге, о Васили!*“ („Хубавият Васил идва за всички роми, о Василе!“). Даряват ги с кравайчета. Всеки си пожелава нещо. Рано сутринта на 14 януари стопанинът на дома разпръсква царевични зърна по пода за плодородие. Отново се разиграва ритуален диалог. Той пита стопанката кого е сънувала тази нощ, а тя отговаря: „*Банго Васил*“.

На Васильовден се поставя начало на Новата година, посрещана от всички с надежди и очаквания. На този ден е изпълнен първият земен обред с младенеца Иисус и е поставено начало на участието му като човек в социалния живот на неговата общност. От този ден е началото на небесния живот на св. Василий, който през земния си път е поставил много начала в богословието и литературата.

НОВИ ПРАВИЛА ЗА БИБЛИОГРАФСКО ЦИТИРАНЕ

Антоанета Тотоманова, Ефросина Ангелова

Представянето на новите правила за библиографско цитиране има за цел да оптимизира практиката на издателството в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Правилата са изработени, за да уеднаквят начина на цитиране в ръкописите, постъпили за печат в издателството. Те са предназначени да подпомогнат авторите при съставянето на библиографско позоваване на цитирано в текста произведение, което да служи за неговото идентифициране и намиране при необходимост. Изискванията са съобразени с БДС ISO 690:2011. Информация и документация. Ръководство за библиографско цитиране и цитиране на информационни ресурси (идентичен с английската версия на международния стандарт ISO 690:2010). Те кореспондират и с ISBD 2010: консолидирано издание (International Standard Bibliographic Description /ISBD/:Consolidated Edition 2010) .

На авторите е предоставена възможност да изберат нивото на детайлност на описание при цитирането в съответствие с целта и предназначението му.

Правила за библиографско представяне на цитираните информационни ресурси в ръкописите, постъпили в издателството на НБКМ

1. Обхват

Изискванията за библиографско цитиране **се прилагат** за еднотипност при представяне на различните видове информационни ресурси и съставните им части:

- самостоятелни документи – ръкописни (архивни единици, дисертации), уникални произведения, печатни, електронни и онлайн издания;
- продължаващи издания;
- графични, картографски, нотни (нотирана музика) материали;
- звукозаписи;
- филми, видеозаписи, радио и телевизионни предавания;
- уебсайтове и електронни съобщения.

2. Основни принципи на цитиране:

– информацията, включена в библиографското цитиране, трябва да е достатъчна за идентификация на източника;

– данните в цитирания ресурс трябва да отразяват точно определен екземпляр или моментното състояние на използвания източник. За ресурсите в режим онлайн, които са обект на променяне, тези данни включват местоположението на използваната версия в мрежата и датата, на която източникът е бил прегледан;

– при всички позовавания трябва да се прилага единен стил, формат и пунктуационна схема, независимо от използвания вид на библиографско цитиране и на цитирания ресурс.

3. Елементи на библиографско цитиране

3.1. Общи положения

Информацията, която не фигурира в цитирания източник, а е добавена по преценка на автора/съставителя, трябва да се загражда в **квадратни скоби**.

3.2. Транслитерация при представяне на цитирания ресурс

Транслитерацията се прилага само когато цитираните произведения са представени в самостоятелен списък.

Транслитерацията се използва за групиране на различните транскрибирани на латиница форми на имената на автори, които пишат на кирилица.

Транслитерацията се извършва по Таблицата за транслитерация, публикувана на сайта на ЮНЕСКО. [прегледан 9.12.2011]. http://portal.unesco.org/culture/en/files/32314/11625489093bulgarian_en.pdf/bulgarian_en.pdf

Например: Vejinov, Pavel / Vezhinov, Pavel / Vezinov, Pavel = Vežinov, Pavel

Dunov, Petur / Danov, Petar / Deunov, Peter = Dānov, Petār

3.3. Пунктуация и типографско оформление

Всеки елемент от библиографското описание на цитирания източник трябва ясно да бъде разграничен от следващия с установена пунктуация или чрез промяна на шрифта.

В примерите на правилата е използвана единна схема на пунктуация и типографско оформление.

3.4. Последователност на елементите

При цитиране на **информационен ресурс** се използва следната последователност на **елементите** (ако има данни за тях) и **пунктуационните знаци**:

Име/на на създателя/ите.(точка) Заглавие [означение за носител].(точка) подзаглавие.(точка) [машаб].(точка) Име/на на създател/ите с вторична отговорност.(точка) Поредност на издание или версия.(точка) Място на издаване/съхранение:(двоеточие) Наименование на издател/ство или на съхраняваща институция,(запетая) Дата на публикуване или сигнатура на документа.(точка) Номерация,(запетая) Пагинация.(точка) Стандартен идентификатор. (точка) [Дата на достъп].(точка) Адрес за достъп

При цитиране на **съставни части** от информационен ресурс:

Име/на на създателя/ите.(точка) Заглавие.(точка) подзаглавие.(точка) Име/на на създател/ите с вторична отговорност.(точка) [машаб].(точка) – В:(двоеточие) Име/на на създателя/ите.(точка) Заглавие [означение за носител].(точка) подзаглавие.(точка) Име/на на създател/ите с вторична отговорност.(точка) Поредност на издание или версия.(точка) Място на издаване/съхранение:(двоеточие) Наименование на издател/ство или на съхраняваща институция,(запетая) Дата на публикуване или сигнатура на документа,(запетая) Номерация,(запетая) Пагинация.(точка) Стандартен идентификатор.(точка) [Дата на достъп].(точка) Адрес за достъп

4.Задължителни и незадължителни елементи в библиографското цитиране.

4.1. Имена на създатели (автори)

4.1.1. Лица или колективни органи с първична интелектуална отговорност (същински автори)

Задължителен елемент

Имената на **лица**, които са двама или трима и са с еднакъв статус, задължително се посочват в описанието. Името, което се дава първо, трябва да бъде във форма, подходяща за азбучно подреждане в списък и обикновено е в инверсия (фамилното име или името, с което е известен, се записва най-напред).

При цитиране на имена на лица, ако има данни е препоръчително пълното изписване на личното име, а при общ корен на собствено и фамилно име да се добави и инициала на бащиното.

Например: Димитров, Димитър А.

По преценка на автора могат да се посочат и повече от трима създатели. Позоваването им може да бъде прекъснато, като след тях се добави „и др.“

Имената на **колективни органи, организации, институции** и др.п. могат да се представят и съкратено, ако са известни под тази форма.

Например: ЮНЕСКО

4.1.2. Лица или колективни органи с вторична интелектуална отговорност (редактори, преводачи и др.п.)

Незадължителен елемент

4.2. Заглавие

Задължителен елемент

4.3. Носител

Задължителен елемент, ако документът не е печатно издание.

Например: CD, DVD, диск, филм, глобус, карта и др.п.

4.4. Подзаглавие

Незадължителен елемент – използва се при необходимост от поясняване на заглавието.

4.5. Машаб

Задължителен елемент само за карти, планове и др.п.

4.6. Поредност на издание или версия

Задължителен елемент, ако материалът не е първо издание.

4.7. Място на издаване, наименование на издател/ство/съхраняваща институция

Задължителен елемент.

Наименованието на местоиздаването се изписва без съкращение.

Например: София, а не С.

Ст. Загора, а не С. З.

4.8. Дата на публикуване (година)/на изпращане на съобщение (ден, месец, година)/сигнатура на документа

Задължителен елемент.

4.9. Номерация

Задължителен елемент при цитиране на номерирани съставни части.

4.10. Пагинация

Задължителен елемент

Незадължителен елемент при цитиране на електронни книги и онлайн издания.

4.11. Стандартен идентификатор (ISBN, ISSN, ISMN и др.)

Задължителен елемент, ако цитираната публикация има такъв.

4.12. Дата на достъп (ден, месец, година)

Задължителен елемент при цитиране на онлайн информационни ресурси.

4.13. Адрес за достъп (URL)

Задължителен елемент при цитиране на онлайн информационни ресурси.

5. Типографско оформление

Отделните елементи на библиографското описание се разграничават и типографски:

5.1. С удебелен шрифт („получер“ – bold) се разграничава определената за основна точка на достъп (редната дума) от останалите елементи на библиографското описание на източника. С него се отбелязва:

– фамилията/ите на име/ната на лице/а или първата дума от наименованията на институциите/организациите;

– първата дума от заглавието, когато източникът е представен под заглавие.

5.2. С наклонен шрифт („*курсив*“ – *italic*) се отбелязват:

– първата дума от библиографското описание на самостоятелния документ;

– цялото наименование на продължаващото издание.

5.3. Със знакът „**тире**“ и предлога „**В**“ се разграничава заглавието на съставната част от описанието на главната единица (*задължителен елемент* при цитиране на съставна част на самостоятелен документ)

6. Примери за библиографско цитиране по видове информационни ресурси

6.1. Самостоятелни документи

6.1.1. Ръкописи (дисертации, архивни единици) и уникални произведения

Деврени-Куцуки, Анна. Приложение на методи на изкуствения интелект при представяне и използване на хетерогенни архивни колекции. дисертация. София, 2008. 213 л.

Дънов, Петър. Двете полушария. София: ЦДА, ф. 1534, оп. 1, а.е. 652. 9 с.

Gosse, Sylvia. The Garden, Rowlandson House [офорт и акватинта]. – В: London: British Museum, Department of Prints and Drawings. Register number 1915-27-41.

Протокол „А“ № 229 на заседанието на Политбюро на ЦК на БКП от 31.X.1959 год. ЦДА, ф. 16, оп. 6, а.е. 4034, л. 1–3. – В: **Иванов**, Михаил. Като празник [онлайн]. [прегледан 24.12.2011]. http://www.omda.bg/biblioteka/mihail_ivanov/praznik_6.htm

6.1.2. Книги

Щерева, Ваня. Стъклен дом. Сезон 1. Време за истина. София: Ciela, 2011. 342 с. ISBN 978-954-28-0936-4.

Семлер, Рикардо. Маверик. прев. от англ. Таня Папазова. Пловдив: Жанет 45, 2011. 432 с. ISBN 978-954-491-680-0.

Протохристова, Клео, Черпокова, Светла, Странджева, Аделина и др. Литература за VIII клас. София: ИК Анубис, 2009. 344 с. ISBN 978-954-426-820-6.

The Book: a world transformed. ed. by Eduardo Portella. Paris: UNESCO, 2001. 188 с. ISBN 92-3-103800-1.

Куазимодо, Салваторе. Да не забравяме Вапцаров. – В: **Вапцаров**, Никола. Съчинения. София: Захарий Стоянов, 2009, Т. 2, с. 218.

Аврамов, Димитър. Българското изкуство по нови пътища. – В: **Аврамов**, Димитър. Литература и изкуство... състав. Рая Кунчева, Божидар Кунчев. София: изд. център Б. Пенев, 2011, с. 21–26.

Zarinebaf-Shahr, F. Women, Law and Imperial Justice in Ottoman Istanbul in the Late Seventeenth Century. – В: *Women, the Family and Divorce Laws in Islamic History*. ed. by Amira El Azhari Sonbol. Syracuse Univ. Press, 1996, с. 85.

Guyon, Y. Entreprises en difficultes. redressement judiciaire–Faillite. – В: *Guyon*, Y. Droit des affaires. 2 ed. Paris: Economica, 1988, vol. 2, с. 132–133. ISBN 978-2-7178-4661-4.

6.1.3. Електронни книги

Международна научна конференция Българската наука и Европейското изследователско пространство, 5–6 юни 2008, Стара Загора [CD]. ред. Стойчо Димов и др. Ст. Загора: Съюз на учените, 2009. ISBN 978-954-9329-44-5.

Модерната география на културата [CD]. Варна: Литернет, 2005.

Гаджев, Иван. Иван Михайлов и МПО. – В: **Гаджев**, Иван. Иван Михайлов – отвъд легендите [CD]. София: ИК Гутенберг, 2009. Т. 2. ч. 1–2, 1111 с.

Radic, Nada, Radic, Iva. Cultural tourism: educational competence of tourist guide. – В: *International conference Alternative tourism – theory and practice*, Varna, 31 Oct. – 1 Nov. 2009 [CD]. Sofia: Inst. of geography Bulg. Acad. of science, 2009. 8 с. ISBN 978-954-400-157-5.

6.1.4. Онлайн монографични публикации

Олдридж, Джеймс. Да яздиш диво пони [онлайн]. София: Отечество, 1984. [прегледан 23.11.2011]. http://chitanka.info/text/10420-da_jazdish_divo_poni

Kafka, Franz. *The Trial* [онлайн]. transl. by David Wyllie. project Gutenberg, 2005. [прегледан 23.01.2012]. <http://www.gutenberg.org/dirs/etext05/ktria11.txt>

Брентано, Клеменс. Трите ореха. – В: *Вълшебният свят на романтизма* [онлайн]. състав., прев. Донка Илинова. Варна: Liternet, 8 февр. 2011. [прегледан 25.11.2011]. http://liternet.bg/publish18/kl_brentano/trite-oreha.htm

6.2. Продължаващи издания

6.2.1. Печатни периодични издания

Европейски правен преглед. София: Бълг. асоц. за европ. право, 2011. ISSN 1314-4847.

Biograph. истинските истории на легендите. София: Муузон, 2011. ISSN 1314-4413.

Books and Articles on Oriental Subjects Published in Japan. the Institute of Eastern Culture. Tokyo: Tohoku Gakkai, 1956. ISSN 0524-065.

Желев, Желю М. Бойко да отвърне на бръмбарите с реформи : интервю с Желю Желев, президент на страната от 1990 до 1997 г. на Димитър Генчев. – В: *Стандарт News*, 31 ян. 2011, с. 13. ISSN 0861-797X.

Чуков, Владимир. Ефектът на доминото. – В: *Българска армия*, 18 февр. 2011, с. 9. ISSN 0861-4407.

Greque, Stuart. Document Conversion Pricing Issues for Electronic Imaging. – В: *International Journal of Micrographics & Optical Technology*. Including allaspects of Electronic Information Transfer. 1994, vol. 12, № 1, с. 1–5. ISSN 0958-9961.

Stieg, M. F. The Information Needs of Historians. – В: *College and Research Libraries*. 1981, vol. 42(6), с. 549–560. ISSN 0010-0870.

6.2.2. Електронни периодични издания

БДС Компас [CD]. София: Бълг. институт за стандартизация, 2011. ISSN 1314-3611.

Книгоиздаване и печат 2011 [CD]. София: НСИ, 2007. ISSN 1312-8469.

Икономически годишник на регион Стара Загора [CD]. Ст. Загора: Търг.-пром. палата, 2002. ISSN 1311-9494.

Въллова, Иванка, Попов, Петър. Разширяване на методите на стандартизация анализ на данни. – В: *Journal of the Technical University at Plovdiv. Fundamental Sciences and Applications* [CD]. 2006, vol. 13(1), с. 17–35. ISSN 1310-8271.

Илиев, Мариян, Николова, Янка, Димитрова, Ева. Опит в използването на Excel в обучението по математика във ВУЗ. – В: *Journal of the Technical University at Plovdiv. Fundamental Sciences and Applications* [CD]. 2006, vol. 13(11), с. 29–34. ISSN 1310-8271.

6.2.3. Онлайн периодични издания

Районите, областите и общините в Република България 2009 [онлайн]. София: НСИ, 2006. ISSN 1312-8515. [прегледан 27.11.2011]. http://www.nsi.bg/OBPDOCS/GrafDesign2011_Pril.pdf

СЮ. Chief Information Officer [онлайн]. София: IDG България, 2005. ISSN 1311-3151. [прегледан 24.11.2011]. <http://expert.idg.bg/?call=USE~expertb;&msgid=107&b=dbb>

Стойчев, Огнян. Семинарът като инструмент на съдебната реформа. – В: *Банкеръ* [онлайн]. 25 ноем. 2011. ISSN 1312-701X [прегледан 29.11.2011]. <http://94.155.42.100/?Channel=4&Issue=961&Category=0&Article=457419>

Илиев, Илко. Търсач на светлина. Стихотворения. – В: *LiterNet* [онлайн]. 21 апр. 2011. ISSN 1312-2282 [прегледан 29.11.2011]. <http://litternet.bg/publish25/ilko-iliev/tyrsach-na-svetlina.htm>

Bryant, Robert G., Johnson, Mark A., Rossky, Peter J. Water. – В: *Account of chemical reseach* [онлайн]. Washington: American Chemical Soc., 17 Jan. 2012, vol. 45, № 1, с. 1–2. ISSN 1520-4898. [прегледан 23.01.2012]. <http://pubs.acs.org/doi/pdf/10.1021/ar2003286>

6.3. Графични, картографски и нотни (нотирана музика) материали

6.3.1. Графични ресурси

Цанев, Маргарит. Рисунки и пластика [репродукция]. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 1999. 63 л. ISBN 954-90178-2-8.

Castelul Balchik in fotografii dechi [фотография]. Ruse: Avangard print, 2010. 72 с.

Янев, Я. [Старият Мелник] [репродукция]. – В: *Янев, Я. Я. Янев.* Русе: изд. авт., 2000, № 5.

Dürer, Albrecht. A hare [акварел]. – В: *Schillig, E. Albrecht Dürer Drawings and Watercolours.* London: Zwemmer, 1949, фронтиспис.

Денева, Станка. Старият мост [картина]. – В: *Откровения* [онлайн]. 27 ноем. 2011. [прегледан 29.11.2011]. <http://otkrovenia.com/main.php?action=show&id=266161>

6.3.2. Картографски ресурси

Пацун, Атик. Историческият атлас Афганистана. [неопределен мащаб]. Бургас: Информа Принт, 2010. 176 с. ISBN 978-954-8468-14-5.

Пътен атлас на Европа. авт. на текста Галин Петров и др. прев. от чеш. ез. Гинка Бакърджиева. [1:1 000 000]. София: Рийдърс Дайджест, 2009. 404 с.

Map of the Natural Vegetation of the Member Countries of the European Community and the Council of Europe [1 : 3 000 000]. 2. ed. Luxembourg: Office for Off. Publ. of the Europ. Communities, 1987. 81 с.

Ландшафтът на Романия (Тракия). [около 1:2 000 000]. – В: *Българските земи в европейската картографска традиция III-XIX век.* атлас. София: Тангра ТанНакРа, 2008, с. 550. ISBN 978-954-378-023-5.

National topographic map series. [1:100 000]. – В: *Australia. Division of National Mapping. Statement of activities,* 1 July 1984 – 30 June 1985. Annex A.1. ISSN 0811-9600.

Карта Добрич. [около 1:25 000]. – В: *Българските карти* [онлайн]. [прегледан 30.11.2011]. <http://www.bgmaps.com/map/dobrich>

6.3.3. Нотни издания (нотирана музика)

Геров, Тодор. Перпетуино. за кларинет, китара, акордеон и бас [партитура]. София: Съюз на бълг. композитори, 2008. 7 с.

Bach, Johann Sebastian. Das Wohltemperierte. BWV 846-869. Basel: Barenreiter, 1989. 247 с.

Динев, Петър Константинов. Общодостъпна народна св. литургия на св. Йоан Златоуст [на три гласа за народно пеење върху църковни източни напеви]. София: Синодално изд., 2009. 71 с. ISMN 979-0-9016652-0-0.

Bomtempo, João. [Квинтет от пиано и струнен квартет]. [онлайн]. – В: *Biblioteca Nacional de Portugal, Biblioteca Nacional Digital,* 2006. [прегледан 30.11.2011]. <http://purl.pt/792>

Ступел, Петър. Лека нощ деца [за вокал]. текст Димитър Спасов. – В: *Арабов,*

Пламен. „Когато бях овчарче детски евъргрийни...“. Пловдив: Акад. за муз. и танцово изкуство, 1993, с. 19.

Гошев, Йордан. Контрасти [за цигулка]. – В: *Гошев*, Йордан. Контрасти. за цигулка и виола. София: Съюз на бълг. композитори, 2009. 9 с.

6.4. Звукозаписи

Коцева, Румяна. Песен от сълза [звукозапис CD]. София: Балкантон, 1996.

Bach, Johann. Fantasy und fugue ... [звукозапис DVD]. Sofia: Radius Records, 1995.

Нейкова, Мария. Последен рок. – В: *Буюклиева*, Петя. Жена на всички времена [звукозапис CD]. София: Mega music, 1996, № 13.

Кърнолски, Димитър. Нова звезда. – В: *Приятел* с музиката [звукозапис CD]. 4. София: Анупис, 2010, № 17.

Gordon, Dexter. Settin' the pace. – В: *Long Tall Dexter, the Savoy sessions* [звукозапис CD]. New York: Savoy, 1976. SIL 2211, страна B, № 5.

6.5. Филми, видеозаписи, радио и телевизионни предавания

Таралешите се раждат без бодли [филм DVD]. режисьор Димитър Петров. София: Нац. филмов център, 2006.

The Last Command [ням филм]. directed by Josef von Sternberg. Paramount Pictures, 1928. London: distributed in the UK by Universal Internat. Pictures (UK).

На четири очи [телевизионно предаване]. – В: *Нова ТВ*. 1 дек. 2011.

Dave Allen at large [телевизионно предаване]. – В: *BBC TV*, 25 February 2006.

Киното в мен [радиопредаване]. – В: *Darik радио*. 4 дек. 2011.

Dimbleby, David. Any questions [радиопредаване]. – В: *BBC Radio*, 4 March 2006.

Микс от АКАГА на сцената на „X factor“ [филм]. 30 ноем. 2011. 20:14. – В: *X factor* [онлайн]. София: Нова TV, 2011. [прегледан 1.12.2011]. <http://xfactor.novatv.bg/video/>

Thatcher, Margaret. Interview. – В: *Six O'Clock News*. TV, BBC 1, 29 Jan. 1986, 18:23.

6.6. Уебсайтове и електронни съобщения

Национална библиотека Св. Св. Кирил и Методий. [онлайн]. [прегледан 1.12.2011]. <http://www.nationallibrary.bg/>

Клуб за фантастика и прогностика Иван Ефремов. [онлайн]. [прегледан 3.12.2011]. <http://www.sf-sofia.com/>

Three Chords and Truth. U2 Biography [онлайн]. [прегледан 23.01.2012]. <http://www.threechordsandthetruth.net/u2bios/>

Words Without Borders. The Online Magazine for International Literature. PEN American Center, © 2005 [прегледан 23.01.2012]. <http://www.wordswithoutborders.org>

Planet Science [система за електронни съобщения]. BBC Science & Nature message boards. [прегледан 1.12.2011]. <http://www.bbc.co.uk/dna/mbns/F2801717>

Форум Български бизнес дни. – В: *Образователен бизнес център Хермес* [онлайн]. [прегледан 1.12.2011]. <http://www.obc-hermes.com/?show=pages&page=41>

Mclean, Renwick. Canary Islands species threatened by soft borders. – В: *International Herald Tribune* [онлайн]. Paris: France, 20 June 2006 [прегледан 24.01.2012]. <http://www.iht.com/articles/2006/06/20/news/ecology.php>

Paliova, Iliana. За: New ECJ [електронно съобщение]. – В: *NBMail.NBKM.local* [онлайн]. 21 дек. 2010. 1:38 [прегледан 23.12.2010]. Интернет.

7. Видове библиографско цитиране

Цитираните източници се структурират в зависимост от избора от автора вид на библиографско цитиране, който се прилага последователно в целия текст.

Библиографското цитиране може да бъде представено по няколко начина:

- цитиране в текста с препратка към библиографското описание на ресурса, представен в самостоятелен списък;
- цитиране в текста с препратка към библиографското описание на ресурса, представен под линия;
- цитиране в текста с препратка към библиографското описание на ресурса, представен под линия и в самостоятелен списък;
- цитиране в текста с препратка към библиографските описания на няколко ресурса, представени под линия и в самостоятелен списък.

За връзка между цитирания източник в текста и библиографското му описание се използва цифровата система, т.е. посочените номера препращат към информационния ресурс.

7.1. Цитиране в текста с препратка към библиографското описание на ресурса, представен в самостоятелен списък

7.1.1. При първо или еднократно цитиране на ресурса номерът препраща към цитирания източник, който в същата последователност е представен в самостоятелния списък на цитираната литература с всички задължителни и/или незадължителни елементи.

Например:

В текста: (1)

В списъка: 1. Библиографско описание на източника с всички задължителни и/или незадължителни елементи

7.1.2. При повторно или многократно цитиране в текста всеки един ресурс се представя под един и същи номер. Под този номер е представен и в самостоятелния списък.

Ако се цитират отделни части на информационния ресурс, към него, предхождани от съкращението „с.“, се посочват номерата на страниците, след запетая.

Например:

В текста: (1, с. 24), (1, с. 56)

В списъка: 1. Библиографско описание на целия източник с всички задължителни и/или незадължителни елементи

7.2. Цитиране в текста с препратка към библиографското описание на ресурса под линия

При **цитиране под линия** се прави *разграничаване* на цитирания информационен ресурс от бележките под линия.

Цитираният информационен ресурс използва цифрова индикация, а бележките – се обозначават със звездичка или друг графичен знак.

7.2.1. При първо или еднократно цитиране на ресурс библиографското му описание съдържа всички задължителни елементи. Цифровата индикация се отбелязва като горен индекс.

Например:

В текста: (6)

Под линия : (6) Сарджева, Росица. Един различен поглед върху дигиталните печатни технологии. – В: *Print Pack Magazine*, 2004, № 6, с. 20.

7.2.2. При повторно или многократно цитиране:

– Когато *ресурсът* е цитиран за първи път на *една и съща страница* (еднократно, повторно или многократно) под линия се посочва неговото пълно библиографско описание.

Например:

В текста: (6) ... (7)

Под линия: (6) **Сарджева**, Росица. Един различен поглед върху дигиталните печатни технологии. – В: *Print Pack Magazine*, 2004, № 6, с. 20.

(7) **Пак там**, с. 26.

– Когато се цитира ресурс, посочен за първи път на *предишна/и страница/и* библиографското описание под линия се съкращава.

Например:

В текста: (8) ... (9)

Под линия: (8) **Сарджева**, Росица. Един различен поглед..., с. 22.

(9) **Пак там**, с. 27.

7.3. Цитиране в текста с препратка към библиографското описание на ресурса под линия, представен и в самостоятелен списък

При първо или еднократно цитиране на информационен ресурс или при повторното или многократното му посочване се спазват посочените правила за библиографско цитиране и представянето му в **самостоятелен списък**.

Използването на препратки към описанието на ресурса под линия и извеждането му в самостоятелен списък дава възможност на автора да представи подборно източниците в списъка на използваната литература.

7.4. Цитиране в текста с препратка към библиографските описания на няколко ресурса под линия, представени и в самостоятелен списък

Задължителните елементи в цитираните ресурси се изписват без съкращения. Подреждането на източниците е по преценка на автора на публикацията. Препоръчително е азбучното им подреждане под линия.

Например:

В текста: (7)

Под линия: (7) **Йордан Йовков**. 120 г. от рождението му. София: изд. център Б. Боев, 2003, с. 154.; **Йордан Йовков** 1880–1990. София: БАН, 1982, с. 119.; **Сарандев**, Иван. Йордан Йовков – жизнен и творчески път. София: ОФ, 1986, с. 50.

Представянето на цитираните ресурси в самостоятелен списък се извършва азбучно, азбучно-хронологично, хронологично, хронологично-азбучно.

8. Представяне на ресурсите в самостоятелен списък

8.1. Оформление

Видовете информационни ресурси най-общо се разграничават на ръкописни, печатни и онлайн, и е препоръчително обособяването им в самостоятелни списъци. Онлайн-ресурсите обикновено се извеждат под рубриката „Уеббиблиография“ или „Онлайн източници“.

8.2. Подреждане

В зависимост от **предназначението** на списъка, **вида** на използваните **препратки** и **целта на автора** подреждането на източниците може да бъде представено различно:

8.2.1. Цифрово подреждане

Информационните ресурси са подредени по цифровата стойност на номерата, т.е. по реда на появяване на препратките в текста.

8.2.2. Азбучно подреждане

При това подреждане водещ елемент са фамилните имена на авторите, организациите/институциите или заглавията.

При съвпадение на имената (лични или колективни) заглавията на документите се подреждат азбучно;

При наличие на литература и на латиница, първо се подреждат описанията на кирилица.

8.2.3. Азбучно-хронологично/хронологично-азбучно подреждане

Подреждането в отделните години спазва принципите на азбучното подреждане.

8.2.4. Хронологично подреждане

При хронологичното подреждане на библиографските описания водещ елемент е годината на създаване или публикуване на документа.

Изработили:

Антоанета Тотоманова

A.Totomanova@nationallibrary.bg

Ефросина Ангелова-Пенкова

E.Angelova-Penkova@nationallibrary.bg

Изисквания

на издателството на НБКМ към предаваните за публикация текстове:

- Бележките се отбелязват с индекси, а не с номера в скоби на същия ред преди точката. (¹ Правилно). Неправилно(1).
- Текстовете да се предават изписани с шрифт Times New Roman. Ако са написани с друг шрифт, авторът сам трябва да прехвърли текста на Times New Roman, за да може да възстанови изгубени данни и т.н.
- Транскрипциите (от старотурски, арабски, гръцки и т.н.) да се изписват също с Times New Roman, защото пакетът съдържа всички нужни букви. Ако са написани с друг шрифт, авторът сам трябва да прехвърли текста на Times New Roman, за да може да възстанови изгубени данни и т.н.
- Текстовете да не се форматира – т.е. да се предават равнени вляво и без големи отстъпи. Например не повече от две натискания със Space, а не две с Tab.
- Илюстративните материали да се сканират най-малко на 300 пиксела.
- Илюстративните материали задължително да се предават едновременно с основния текст и с нужните текстове под тях.
- Текстовете в графиките, диаграмите, таблиците задължително да са изписани с Times New Roman.
- Илюстративните материали за списанието е желателно да бъде черно-бяло.

ЦЕНЕН НАРЪЧНИК ЗА БИБЛИОТЕКИТЕ*

Александър Димчев

Българската библиотечно-информационна асоциация издаде наръчника на ИФЛА **Измерване на качеството в библиотеките. Оценяване на ефективността**. Това е поредното издание, с което се утвърждава традицията професионалната организация да работи за подпомагане на библиотечната колегия с важни документи.

Автори на книгата са известните специалисти Розвита Пол и Петер те Бьокхорст, които от дълги години се занимават с въпросите за оценка и измерване на качеството и ефективността на библиотеките, на тяхната дейност и услуги.

Пристипвайки към своето кратко експозе, ще направя няколко предварителни бележки:

1. Ще се постарая да открия само малка част от по-съществените въпроси, залегнали в изданието.

Още в самото начало ще споделя, че подобно ръководство няма как да бъде преразказвано. То трябва да бъде обект на сериозно запознаване за всеки от нас и от представителите на професионалната ни колегия, които имат отношение към управлението и развитието на библиотеките. От всеки, който оценява и живее с разбирането, че в следващите години бъдещето на нашата професия ще зависи все повече от качеството и ефективността на работата на библиотеките и услугите, които те предоставят на потребителите.

2. Намирам, че изданието е много навременно (дори и малко закъсняло), предвид разработването на определени документи за библиотеките и особено на прословутия

Международна федерация на библиотечните асоциации и институции (ИФЛА)

Розвита Пол

Петер те Бьокхорст

**Измерване на качеството
в библиотеките**

Оценяване на ефективността

Българска библиотечно-информационна асоциация
София • 2011

* Наръчникът се разпространява от Българската библиотечно-информационна асоциация.

„Стандарт за библиотечно-информационната дейност за обществените библиотеки“, който се очаква вече три години.

Чест прави на ББИА, че обръща толкова сериозно внимание на въпросите, свързани с измерването и оценяването на библиотечната дейност в огледалото на обществото.

3. Подобно издание ще е от полза за промяна на визията и за осъществяването на по-добро ръководство и управление на библиотеките. Разбира се, това зависи от хората, които участват при реализацията на процесите.

4. Като преподавател ще кажа, че пособието ще бъде активно използвано в учебния процес на студентите. Надявам се то да бъде експонирано в учебната платформа на Центъра за продължаващо обучение на ББИА и в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – Катедра библиотекознание, научна информация и културна политика.

Наръчникът се издава в рамките на проекта „Напредък и устойчиво развитие на библиотечния сектор в България“ със съвместните усилия на ББИА и с финансовата подкрепа на Фондация „Америка за България“.

Изразявам своята специална благодарност на Фондацията, която в последните години съдейства много за издигане престижа, качеството и ефективността на работата на ББИА. Казвам тези думи най-искрено, защото знам силата на приятелството и помощта, особено в трудни моменти. Спомням си първите ни опити за издания – през 1995 г., с ентузиазма на Мария Капитанова и Красимира Папазова, да направим изданията на СБИР достъпни до колегията. Сега разликата е очебийна. ББИА – с подобни издания като наръчника, се утвърждава все повече като център на професионалното развитие и експертна помощ за нашата колегия.

Наръчникът излиза с разрешението на ИФЛА. Заслуга за появата и за доброто качество на изданието трябва да се отдаде на екипа от специалисти, които имат пряко участие в неговата подготовка: превод от английски език – Асен Георгиев; научен редактор – Анета Дончева; езиков редактор – Евгения Мирева; предпечатна подготовка – Анна Георгиева; издателство – „Унискорп“ ООД и ръководния екип на ББИА.

Предлаганият на нашето внимание наръчник на тема „Измерване на качеството в библиотеките. Оценяване на ефективността“ е **достъпен и лесен за ползване** поради умело разработената му концептуална рамка. Общият обем на документа възлиза на 268 страници. В него са включени таблици, примери за разясняване на отделни казуси. В изданието са представени и други подобни системи за оценка и за измерване на качеството и ефективността. Това го прави актуално. Разчупва се рамката за разглеждане на идеите само от един ъгъл, или за претендираща и натрапваща се авторова позиция.

Съдържанието на наръчника включва следните раздели и помощен апарат:

Предговор

1. Ролята на индикаторите за ефективност в управлението на качеството

2. Индикатори за въздействие или резултат

3. Преглед на индикаторите

4. Описание на индикаторите

5. Списък на индикаторите – групирани в 4 раздела и 40 подраздела – за конкретните индикатори:

- А. Ресурси, инфраструктура

A.1. Читателска площ на глава от населението

A.2. Места на глава от населението

A.3. Работно време в сравнение с търсенето

A.4. Разходи за информационно осигуряване на глава от населението

А.5. Наличност на търсените заглавия

А.6. Процент на отказаните сесии

А.7. Съотношение между получените и изпратените поръчки по междубиблиотечно заемане

А.8. Наличност в момента на заемането

А.9. Служители на глава от населението

А.10. Пряк достъп от интернет страницата

Б. Ползване

Б.1. Обхват

Б.2. Удовлетвореност на ползвателя

Б.3. Посещения на глава от населението

Б.4. Заетост на местата

Б.5. Свалени единици съдържание на глава от населението

Б.6. Обращаемост на фонда

Б.7. Процент на неползвания фонд

Б.8. Заети материали на глава от населението (читаемост)

Б.9. Процент на заетите материали от външни ползватели

Б.10. Участия в обучителни лекции на глава от населението

Б.11. Справки на глава от населението

Б.12. Присъствие на библиотечни прояви на глава от населението

В. Ефикасност

В.1. Разходи на ползвател

В.2. Разходи на посещение

В.3. Разходи на ползване

В.4. Съотношение между разходите за комплектуване и разходите за персонал

В.5. Разходи на обработен документ

В.6. Разходи за сваляне на единица съдържание

В.7. Бързина на комплектуване

В.8. Бързина на обработката на носителите на информация

В.9. Производителност на служителите при обработката на носителите на информация

В.10. Бързина на заемане

В.11. Бързина на междубиблиотечното заемане

В.12. Точност на справките

В.13. Точност в подреждането на фонда

Г. Потенциал и развитие

Г.1. Процент на разходите за комплектуване на електронната колекция

Г.2. Процент на библиотечните служители, предоставящи и развиващи електронни услуги

Г.3. Участие в обучителни курсове на глава от служителите

Г.4. Процент на библиотечните средства, осигурени чрез дарения или собствени приходи

Г.5. Процент на средствата, отпускани на библиотеката

Приложение 1: Изчисляване на разходите

Приложение 2: Основни източници за индикаторите

Подбрана библиография

Индекс на индикаторите

В предговора на ръчника е обоснована необходимостта от неговото разработване с цел измерване качеството и ефективността на библиотечните дейности и услуги. Първото издание излиза преди 14 години. Настоящото е неговият последен вариант от 2007 г.

В уводните думи на книгата авторите отбелязват, че в годините след появата на наръчника настъпват бързи и съществени промени както в научната комуникация, така и в библиотечните услуги. Това води до трансформации в политиката на поведение на библиотеките и на тяхната мисия. Както е известно на настоящия етап библиотеките предлагат своите услуги все повече в електронна и базираща се на интернет форма. Посочените тенденции са отчетени от съставителите в актуализираната версия на наръчника. По тази причина измерването за ефективността на библиотеките е наложило включването на допълнителни индикатори за електронни информационни ресурси и услуги.

В последния вариант на изданието е отчетена и необходимостта от измерители, които да съчетават в оценката си: традиционните и новите форми на обслужване на потребителите. Съобразено е и с промените в средата, в която действат библиотеките. То е актуализирано и със **седем индикатора**, специално предназначени за електронните услуги.

В наръчника се включени анализи и оценки на въпроси, които придобиха важност в последните години, особено са актуални за постигане на добро управление на библиотеките. Сред тези въпроси ще посоча следните:

- Първият е свързан с **изискването за рентабилност**. В последните години, в рамките на предоставяните бюджети и ресурси, библиотеките изпитват нарастващи затруднения да организират своята работа и да предлагат услугите си. Както е известно, все повече се налагат идеите за обществена оценка (за прозрачност на разходите, за нивото на качеството във всички области и особено в обществените институции, сред които попадат и библиотеките). Тази идея е заложена от ББИА в Закона за обществените библиотеки, приет от Народното събрание от 2009 г. Нейната крайна реализация би трябвало да се постигне с дълго жадувания от колегията и обществото „Стандарт за библиотечно-информационното обслужване“.

Изданието включва **шест индикатора**, обхващащи степента на разходите и издръжката, и седем индикатора за измерване ефективността на процесите.

- Друг актуален въпрос засяга темата за **библиотеката като място за работа и общуване**. В този пункт авторите застават на позицията за **важността на библиотеката като физическо място**. Според тях тази роля не е намаляла, независимо от наличието на сериозни опоненти на идеята. Възможността за „хибридно“ ползване на библиотеката, съчетаващо печатни и електронни медии, и нарастващата тенденция за работа по групи са причините за привличане на ползватели в нея. Персоналът на библиотеките обръща сериозно внимание на тези въпроси. В последните години все по-активно се предлагат зони за групова работа с ползване на информационни услуги и ресурси, т.нар. „информационни общества“. Активността на библиотеката в културния живот (изложби и други прояви от литературен, културен или образователен характер) увеличават нейното значение като физическо място.

В изданието въпросите за библиотеката като физическо място се покриват от **шест индикатора**.

- Следващият актуален въпрос, изведен от авторите на наръчника се свързва с **ролята на библиотеката в процеса на обучението**. Кардиналната трансформация на информационните услуги и ресурси, както и наличието на известна неустойчивост на новите играчи на пазара на информация доведе до затруднения при организирането и намирането на информация. „Претоварването с информация“ се превърна в сериозен проблем при научните изследвания и университетските преподаватели се оплакват от „Гугъл мисленето“ на студентите, които не отиват по-нататък от едно бързо равение в интернет. Според авторите въпреки наличието на огромни информационни потоци – днес трудността е как да намериш и да подбереш нужната информация. Библиотеките се заемат с тази нова задача – **да**

преподават информационна грамотност, най-често в сътрудничество със съответните факултети.

Наръчникът обединява **три индикатора**, свързани с библиотечните информационни и обучителни услуги.

- Авторите отчитат промяната, както и необходимостта от измерване на качеството и ефективността при **работата на библиотеките за външни ползватели**. Този фактор се появява в резултат на: динамиката в демографската карта; промяната на баланса на времето на хората; не на последно място и на новите информационни технологии (НИТ), които глобализират пространството и водят до отпадане на „монопола на мястото“.

Все повече библиотеки започват да предлагат услуги на външни ползватели, т.е. **тези, които не принадлежат** към населението, за чието обслужване библиотеката е била създадена. Авторите твърдят, че услугите за външни ползватели рядко са били включвани в оценката на качеството, макар че те могат да доведат до значително увеличение на библиотечните разходи и дейности.

Наръчникът предлага **един индикатор** по тази тема.

- Последният по важност, но не и по значение въпрос, който е подвластен на промени и оценки, се свързва според съставителите със **значението на персонала в библиотеката**. Съставителите заемат категорична позиция, че във време на непрекъснати промени в света на информацията качеството на библиотечните услуги повече от всякога зависи от библиотекарите, които благодарение на професионалната си квалификация и лично участие могат да се справят с предизвикателствата.

По отношение на персонала са предложени **два индикатора**.

Наръчникът е замислен като практически инструмент за оценка на библиотечните услуги.

Първото издание е било ориентирано главно за **академичните библиотеки**. В сегашното обхватът е разширен и включва и **обществените библиотеки**. Позицията на авторите е, че това не означава, че наръчникът не може да бъде използван и от други видове библиотеки. Те специфицират възможностите и ограниченията в тази посока. Така например от него могат да се възползват:

- **Специалните библиотеки** с научен профил – могат да използват съществена част от индикаторите.

- **Научните библиотеки** – не би трябвало да ползват индикаторите за глава от населението, сравняващи ресурсите и ползването с населението, което трябва да бъде обслужвано.

- **Националните библиотеки** – също са в състояние да използват индикатори от наръчника. Те обаче се нуждаят от допълнителен комплект измерители, които да анализират техните специални задачи в комплектуването, каталогизирането и опазването на националното книжовно наследство.

Всички знаем, че библиотеките се различават по отношение на своята мисия и задачи, ресурси, колекции, услуги, както и по групите на обслужваното население. Поради тази причина авторите коректно отчитат, че не всички индикатори за ефективност в този наръчник могат да се прилагат за всяка библиотека. Те твърдят също, че целият предлаган „комплект от индикатори не е задължителен“. Библиотеките е желателно да подберат онези, които най-добре могат да се напасват към техните нужди. Авторите отправят и внушението, че има нужда от апробация на индикаторите. Те съветват процесът на измерване да се повтаря след известно време, за да се открият промените, и да се провери ефектът от организационните стъпки, предприети след първото измерване.

В настоящето издание на наръчника е включен комплект от общо 40 индикатора. Те са подбрани с оглед на следните базови критерии:

- да покриват целия спектър от ресурси и услуги, които обикновено се предлагат в академичните и обществените библиотеки;
- да взимат под внимание както традиционните, така и новите електронни услуги и ако е възможно, да ги съчетават в „смесени индикатори“;
- да избират индикатори, които са били изпробвани и документирани във форма, подобна на тази, която се описва тук.

Отново ще повторя нещо, което считам за съществено при ползването на наръчника в практиката. На няколко места в него авторите дават съвети да се ограничава броя на използваните индикатори до едно „полезно ядро“. Самите те смятат, че не е лесно да се формира ядро от индикатори – за всички участници, за всички цели и за всички случаи. (Така например „ядрото индикатори“ за счетоводителя ще се различава от комплекта на библиотечния директор за проверка на производителността или на библиотечния съвет, за да оцени как през последните пет години са се променили ползването и потребителите.) Колкото и да се търсят възможно най-редуцирани комбинации от полезните индикатори, за съжаление трабва да се каже, че „разумно големите комплекти от индикатори, изглежда обаче са неизбежни...“. Такова е мнението на авторите. Другата причина според тях за голям комплект индикатори е, че за една услуга може да има няколко проверени индикатора, които отговарят на различни аспекти от един и същ въпрос.

Всеки индикатор, според създателите на ръководството, дава малко по-различна картина и може да служи за различни цели на библиотеката, която провежда оценката. Това е и причината да не може да бъде ограничен наръчника до 15 или 20 индикатора.

Бих желал да ви върна към нещо съществено, на което бе обърнато внимание, а именно за духа и широтата на преценките в представяното издание:

- То се базира на използване и взаимстване на различни модели и на натрупан експертен опит при приложението на индикаторите в практиката. Използвани са съществуващи постижения и опит на различни международни организации, прилагани в различни видове библиотеки, в много страни.

- Подобна сравнимост и съпоставимост с други подобни системи и политики за оценка прави ръководството уникално. В него се коментират и са намерили място международни и други стандарти като: **ISO TC 46 SC 8 „Качество – статистика и оценка на ефективността“**; **ISO 9000 – в който се дава определение на качеството** като „устойчивото съответствие на продукт или услуга на даден комплект от стандарти или очаквания“; **Международният стандарт ISO 11620, който определя индикатора за ефективност на библиотеката** – като „цифрово, символно или устно изражение, извлечено от библиотечни статистики и използвано за характеризиране ефективността на библиотеката“.

- Авторите не страдат от т.нар. синдром за самодостатъчност, въпреки че са дългогодишни и опитни експерти в областите, които се разглеждат в наръчника.

- Те разбират, че в глобалния свят е добре да се опираш на повече опит и на специалистите. Тогава идва и признанието.

В изложението си авторите на наръчника **сочат генезиса на идеята за прилагането на индикатори** в библиотечния сектор. Те поддържат тезата, че не само за бизнес организациите е важно да се стремят към постигане на по-добро качество и ефективност на своите продукти и услуги. Подобна политика трябва неизменно да присъства и при нестопанските организации – сред които попадат и библиотеките.

Цитираната позиция е застъпена най-активно в раздела за „Ролята на индикаторите за ефективност в управлението на качеството“. В него се прави опит да се

дефинира какво е „качеството“. За целта отново се стъпва на разнообразни оценки, мнения, стандартизирани определения; и не на последно място на становищата на утвърдени специалисти.

Много сполучлив е подходът на авторите по отношение на **оценките за възприятието на качеството** в библиотеките – **от различните участници във веригата**: потребителите на библиотеката; финансиращите организации (община, университети, бизнес организации и др.); библиотекарите; ръководните нива на библиотеката. Те налагат виждането, че участниците в цитираните сегменти имат различни очаквания и виждания за качеството в библиотечната организация. За целта те ни представят и параметрите на очакванията от страна на различните субекти. Изводът, който може да бъде направен, е, че измерването на качеството и ефективността трябва да бъде събирателен образ на различните групи. В противен случай системата ще скърца. Авторите съзират пътя към подобно „добросъседство“ в ясното дефиниране на мисията на библиотеката. За целта те предлагат това да става чрез измерване на ефективността в контекста на управлението на качеството. Или оценката за ефективността се явява инструмента за измерване на качеството. Измерването на ефективността на библиотеката трябва да се направи с помощта на индикатори.

В наръчника се прави анализ на индикаторите за ефективност. Те са разгледани в контекста на Международният стандарт ISO 11620, който определя индикатора за ефективност на библиотеката.

В тази връзка ми се струва, че една от най-силните страни на наръчника е неговата практическа насоченост и пригоденост за лесно ориентиране в материята, която обхваща. Заслугата на авторите е, че те предлагат в един много подходящ за ползване план своите съвети и експертни насоки за:

- избора на подходящи индикатори;
- участието на персонала в процесите на оценяването;
- използването на резултатите;
- актуалните подходи за измерване на ефективността;
- въздействието на индикаторите върху библиотеките и потребителите;
- за оценката на качеството на дейността и услугите, за финансирането на библиотеката и др.

В заключение: днес ние държим в ръцете си ценно пособие и инструментариум за оценка на качеството и ефективността на дейността и услугите в нашите библиотеки. Струва ми се, че с помощта на идеите, заложили в наръчника, ще можем да работим за по-доброто бъдеще на нашите библиотеки. Ще можем да представяме по един по-сполучлив начин пред обществото ползата от нашата дейност.

Считам, че изданието е един добър „служебен“ коледен и новогодишен **подарък за колегията**, както и за всички, които обичат библиотеките, вярват в тяхната уникална роля и в промяната им към по-добро.

ИСТОРИЯ НА УНИВЕРСИТЕТСКАТА БИБЛИОТЕКА В СОФИЯ

Жак Ескенази

На 23 ноември 2011 г. бе представена новоизлязлата книга „История на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“. Премиерата бе открита от д-р Анна Ангелова, директор на библиотеката. В уводното си слово тя посочи: „Азбучна истина е, че не може да има достоен университет без добре уредена библиотека“. Историята на библиотеката потвърждава тази мисъл.

Историята на библиотеката е написана от двете ѝ дългогодишни служителки – Лиляна Петкова и Славка Шопова, които са добре известни на библиотечната общност. Монографичният труд се състои от три дяла: „Основаване и начален период на развитие на Университетската библиотека (1888–1903)“; „Начало на законодателни промени и години на организационно укрепване. Забавяне на развитието на библиотеката по време на университетската криза и развитие (1904–1922)“; „Университетската библиотека между двете световни войни (1923–1944)“. Книгата е снабдена с Летопис на библиотеката за целия разглеждан период, както и със снимки на изредилите се директори, някои от които са оставили трайна диря в развитието на библиотеката.

Работата е снабдена с именен показалец. Съдържанието е илюстрирано със статистически данни за библиотечния фонд през разглежданите периоди – по заглавия, томове, научна и художествена литература, език. Проследено е комплектуването чрез бюджет, покупка, дарения. Не е забравено ползването на фонда от читателите – преподаватели и студенти. Постепенно авторките проследяват библиотеките при факултетите, тяхната структура, раздадената литература по език. В цялото изложение Л. Петкова и Сл. Шопова се опират преди всичко на архивни данни, съпроводени от материали, поместени в Официалния отдел на Годишника на университета, както и от печатни източници – дневници, спомени, реплики в печата и пр. Разгледани са нормативните документи, свързани със Закона за народното просвещение, Правилника за Университетската библиотека (1916; 1927).

Не са забравени първите директори на библиотеката, представени с биографични данни. Александър Теодоров-Балан, Любомир Милетич и Стоян Аргиров са свързани не само с началната история на Университетската библиотека, но и с историята на българската култура.

Важен момент от историята на библиотеката е прокараният от Константин Величков Закон за депозита (1897). Не липсват и курйози. На искането на Народната библиотека в София да депозира пловдивски издания, професорът по обичайно право С. С. Бобчев отговаря, че библиотеката трябва да си плати абонамента. При това след приемането на закона от 1897 г.

Проследен е въпросът за комплектуването. Един от източниците са влелите се в Университетската библиотека лични фондове на проф. М. Драгоманов, на лектора А. Оден, на библиотеката на ученическото дружество „Познай себе си“. Така проникват у нас книги и списания на свободната руска мисъл, свързана с радикалните

движения на Русия през 80–90-те години на XIX в. Авторките цитират изследователи като Н. Червенков, П. Атанасов.

Набавянето на такава литература продължава и по-късно. Така в националния библиотечен фонд постъпва редактираното от руския емигрант С. Степняк-Кравчински сп. *Free Russia*.

Една от поместените таблици за класификация на библиотечния фонд показва, че в Университетската библиотека доминират немски и австро-унгарски книги и списания. На последно място дълго време се нарежда литературата на английски език.

Кои са фирмите, с които Университетската библиотека осигурява набавянето на чужди книги и списания? На първо място – М. М. Стасюлевич, книгоиздателят Ф. Павленков, книжарницата „Новое время“ на А. Суворин. Библиотеката установява връзки с Ф. Брокхауз, К. Кьолер, К. Хиршман, Трюбнер&Со в Лондон и пр.

В началните години от своето съществуване на Висшето училище (впоследствие преименовано в Софийски университет) липсват данни за изразходваните суми за заплати на персонала на библиотеката, за набавените книги и списания, подвързия, опазване на книжния фонд. Едва през 1897 г. разходите за Висшето училище са споменати в официалните документи. От тях съдим и за персонала: 1 библиотекар, 1 помощник-библиотекар, писари и дежурен в читалнята.

На втората година от съществуването си библиотеката получава първи дарения от преподаватели – П. Бахметьев, Д. Агура, А. Шоурек, М. Балабанов и пр. След тях се нареждат проф. Н. Кондаков, Н. Тошкович, Ив. Карастоянов, А. Звенигородски и т.н.

В „История на Университетската библиотека“ подробно са описани пътищата на набавянето в годините на криза и войни. Професорите са представяли подробни списъци на нужните книги и списания. Подробно няма да се спираме на въведените процедури, които са валидни и в наше време.

По липса на средства се прибегва до командироване на учители от гимназиите. На библиотечна работа постъпват гимназиалните учители Цв. Минков, Ив. Унджиев, Д. Осинин, Ат. Илиев.

Да сумираме наблюденията си.

Трудът на Л. Петкова и Сл. Шопова импонира със своята точност, последователност и подробност. Базиран на архивни данни и на печатни източници, той дълго време ще бъде настолна книга за изследователите. Дано се намерят библиотечни специалисти, които да продължат тяхното дело и да го доведат поне до 2000 г.

Петкова, Лиляна, Шопова, Славка. История на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“. 1888–1944. София : Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2011. 384 с.

АВТОРСКО ПРАВО. ДОГОВОРИ

Георги Саракинов

В книгата си **Авторско право. Договори** д-р Ангел Манчев ни предлага много полезно изследване на договорите, с които носителите на авторско право върху литературни и други произведения отстъпват на издателите си правото да използват тези произведения. Всъщност не става дума само за издаване, макар че по-голямата част от книгата е посветена именно на това. За всекики терминът „издаване“ означава преди всичко отпечатване на произведение във форма на книга и разпространение на така получените екземпляри. Тук предложеното изследване, разбира се, разглежда подробно регламентацията на този вид издаване. Но не само това. Разгледани са и други, близки до тази форма на използване на произведенията. Преди всичко договорите за публикуване на произведения в периодични издания, за поместване в обикновени печатни издания на илюстрации и фотоснимки, за графично оформление. Особено полезно е и включването на коментар, свързан с договорите за създаване на т.нар. електронни книги. Това е нещо ново и

недостатъчно проучено у нас що се отнася до авторскоправния му аспект.

Несъмнено авторът е постъпил добре като е насочил внимание и към този вид облигационни отношения, близки до издателските, които добиват все по-голямо разпространение при съвременните условия. Традиционният издателски договор датира повече от два века и е добре проучен, включително в нашата правна литература. Но „компютърни програми“, „електронни книги“, „управление на правата по електронен път“ бяха доскоро непознати за широк кръг хора понятия, включително за авторите и ползвателите на произведения.

Най-голямото достойнство на книгата е нейната насоченост към практиката. Тук несъмнено на автора е помогнал неговият опит, свързан с работата в издателства. Така той е могъл да забележи най-важните, а също и най-деликатните и спорни моменти в договорния процес между автора и издателя, а също и чуждестранната практика. И е изложил всичко това на фона на общата облигационна и авторскоправна уредба у нас.

Неведнъж съм бил свидетел на договори между автори и издатели и други ползватели, при които човек се чуди на некомпетентността на хората, които са ги писали. А авторите подписват каквото им се подаде, често без дори да го четат и почти винаги без да го разбират добре. Ето защо книги като тази са много необходими. Тя ще подпомогне зачитането на авторското право у нас.

Манчев, Ангел. Авторско право. Договори. отг. ред. Михаил Гочев. София, Сиела, 2012. 264 с.

ПРОЕКТЪТ НАБИС ЕДНА ГОДИНА ПО-КЪСНО

Тошка Борисова

Втората годишна среща на Фондация „Национална академична библиотечно-информационна система“ се проведе на 21 ноември т.г. в София. Фондация „Национална академична библиотечно-информационна система“ (НАБИС) е сдружение, учредено от Централната библиотека на Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Американския университет в България (АУБ). Активни участници в проекта са библиотеките на институциите учредители: Централната библиотека на БАН, Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ и Библиотека „Паница“ на АУБ. Основната цел на Фондацията е създаването на единен своден онлайн каталог на академичните библиотеки в България, който през общ портал да позволява интегрирано търсене чрез интернет в каталозите на тези библиотеки, както и електронен достъп до библиографска и пълнотекстова информация за техните фондове, електронни ресурси и предоставяни услуги.

Форумът бе открит от д-р Динчо Кръстев, изпълнителен директор на Фондация „Национална академична библиотечно-информационна система“, който представи гостите и програмата на форума. Приветствие към участниците направи посланикът на САЩ в България, Н. П. Джеймс Уорлик. Той акцентира върху огромната роля на библиотеките и библиотекарите за достъпа до знания и за демократизацията на обществото. Посланикът подчерта, че сега освен достъп до библиографските данни е важно да се дигитализира и съдържание.

Г-н Карл Форцхаймър, председател на Фондация „Америка за България“, говори за подкрепата на Фондацията на проекта НАБИС, един от най-големите, подпомагани от нея. Той отбеляза надеждите си този проект да бъде реализиран в полза на потребителите.

Беше обявен победителят в конкурса за рекламно мото на проекта. Студентът Адриан Павлов спечели с фразата: „Клик към знанието“.

Събина Анева, заместник-изпълнителен директор на Фондация НАБИС, представи постиженията на проекта за последната една година. Тя направи демонстрация на каталога, достъпен на <http://www.nalis.bg>. В сводния каталог на проекта са интегрирани около 1 милион библиографски записи от каталозите на асоциираните библиотеки. За една година 11 библиотеки и организации са се присъединили като членове на проекта от столицата и страната. Благодарение на функционалните възможности на софтуера на ExLibris, неговите богати възможности за търсене и достъп до ресурсите (електронни каталози, дигитални библиотеки, периодични издания и онлайн бази данни по абонамент), поединично или едновременно, са интегрирани колекциите на библиотеки, използващи различни библиотечни системи.

Ричард Овъндън, заместник-директор на Бодлеанската библиотека на университета в Оксфорд, запозна присъстващите с колекциите от редки и ценни издания и ръкописи на библиотеката. Той акцентира на инициативите за отваряне на библиотеката към нейните потребители чрез разнообразни изложби, представяния на книги,

популяризиране на редки и уникални издания и други дейности за ангажиране на обществеността и маркетиране на библиотеката. Библиотеката използва софтуера DigiTool (както НАБИС) за проектите си за дигитализация, включително заедно с гиганта Google. Ричард Овъндън подари на Д. Кръстев чаша с надпис: „Тишина, моля“, която също е част от многобройните маркетингови дейности за подпомагане на финансовото състояние на Библиотека Бодлеана.

Робърт Дарнтън, директор на Университетската библиотека в Харвард и професор в същия университет, представи разработваните в момента проекти за дигитализиране на културното наследство в САЩ, като представи целта и възможностите на DPLA (Digital Public Library of America или Американска дигитална обществена библиотека). Тя ще предоставя достъп до ръкописи, редки книги, карти, аудио- и видеофилми и фотографии, отразяващи културното наследство. Той очерта етапите на подготовка и усилията за популяризиране и коопериране. Проф. Робърт Дарнтън говори за сътрудничеството в тази насока с Европеана и защити необходимостта от свободен достъп до знания и научна информация.

Дейвид Ферио, директор на Националните архиви на САЩ, който бе и миналогодишен гост на НАБИС, очерта постиженията на американските архиви в областта на дигитализацията и акцентира на ангажиментите на правителството за подпомагане на архивите. Всички материали на федералното правителство се опазват и публикуват с цел прозрачност. В дигиталната епоха електронните архиви – Electronic Records Archives (ERA) – изпълняват важната мисия за защита и запазване на документалното наследство на правителството, за да се гарантира, че хората могат да имат постоянен достъп до основна документация на правата на американските граждани и действията на своето правителство.

Интерес към проучванията на Конгресната библиотека и библиотечната общност на нови стандарти за дигитална информация предизвика изказването на Диана Маркъм, директор на Отдел „Библиотечно обслужване“ в Конгресната библиотека на САЩ. Тя представи последните резултати от работата по RDA (Resource Description and Access) – нов стандарт, който ще уеднакви описанието на ресурси в дигитална среда. Стандартът е в тестов период и цели да осигури библиотечни правила за каталогизиране, които да се използват за описание на аналогови и цифрови ресурси, както и система от правила и указания за създаване на точки за достъп до даден ресурс в дигитална среда. Стандартът ще замени Англо-американските правила за каталогизация. Той е съвместим с FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) и с FRAD (Functional Requirements for Authority Data). Ще осигури насоки за описание и изграждане на точки за достъп до дигитални ресурси.

Втората сесия започна с презентация на Антонела Фреза, експерт при италианското министерство на културата. Тя представи многостранния си опит от работата по различни проектни дейности на европейско ниво, включително такива проекти като Minerva, Michael, Europeana, ATHENA, LINKED HERITAGE, DC-NET и INDICATE. Тя акцентира колко важно за процеса на дигитализация е участието в международни и местни проекти и използването на проектно финансиране.

Ваня Грашкина, председател на Българската библиотечно-информационна асоциация, представи национално проучване за дигитализацията у нас. Тя наблегна на планирането на тези дейности, на подбора на документите, които следва да се дигитализират, на кооперирането при такива проекти, на използване на специализирани центрове за дигитализация. Оказва се, че за дейности на българска библиотека за дигитализация се падат по 368 лева годишно, което е крайно недостъпно

за започване на такива процеси. Няколко са библиотеките, които имат постижения в дигитализационната дейност, сред които са Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, ЦБ на БАН, Университетската библиотека „Св. Кл. Охридски“. Единственият български участник в Europeana Local е Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна.

Аксел Каще, директор на направление „Стратегическо развитие“ на ExLibris за Европа, сподели новите насоки за развитие на софтуерната платформа, използвана от НАБИС. Както е известно, в работата си Фондацията прилага няколко софтуера на този доставчик: Primo – за откриване и предоставяне на библиографска информация; ALEPH – интегрирана библиотечна система за управление на книжни колекции и автоматизация на библиотечните процеси; SFX – линк резолвър, изграждащ връзки към електронни източници, към пълнотекстови статии, онлайн каталози, локални и отдалечени дигитални ресурси и др. MetaLib осигурява метатърсене и подпомага достъпа до информационни ресурси от различни доставчици, както и уникални собствени информационни източници. DigiTool е софтуер за управление на дигитални колекции – от каталогизирането и експонирането им, та до търсенето и достъпа в собствени и чужди дигитални колекции. Представителят на Ex Libris посочи проблемите на европейските потребители и сподели за новите търсения на фирмата за подобряване на софтуерната платформа.

Срещата завърши с дискусия. По общо мнение на участниците форумът беше успешен, защото световни и наши експерти в областта на библиотечното дело, архивите и ИТ споделиха задълбочено проблемите и перспективите за развитие на сектора. За българските специалисти срещата бе повод за равностетка къде сме в тези процеси и какво заедно да направим, за да сме в крак с времето.

НОВИНИ

В Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ бе показана изложбата „Русенската опера. Щрихи от миналото и настоящето“. Тя бе открита от проф. дфн. Боряна Христова – директор на Националната библиотека. Проф. Христова прочете поздравителен адрес от Пламен Стоилов – кмет на гр. Русе. Думата бе дадена и на Найден Тодоров – директор на Държавна опера – Русе. За изложбата говориха също нейните автори и организатори – Пламен Бейков и Владимир Попов, солисти от Русенската опера. Сред почетните гости бяха Елена Николова и Меглена Плугчиева – народни представители от Русе, диригентът Веселин Байчев, художникът Иван Савов и други изтъкнати дейци на Русенската опера.

Изложбените табла представиха фотографии на певците, работили в най-силните творчески периоди от историята на оперния театър – започнал от средата на 60-те до началото на 80-те години на XX в. Историята и настоящето на Русенската опера бяха илюстрирани също с художествени плакати, създадени за премиерите на постановки от 2005 г. насам. Акцент бяха античните костюми и древногръцките маски от постановката на „Едип цар“ от Игор Стравински.

НОЕВ КОВЧЕГ ЗА ПЕЧАТНИТЕ КНИГИ

Милена Цветкова

Десет години след шумния скандал на Никълсън Бейкър срещу дигитализиращите се библиотеки¹, отново в САЩ един специалист по информационни технологии пожела да съхрани за бъдещите поколения понятието „хартиена книга“. Тревогата му е, че неумолимо приближава времето, когато електронните книги ще започнат да се наричат просто „книги“ и хората ще забравят печатните формати.

Американецът Брюстър Кейл (Brewster Kahle, р. 1960) е компютърен инженер, интернет предприемач, филантроп и дигитален библиотекар. Още като студент Кейл посвещава интелектуалната си енергия да разбере как да създаде това, което той нарича дигитална версия на легендарната Александрийска библиотека в Древен Египет.

И Брюстър Кейл се втурва към смелите експерименти. На 36 години основава некомерсиалния проект Internet Archive. От 1996 г. насам се занимава с архивиране на съдържанието в Мрежата и с цифровизирането на книгите от публичния домейн.

Въпреки любовта на живота си – цифровите технологии, доверието на Кейл в битовите не е достатъчно силно, за да хвърли хартията и мастилото настрана. Дори и като ревностно вярващ в обещанието на интернет да направи знанията по-достъпни за повече хора, откогато и да било, той се тревожи от възхода на самонадеяния дигитален утопизъм спрямо електронните книги.

Ноев ковчег за печатни книги

Всеки, който страда по повод залеза на ерата на Гутенберговата книга, може да се обнадежди от шестата инициатива на дигиталния библиотекар Брюстър Кейл за 16-годишната му кариера в интернет – да създаде първия в света резерват за печатни книги².

На 5 юни 2011 г. в малък склад в гр. Ричмънд, Калифорния, пионерът на библиотечното дело в интернет показва своя бункер, в който ще консервира застрашеното печатно слово. 50-годишният ентузиаст е решил да експериментира с намеса в бъдещето на цивилизацията и да запази физически екземпляр на всяка книга, публикувана някога на планетата, в т.нар. dark archive или хартиен бекъп (backup).

¹ Вж: Цветкова, Милена. Библиотеките – виновни, до доказване на противното. – В: *Библиотеката* – минало и настояще. Юбил. сб. по случай 125 год. на Нар. библиотеката „Св. св. Кирил и Методий“. София, 2005, с. 79–95.

² Основни източници: **Physical Archive Launch**. – In: *Internet Archive Blogs*. 12.05.2011 [cited 8.01.2012]. <http://blog.archive.org/2011/05/12/physical-archive-launch/>; **Why Preserve Books? The New Physical Archive of the Internet Archive**. – In: *Internet Archive Blogs*. 6.06.2011 [cited 8.01.2012]. <http://blog.archive.org/2011/06/06/why-preserve-books-the-new-physical-archive-of-the-internet-archive/>; **Internet archivist seeks 1 of every book written**. – In: *Associated Press*. 1.08.2011 [cited 8.01.2012]. http://old.news.yahoo.com/s/ap/20110801/ap_on_hi_te/us_every_book_written

Книгите ще се пазят „за черни дни“ в подобие на Ноев ковчег, тоест читатели няма да имат достъп до тях.

Гръмката авантюра на Кейл е актуална на фона на изострилите се дебати за смъртта на печатните медии – хартиените книги, вестници и списания. Съществуването на Google Book логично поставя въпроса: **защо като имаме текстовете онлайн, някой да се опитва да спаси архаичните хартиени носители?** Брюстър Кейл е категоричен за целесъобразността на проекта си: идеята е да се осигури физическа безопасност на материалните медии, ако може за вечни времена, и едва тогава с чиста съвест да се предоставят на света техните цифрови копия.

Книгата е ключова медия за преноса на знания. През цялата ни история знанието е приемало различни форми. В началото се съхранявало в живата памет, после хората се научили да го фиксират на камък, по-късно на хартия, след това са се появили книгите, скоро след тях микрофилмите, компактдискете, а днес – вездесъщият интернет. Всяко от тези стъпала е много важно³, разсъждава интернет предприемачът. Но поради своята фундаменталност, книгите никога няма да минат на втори план и човекът ще е по-спокоен за бъдещето, ако ги види на място, където ще живеят вечно.

Стартът на начинанието е повече от внушителен. Към датата на откриването на съоръжението американецът е събрал 500 000 тома. Кейл казва, че лекотата, с която успял да събере първият половин милион заглавия, го прави оптимист относно постигането на настоящата цел – да събере 10 милиона книги, еквивалент на фонда на една голяма университетска библиотека по световните стандарти⁴. Ако проектът действително има за цел да спаси по един екземпляр от всяка издадена книга, това отговаря на изчисления през 2010 г. и планиран за сканиране от компанията Google Inc. 130-милионен книжен фонд на човечеството.

Книгите, които организацията Internet Archive е получила като дарения до момента, не стоят на полици, а се поставят в специално модифицирани транспортни контейнери, всеки от които е снабден с климат-контрол. Предварително обработените и каталогизирани книги се пакетират средно по 40 тома в кашони, на един палет се подреждат по 24 кашона и така в един метален контейнер се побират около 40 хиляди книги. Запазването на томове се гарантира от контролируема среда за дълготрайно съхранение с оптимална температура около 10–15,5°C и влажност 30%.

Всяко от консервираните заглавия има баркод, който съдържа информация за кашона, палета и контейнера, в който е книгата. Кейл уверява, че намирането на необходимата книга в „бункера“ ще отнема максимум 1 час.

Естествено работата по библиографското оформяне на книгите се извършва от специално обучен персонал. Преди да постъпи в контейнер, всяко заглавие се вписва в база данни, която е синхронизирана с библиографските записи на същите книги в дигиталната библиотека на Кейл Open Library. За прецизността на класификацията на запечатваните книги всяка получава индивидуален штрих код, съдържащ номерата на хранилището, контейнера и кашона, в който ще бъде поставена. С штрих кодове са обозначени и контейнерите.

³ Именно по тази причина наред с книгите Кейл планира да съхранява и старите сървъри на Internet Archive, които бяха заменени в края на 2010 г.

⁴ Данните у нас за сравнение: в началото на 2011 г. фондът на Университетска библиотека при Софийския университет е 2 330 000 библиотечни единици (не само книги), а обемът на фонда на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е 7 753 188 библиотечни единици.

Всички книги, постъпили във физическия архив на Internet Archive, са волни пожертвования от хора и организации от цяла Америка. Сред екземплярите в „Ноевия ковчег“ са книги от всякакъв род – от класически литературни произведения, през наръчници за водолази в Коста Рика до Брайлови издания за незрящи. Когато заглавия от архива се дублират, Брюстър Кейл ги пренасочва към други библиотеки или организации. В началния стадий на проекта той не търси нито редки книги, нито конкретни трудове, а вмъква в каталога всичко, пристигащо в офиса на хранилището.

Причини да се пазят оригинали на книгите

Брюстър Кейл има ясен мотив за авантюрата да изгради физически архив на хартиената книга, но добавената от самия него метафора „Ноев ковчег“ отвежда към несъзнателните страхове на човечеството. И подтиква да погледнем отвъд очевидното:

1. Работата е там, че днес много библиотеки и търговски компании са увлечени в световната офанзива за дигитализиране на книгите и периодичните издания. И какво правят библиотеките с хартиените екземпляри след сканирането? Обикновено ги изнасят в отдалечен репозиториум (като „бункера“ на Британската библиотека⁵ или в складовите на библиотеки в САЩ – Конгресната библиотека⁶, Университетската библиотека на Харвард⁷, Хранилището на петте колежански библиотеки, също известно като „the Bunker“⁸, Северния регионален библиотечен фонд в Калифорния⁹), а някои дори ги премахват като ненужни (както се установи десет години по-рано при казуса „Никълсън Бейкър срещу библиотеките“). Съдбата пък на домашните библиотеки, подлагани на новата услуга за частно сканиране от типа на японската BookScan, е напълно непроследима.

2. Самият Брюстър Кейл дава следните подробности: често при сканирането печатните издания се повреждат (кориците на томове се отлепват или се отрязват) и след това дигитализираният екземпляр просто се изхвърля.

3. Безспорен факт е, че няма безсмъртен технически носител и рано или късно човечеството може да поиска презапис на съдържанието в друга резолюция или в нов вид памет. В допълнение дигитализацията не е крайната фаза на безсмъртие на книгата: тя е рутинен процес на прехвърляне на информация от един материален носител върху друг – клъстери от твърди дискове, а твърдите дискове се сменят на всеки 3–5 години.

4. Читателите са подчинени на волята и възможностите на дигитализаторите или на производителите на микрофилми/микрофиши. Може да им бъде спестена подробност относно дефектите на технологията или процесора. Нещо повече, остава неизвестен фактът, че някои „неважни“ страници са били пропуснати (например

⁵ Jeffries, Stuart. Inside the tomb of tomes. – In: *Guardian*, 24.11.2007 [cited 8.01.2012]. <http://www.guardian.co.uk/books/2007/nov/24/architecture>

⁶ Library of Congress High Density Storage Facility. Ft. Meade, Maryland. – In: *Library of Congress. News Releases*, 07.11.2002. [cited 8.01.2012]. <http://www.loc.gov/today/pr/2002/02-164a.html>

⁷ The Harvard Depository. – In: *Harvard University Library*, 2011 [cited 8.01.2012]. <http://hul.harvard.edu/hd/pages/facility.html>

⁸ Collaborative Approach to Collection Storage : Five-College Library Depository. – In: *Council on Library and Information Resources*, 2011 [cited 8.01.2012]. <http://www.clir.org/pubs/reports/pub97/bodya.html>

⁹ Northern Regional Library Facility (NRLF). Richmond, California. 2011 [cited 8.01.2012]. <http://www.lib.berkeley.edu/NRLF/about.html>

„празните“ начални листове, авантитул и задните страници, съдържащи реклама, издателски анонси или дори история на движението на настоящата книга).

5. Забелязва се, например в базата на Google Books, че страниците на някои цифровизирани книги са размити или нечетливи поради небрежност на изпълнителя – издръпване на тома от скенера, преди процесът да е напълно завършен.

6. Има аспекти на печатното тяло, недостъпни чрез цифровото копие и това са размерът и качеството на изданието. Размерът е показател за употребата. Афоризмите на Оскар Уайлд с меки корици се печатат за аудитория, различна от тази на фолиантите на Библията на крал Джеймс. В дигиталната библиотека всички размери са еднакви. Същото се отнася и за качеството на хартията и подвързията.

7. Хората чувстват „интимен контакт“ с артефакта – примерно, писмо, написано от Чарлз Дарвин или папирус на възраст 2–3 хилядолетия. Усещат се внезапно свързани с нещо, което е наистина старо и ще ги отведе назад във времето. А има и хора, които реагират на четивото единствено със силно сензорно чувство.

8. Новите книги преобладаващо ще се издават електронно, а хартиените екземпляри ще стават все по-скъпи поради падането на тиражите – и след време дори да ги има на пазара, ще бъдат изключително бутикова придобивка за елитни колекционери.

9. Постгутенберговото поколение няма да ни прости, ако не създадем музеи за архетипите – Гутенберговите книги.

10. Ангажиментът на Брюстър Кейл не е обвързан само със съхраняване на хартиените книги от музеен интерес за едно бъдеще, в което няма да има хартиено книгопечатане. Проблемът е, че след едно или няколко десетилетия всички достъпни до днес книги ще съществуват само като цифрови симулации и никой не би могъл да гарантира, че съответстват на оригинала.

11. И кой гарантира оцеляването на цифровата база Internet Archive? Никой. Няма съвършен център, който да преживее в неизменен вид сто години, да не говорим за хилядолетие.

12. Подобна логика допуска развитие на човечеството в обстоятелствата на антиутопията „1984“. Теоретично възможно е създаването на глобален изкуствен интелект, който в реално време да коригира електронното съдържание в целия интернет. Но кой в бъдеще би могъл да спаси електронната книга от „централизирано“ изменение, както, от своя страна, днес технологията bittorrent е способна да дискредитира дигиталната версия на книгите като цяло?

13. Ключов проблем назрява и в зоната на доверието на хората към цифровите носители. Новото поколение читатели, което ще расте в океан от дигитална информация и което никога не е допускано до физическите оригинали, най-вероятно ще приема безрезервно както автентичното, така и преправяното и манипулирано съдържание. Но ще има и потребители, които ще знаят какво е „материален носител“ и винаги ще държат живо съмнението в автентичността на електронните документи. А без такова доверие над ежедневието ще тегнат параноята, ужасите на дистопиите и кошмарите на киберпънка.

Ето защо опазването на хартиените артефакти е изключително важно както за интелектуалното, така и за психическото здраве на човечеството.

Сравняват базата с консервирани книги в Ричмънд и с Глобалната банка за семена в Свалбард (Svalbard Global Seed Vault)¹⁰ или, както я наричат, „хранилището на Съдния ден“, така и с Библиотеката на Конгреса в САЩ.

¹⁰ Svalbard Global Seed Vault. – In: *Ministry of Agriculture and Food*, Norway. 2011 [cited 8.01.2012]. <http://www.regjeringen.no/en/dep/lmd/campaign/svalbard-global-seed-vault.html>

Брюстър Кейл в студиото за дигитализация на печатни книги

Твърде находчиво е сравнението с „Хранилището за Края на света“ – един подземен бункер в норвежка Арктика, изграден за подслон на образци от хранителни семена от реколти по целия свят. По същия модел Брюстър Кейл подготвя нещо като Ноев ковчег с образци от печатни издания, достатъчни за едно ново начало на цивилизацията, независимо дали предстои Апокалипсис или не. Още повече имаме реален протопит на предапокалиптичен депозиториум в лицето на черните камъни от Ика в Перу¹¹. Според хипотезата цивилизацията, създала „**Каменната библиотека**“ от Ика, е достигнала високо ниво на развитие и издигала науката в култ, но била принудена да се „самосъхрани“ непосредствено преди настъпването на глобален катаклизъм (според учените след удар от астероид или комета). „Изобразителните книги“ върху андезитни камъни са не просто демонстрация на научни достижения, а най-вероятно са специално създадени за предупреждение към и в полза на „следващото“ човечество.

Разликата между проекта на Кейл и Библиотеката на Конгреса е, че докато последната е функционираща информационна институция (с 33 милиона книги), в депозиториума на Кейл книгите няма да се заемат, а ще стоят „замразени“ в случай, че дигиталните им версии по някакви причини бъдат унищожени. Второ, по закон тя не е архив на американската книга (с изключение на издадените през

¹¹ Цветкова, Милена. От култура на опростяването към „безбуквена“ книга. – В: *Кирилицата* в духовността на европейската информационна цивилизация. Сб. с доклади на Пета науч. конференция с междунар. участие, Нац. дворец на културата, София, 1 ноем. 2007. София: За буквите–О писменехъ, 2008, с. 338–362.

1870–1909 г.). И трето, в политиката на Конгресната библиотека изобщо не влиза задачата да притежава всяко заглавие, издавано някога по света.

Същевременно замисълът на Кейл се покрива с някои от функциите на Библиотеката на Конгреса. Първо, книгите не са предназначени за библиотечно заемане, но се използват в качеството си на първоизточник за цитиране. Второ, ако в интернет се появи електронна версия на книга, съответствието ѝ с печатния оригинал се проверява именно по екземплярите от фонда на Библиотеката на Конгреса. И трето, книгите в този фонд трябва да са защитени като авторитетни референтни екземпляри, ако цифровата им версия по някакъв начин изчезне.

Във всички случаи обаче и самият Кейл е заявил, че складът му е замислен като аналог на споменатия „Ноев ковчег“ със семена в Норвегия. И това е напълно логично, при положение, че книгите във физическия архив на Internet Archive се пазят не за четене днес, а за бъдещето¹².

Аргументи против резервата за печатни книги:

1. Да се приберат всички книги на едно място е като да ги унищожиш наведнъж с един удар. При подобни мегапроекти е задължително да се изгради втори, симетричен архив-близък, идентичен по съдържание. Задължително е двата резерва да бъдат рационално географски позиционирани, да се изчисли безопасното разстояние между тях така, че рискът да е статистически разпределен. Не че има абсолютно безопасно място на Земята, но трябва да се разсъждава стратегически както при създаването на Глобалната банка за семена в Свалбард. Например „близъкът“ да бъде в зона с минимална земетръсна активност, в подземие, в пещера, в солен рудник или дори... на Луната. Едно копие никога не е достатъчно.

2. Самоволното експериментиране с екземпляри от книги е в нарушение на законите на авторското право, тъй като не се търси разрешението на авторите, не им се изплаща възнаграждение, а приватизирането им в „резерв за бъдещето“ се явява пиратство на интелектуална собственост.

3. При четенето няма разлика между разпечатка от интернет и тиражираната в печатница години по-рано книга. Така у читателите винаги ще се намери поне един хартиен екземпляр, от която и да е книга.

4. Каква гаранция има, че и печатните книги съответстват на авторския си оригинал?

5. Как можем да сме сигурни, че и в музеите лежат оригинали, а не копия или фалшификати?

6. Проблемът с умишленото изопачаване на цифровото съдържание е преувеличен. Изкривяване на информация е било възможно винаги и това не зависи от метода на съхраняване – в електронен или в хартиен вид. Нали историческите оригинали и писмените артефакти се четат от единици изследователи? Мнозинството впоследствие чете „переразказ“, версията на преводача. Единственото, което се променя при дигиталните книги, е скоростта, с която могат да се внасят изменения/изкривявания на съдържанието.

¹² Аналогично на „Гробището на забравените книги“ в романа на Карлос Руис Сафон „Сянката на вятъра“, откъдето след време единственият оцелял екземпляр на една от скритите книги попада в ръцете на 11-годишния Даниел (Сафон, Карлос Руис. Сянката на вятъра. София: Изток–Запад, 2007. 456 с.). По вдъхновение от романа в столицата на Полша е създадено реално „Гробище на забравените книги“ (Чарнецка, Мая. Как във Варшава възкресяват забравените книги. – В: *e-vestnik*, 09.12.2010 [cited 8.01.2012]. <http://e-vestnik.bg/10574/kak-vav-varshava-vazkresyavat-zabravenite-knigi/>).

7. Хартията е много по-уязвима и лесна за манипулиране. Да погледнем към архивите, оповестявани от Wikileaks. На хартия те никога не биха попаднали в медиите, а дори и да бяха, животът им щеше да е кратък. При това всички хартиени книги, които е „трябвало“ да се редактират, са редактирани отдавна.

8. Смисълът, първичната идея са изложени в текста, а носителът е дълбоко вторичен.

9. Книгите, чиято ценност действително се приема от обществото като висока, така или иначе, се съхраняват в специални библиотеки.

На упреците на технократите, че с акта си подкопава доверието в дигиталната ера, Брюстър Кейл отговаря, че в никакъв случай не е противник на дигиталната революция, просто допуска, че развитието на цифровите технологии рано или късно ще изведе от употреба такъв предмет като печатната книга.

Съхраняването на артефакти не е задача на библиотеките, а на музеите. Но едва ли музеите ще се натоварят с мисията да пазят и физическите екземпляри на Гутенберговите книги, ако и те работят по посока дигитализиране на фондовете си като библиотеките. Така че е нормално един трети тип институция, синергетична, като Internet Archive, да поеме новата цивилизационна мисия. Кой знае, може да се окаже, че в даден момент такава институция от трети вид ще притежава единствената надеждна банка с човешки знания, каквато е била Александрийската библиотека преди две хилядолетия.

Всъщност никой не гарантира оцеляването на печатните носители и в металните контейнери на Internet Archive в Ричмънд. Съществува и утопична, нетехнологична алтернатива, примерно на всеки жител на планетата да се раздаде по една книга и отговорността за съхраняването ѝ по законов път да се възлага лично и да се предава по наследство! Във всички случаи за съхраняване на книгите е необходима някаква децентрализирана и надеждна криптосистема, която дори теоретично да не може да бъде унищожена.

Това, което истински притеснява Кейл, е, че хората тълкуват проекта му за „резерват“ като неуважение към книгите. Появяват се и упреци, че просто ги погребва. Затова не спира да твърди, че е движен единствено от желанието да осигури неприкосновен запас от печатни книги за бъдещето, които един ден пак ще живеят. Независимо дали хранилищата им ще бъдат еквивалент на гробници, капсули на времето, крионови камери или Ноеви ковчежи. Възможно е наново да настъпи техният час. Хартията е търпелива.

Изводи за хартията като медия

Въпросът за неприкосновеността на писмените оригинали е не толкова професионален, колко общочовешки. Във Френската национална библиотека се пази шумерски речник от VIII–VII в. пр.н.е., който завършва със заклинанието: „Ищар да благослови читателя, който няма да промени тази плочка, нито ще я постави някъде другаде в библиотеката, но да се отвърне с гняв от онзи, който посмее да я изнесе от библиотеката“. Историците на писаното слово разказват, че и днес в Саудитска Арабия, ако изтървеш на земята книга или вестник с арабско писмо и, не дай Боже, да ги настъпиш, отиваш на публичен съд.

Аргументи в защита на хартиения оригинал могат да изброят всички, възпитани и реализирали се в Гутенберговата информационна парадигма. Нещо повече – опитите за съпоставяне на традиционното печатно издание с новото, дигитално-

то, само могат да подчертаят още повече достойнствата и ценността на книжното тяло и дори извеждат на преден план онези негови качества, които преди това са оставали незабелязани.

Първо, хартията е изключителна медия¹³. Лека и гъвкава, с висока резолюция, поддържа безброй шрифтове/почерци, може да представя и черно-бели, и цветни илюстрации. Потребителите на хартиени документи – било то книги, доклади, писма, от пръв поглед получават голяма паралингвистична информация за тях. Оформлението им може да покаже степен на качество или естетически черти. Начинът, по който текстът е прекъснат, може да подсказва сложността на документа, а дебелината на книгата ни дава представа за авторовите амбиции. Хипертекстовите черти на книгата – с таблици в съдържанието, бележки и индекси, я правят идеална за нелинейно четене.

Второ, хартиената книга е носител на първичното и надеждното.

Неслучайно в популярните компютърни ролеви игри като *PlaneScape* има фракция с името „Вярващи в Първоизточника“ (The Believers of the Source), чиито представители са Богочовеците или Божествените хора (Godsmen). Първоизточникът е преди раждането на отделния човек и е триединство от светлина, щастие и музика. Веруюто на Вярващите в Първоизточника им е „Еволюирай правилно и ще станеш бог“. Пътят към правилното самоусъвършенстване е да черпиш от това триединство. Богочовеците приемат четенето на записаната история за един от основните начини за възвисяване и охраняват всички появили се някога записи, съставени на основата на изучаване на миналото. С това Вярващите в Първоизточника са в постоянна опозиция с Пазителите на Праха, които забраняват изучаването на минал живот, понеже „мъртвото си остава мъртво“, стремят се да забранят и разпространяването на всякаква печатна информация. За невярващите в Първоизточника смисъл имат само преходните и актуалните божества, себеподобните им, поради което са обречени да получават минимални способности и в крайна сметка да се прераждат в по-низши същества, да регресират до животни.

Затова и всяка съвременна стратегия за дигитализиране на архив или библиотека декларира като ангажменти наред с избягването на проблеми с нарушаване на авторското право и още два:

- избор на щадящ хартията метод за произвеждане на електронното копие;
- избягването на негативните явления, като изкривяване на първоизточника, следствие от създаването на електронно копие („електронно копие“ е цифровият аналог на оригинала, напълно повтарящ печатния оригинал).

Трето, хартиената книга е гарант за документалност, фундаменталност, мемориалност, неунищожимост, трайност и категоричност на въздействието.

Една позабравена латинска сентенция гласи: „Коего го няма в документите, няма го и в света“ (Quod non est actis, non est in mundo). Фактът, че и днес архивът на NASA и всички държавни, международни актове и секретни досиета се съхраняват върху хартия, фактът, че съгласно Законите за специалните разузнавателни средства (включително и този на Република България) всички доказателства от процедурата „подслушване“ се фиксират и съхраняват на хартиен носител – всичко това идва в подкрепа на тезата за присъщата само на хартията функция на **документалност**. Неслучайно изследователите в областта на естествените науки – физиците, химици-

¹³ McElhearn, Kirk. Review of The Myth of the Paperless Office. – In: *Technology&Society* [cited 8.01.2012]. <http://www.techsoc.com/paperless.htm>

те, генетиците и т.н., не правят своите епохални научни съобщения на електронни конференции, преди да са ги фиксирали върху хартия.

Хартиеният оригинал ежедневно доказва своя уникален комплекс от свойства – **категоричност на въздействието** върху научния, социалния, политическия и икономическия живот. В монографията си „Журналистиката“ Владимир Симеонов споделя един изключително показателен пример. В средата на 90-те години Радиоцентърът в Габрово започва да издава и вестник „Радиориск“, чрез който да мултиплицира събраната информация. Като всеки вестник и този е имал за задача да бъде коректив на местната власт. Твърде бързо обаче дошли проблемите за журналистите. „А ние – изненадва се тогавашната ръководителка на Радиоцентъра – нищо по-различно не сме правили от това, което правехме в радиото. Същите теми, по които говорихме там, помествахме и във вестника. И не знам защо управляващите реагираха остро само срещу вестника?!“¹⁴

Най-неопровержимите аргументи в защитата на хартиения носител се трупат по отношение на неговата **трайност**. Първо, книгите горят неуспешно. Плътното притиснатата хартия се обгаря само по краищата. Нерядко след пожари се откриват съхранени почти цели книги с изпепелени максимум по 10 листа. И второ, смеем ли например да сравняваме един дигитален носител със „стогодишна гаранция“ от производителя с крехката, минала през лавата на Везувий папирусна книга, която след повече от деветнадесет пъти по сто години може да се разгледа и чете зад стъклените витрини на Археологическия музей в Неапол?

На 3 март 2002 г. британският вестник „Обзървър“ поля със студен душ магията на тоталната дигитализация на книжовното наследство. В публикацията със заглавие „Дигиталната Книга на Страшния съд оцеля 15, а не 1000 години“ се съобщава, че създадената през 1986 г. цифрова версия на най-важния писмен извор за историята на Средновековна Англия по проект, струващ 2,5 милиона британски лири, вече е недостъпна за читателите¹⁵. Експертите не спестяват иронията: книгата оцелява върху хартия близо 1000 години (сздадена през 1086 г. по инициатива на Вилхелм I Завоевателя), а в дигитален формат – едва 15 години. Причината е чисто техническа: лазерните дискове, върху които е пренесен текстът, се възпроизвеждат върху компютри „динозаври“ – отдавна изведеният от производство BBC Micro computer, продаван някога за 5000 британски лири, но днес неизползван поради старост.

Още един пример за нетрайността на дигиталната памет. По неизяснени причини през 1995 г. NASA изгуби огромен масив с цифрови данни, получени чрез космически сонди, още преди да ги е фиксирала върху по-надежден носител и преди да ги е обработила.

Много информационно-технологични и софтуерни гиганти не допускат бъдещото да ги изненада. През 1999 г. в сайта и в едно от специализираните издания на „Хюлет Пакард“ беше публикувана следната карикатура: малко дете седи на гърне, погледът му е прикован към компютърния екран, едната му ръка е върху клавиатурата, а другата е протегната към ролката с тоалетна хартия. Под изображението стои надпис: „Никоя работа не е доведена до край без хартия“.

¹⁴ Симеонов, Владимир. Журналистиката. София: ФЖМК, 1999, с. 219–220.

¹⁵ McKie, Robin and Vanessa Thorpe. Digital Domesday Book 15 years not 1000. – In: *The Observer*, 3.03.2002 [cited 8.01.2012]. http://observer.guardian.co.uk/uk_news/story/0,6903,661093,00.html/22/11/2003

Четвърто, хартиената книга е носител на уникален демографски катализатор.

Защитниците на стария хартиен носител вече разполагат и с екстравагантен физиологичен аргумент. През 2002 г. социолози от Университета в Упсала (Швеция) изследват връзката между професията на жената и нейната плодовитост. Резултатът, който бе официално обявен от проф. Георг Свансен¹⁶, завеждащ лабораторията в университета, е, че **най-нисък е процентът на безплодните жени в библиотеките и архивите**. След петгодишно проучване в цяла Швеция се оказва, че за този феномен принос има книжният прах. При продължително съхраняване старите и прашни книги от истинска дървесна хартия се покриват с микроскопични гъбички, подобни на пеницилиновите, с научното име **Ascomices vocabulofagos**. Те отделят спори, които съдържат биологично активен целулин. Прониквайки в белите дробове, оттам – в кръвта, гъбичният агент активира функциите на женската половата система до такава степен, че дори блокира действието на противозачатъчните средства.

* * *

След разгледания прецедент на рицарско отношение към печатните издания, можем да се запитаме: какво биха направили библиотекарите, ако при евентуален катаклизъм на планетата спре електрозахранването. А когато няма ток и целта ти е изграждане всичко наново, кое ще бъде единствено достъпното и най-важното за четене? **Хартиената книга**. Можем да вземем за добър аргумент сцената от екранизацията на трилогията на Л. Рон Хабърд „Бойно поле земя: Сагата на 3000-та година“ от 2000 г. Тя започва с надписа на разрушена и отдавна изоставена сграда: „Библиотека на Денвър“. „Когато атакувахме планетата ви, всичките ви войници и най-съвременните ви технологии, се съпротивляваха само 9 минути, преди да бъдат унищожени. Затова човекът е застрашен вид. Всичко, което хората са знаели, е тук. Можеш да гледаш каквото поискаш, защото тук няма нищо, което да ти помогне“. Това са надменните думи на новия, чуждопланетния господар на Земята, докато показва на един от малцината оцелели човеци останките от библиотечния фонд. Но през това време човекът Джони разлиства покрита с прах книга – „Декларация на независимостта“. Хиляда години след края на човешката цивилизация все така годна за четене.

¹⁶ **Книжная** пыль увеличивает рождаемость?! – В: *MedLinks: Акушерство и гинекология*, 24.03.2004 [cited 8.01.2012]. <http://www.medlinks.ru/article.php?sid=14667>

ЗА ХРИСТО-БОТЕВИТЕ СТРАНИЦИ И ОЩЕ НЕЩО...

Лозан Такев

Преди две години в деня, когато е роден Христо Ботев, убиха български бизнесмен. Медиите нашироко следяха престъплението и ни занимаваха няколко дни с кончината на Боби Цанков.

Датата 6 януари бе забравена за Христо Ботев. Тази година отново на 6 януари чествашме по една национална уж българска телевизия най-великия, най-страхотния, най-снимания световен герой **Шерлок Холмс**. И пак пропуснахме обикновения български революционер и поет Христо Ботев... Просто телевизията и съответното радио отбелязаха Холмс, а не и рождението на Ботев... Подобни поводи ме накараха преди години да започна една поредица, която върви тихо и почти незабелязано – библиотека „Софийски бюлетин“, която вече има над седемдесет издания. И между тях миналата година се появиха т.н. **„Христо-Ботеви страници“ на хартиен носител. В 176 странички**, в джобен формат събрах редове за CV на Христо Ботев Петков, роден на 6 януари 1848 година в Калофер, хроника за издателската му дейност, публицистични негови шедьоври, поетични творби, писма, изречения за съдбата на участниците в Ботевата чета след Освобождението...

Сигурен съм, че много хора не помнят рожденната дата на Ботев, някои от тях просто знаят датата на гибелта му... Така е. У нас честваме предимно смъртта, обесването, разстрела... И така – 6 януари, 18 юли, 7 декември не извикват никакъв спомен. Знаем 2 юни, 19 февруари, 23 юли...

Попитайте, например по-младите чии са тези думи: „Аз ще направя ръцете си на чукове, кожата си на тъпан и главата си на бомба, пък ще да изляза на борба със стихииите“. Почти никой няма да ви каже, че това е историческо послание на Христо Ботев, писано през февруари 1876 г. в писмо до Тодор Пеев. Същата година Христо Ботев е убит на Вола... Затова го сложих на корицата на изданието „Христо-Ботеви страници“... Нали видяхте наскоро по телевизията как младите „умни и красиви“ българки не знаеха чие е стихотворението „Люлека ми замира“, къде е погребан, кой е въобще Иван Вазов. А той дори е бил и министър на просвещението... Но и те не са виновни. Те знаят кой е Азис, от кого е забременяла Преслава, новия хит на Миро или Графа... Това предлагат медиите, образованието куца, това върви предимно по телевизионните канали, формати и реалити...

С помощта на родолюбиви българи като Антон Илиев, Петър Стефанов, Антон Салджийски, Теменужка Теофилова, народни представители и политици, които не са чак толкова много вече, преди години започнах цитираната поредица и така се появиха в джобен формат „Посланията на Васил Левски“, творби на **Христо Смирненски – поезия** и проза, „Иван Вазов на хартиен носител“, „В мечтите няма цензура“ на Никола Вапцаров, стихове на Яворов, Петко Славейков, вечните български песни, руски любими песни, стари градски песни и др. Издателската къща „Александрова дизайн“ скромно вписа своя дял и сложи паметни редове от българската културна съкровищница, и свърши голямо родолюбиво дело в джобен формат – удобен за четене... Тиражите не са големи – по една, две и три хиляди най-много, повечето екземпляри се подаряват по съответните юбилейни годишнини, макар продажната цена да не надвишава цената на едно кафе, вестник или кутия евтини игри... Всъщност родолюбието има ли цена? Но си мисля, че така поне по-дълго ще ни има и по-дълго ще оцелее националната ни гордост, колкото и неголяма да е тя в последно време...

ИСТИНСКАТА СИЛА НА Е-КНИГИТЕ*

Резултати от третото проучване на Aptara

Електронните книги са доминираща сила в съвременния издателски бизнес. За това еднозначно говорят цифрите – през 2010 г. продажбите им са скочили с 40% , а през 2011 г. една трета от издателите публикуват над 75% от книгите си в електронен формат.

Aptara проследява прехода на издателите от печат към дигитални медии в отговор на растежа при е-книгите чрез серия от 3 последователни изследвания от 2009 до 2011 г. Целта е да разкрият истинското влияние на е-книгите върху издателите, годишните проучвания изследват теми, включващи предпочитаните файлови формати, специфични подходи към книгоиздаването, предпочитани устройства и платформи, канали за дистрибуция, стратегии за развитие, както и обемите, и източниците на продажби.

Резултатите представят значителна информация за тенденциите в дигиталното книгоиздаване и най-добрите практики за всеки от четирите основни издателски сегмента: Търговски (художествена и популярна литература), Научен/Технически/Медицински (НТМ), Образователен (включващ средно и висше образование) и Корпоративен (B2B). Изследването за 2011 г. включва 1350 издатели.

Какво разкрива третото проучване?

Въпреки, че пазарът на е-книги расте експоненциално, той все още е млад, с непредвидимо поведение и незряла инфраструктура. За повечето издатели реалността на младия пазар се изяснява в трудности при разширението и нови предизвикателства при електронните бизнес модели, често пъти засенчвани от гръмките цифри за продажбите на е-книги. Докато един на всеки пет издатели генерира повече от 10% от продажбите си от е-книги, производството, промоцията, дистрибуцията и продажбите на електронни издания все още са далеч от достигане на пълния си потенциал. Пазарните възможности са огромни, особено за повечето издатели, които не успяват да се възползват от повишената ефективност на производството и смислената възвращаемост. Издателите все още виждат във форматите на е-книгите, каналите за дистрибуция, качеството и управлението на дигиталните права (DRM) сериозни предизвикателства. Положителна тенденция е, че тези тревоги постепенно отслабват от последното проучване до днес – окуражаващ сигнал, че пазарът на електронни книги започва да съзрява.

* Резюме на третото годишно проучване на Aptara. Преведе Диана Бойчева – изпълнителен директор на БГкниг@. БГкнига ЕАД предлага пълен пакет от услуги за автори и издатели от създаването на файлове, през печат и разпространение в цялата страна, едновременно с дистрибуция в електронен формат. Фирмата поддържа най-голямата база с платени е-книги в защитен вид, като нейните услуги използват както едни от най-големите издателства в България, така и утвърдени български автори.

Пълният текст е на адрес: <http://elektronniknigi.azcheta.com/>

Това изследване е резултат от третото поред от серия проучвания на Aptara, проектирани, за да открият тенденциите, предизвикателствата и стратегиите, важни за професионалистите, занимаващи се с книгоиздаване. Участниците са давали повече от 1 отговор, затова сумата от процентите надвишава 100.

Изследването

1. Пазарен фокус

Профилираните в художествена и популярна литература (30%), заедно с изданията за висши учебни заведения (25%) представляват по-голямата част от изследваните издателства. Научната литература заема трето място с 21%.

2. Пазари. Страна с най-голям пазарен дял

Най-големият дял на участващи издателства – сред всички издателски сегменти – е от англоговорящите държави: САЩ (70%), Великобритания (8%), Канада (3%), Австралия (3%). 27% от най-големите пазари са извън САЩ и Канада, водени от Германия, Испания и Италия. Най-голям брой респонденти от всички държави са представителите на художествената и популярната литература.

3. Размер на бизнеса

Най-голяма част от респондентите са представители на малкия до среден бизнес (78%), с годишен приход до 50 млн. долара. Масовото представяне на средните и малките издатели в това проучване отразява все по-намаляващите бариери за влизане на пазара с разширение на дигиталния печат, технологичните платформи и инструменти, както и услугите, предлагани от трети лица. 39% от респондентите са издатели на художествена и популярна литература с по-малко от милион долара годишни приходи. Взимайки предвид високите разходи за развитие на научното и образователното съдържание, неговите издатели имат по-голям процент респонденти с голям бизнес.

4. Каква е ангажираността на вашето издателство с електронни книги?

Търговският сегмент (художествена и популярна литература), повече от всички други, е повишил агресивно преследването на цели, свързани с електронното книгоиздаване. Процентът на тези издатели е нараснал от 50% до 76% за две години. Други 19% от респондентите от този тип са посочили, че имат планове за дигитално книгоиздаване. Само 6% от издателите на художествена и популярна литература не планират стъпване на пазара с е-книги в обозримо бъдеще, което показва 17% спад спрямо предишното проучване.

Издателите на корпоративна литература изостават спрямо другите пазарни сегменти в производството на е-книги. Въпреки, че не са „традиционни“ издатели, все повече и повече корпорации разпознават в е-книгите удобен, независим от устройствата формат, за да предложат информация на своите клиенти, служители, акционери, особено чрез мобилните устройства.

Бизнесът

Въпросите (от 5-и до 11-и) касаят резултатите от бизнеса с е-книги и представят мненията на най-ангажираните с него издатели.

Респондентите са насочвани по един от три пътя, според техния отговор на въпрос 4: „Каква е ангажираността на вашето издателство в бизнеса с електронни книги?“

Тези, които произвеждат е-книги (62%), са дали отговор на всеки въпрос в проучването. Тези, които имат планове да произвеждат е-книги, са насочени от въпрос 4 към въпрос 12 и остатъка от проучването. Респондентите без планове да

произвеждат електронни книги (16%) са насочени от въпрос 4 направо към въпрос 20 – последният в проучването.

5. Двигателна сила

Коя е главната движеща сила за производството на е-книги?

За всички пазарни сегменти основните двигателни сили за пазара на е-книги са повишаване на приходите (42%) и повишено търсене (36%). Фактът, че издателите следват пазара повече отколкото да го налагат, показва, че пазарът на е-книги се е разрастнал отвъд първите ентузиастични към мейнстрийма като жизнеспособен, дългосрочен канал за консумация на книги.

По-високият марж на печалбата изисква по-зряла пазарна активност, при която в разходите за производство на е-книги могат да се прилагат и амортизации, а каналите за продажба трябва да са по-улегнали. Моделите за ценообразуване и каналите за дистрибуция остават под въпрос, затруднявайки планирането на постъпления от дейността и правейки оценката на маржовете по-трудна. По отношение на възвръщаемостта на инвестициите проучването показва, че реалната цена на е-книгите е неясна за повечето издатели.

Коментари като „Да имам преднина пред конкурентите“, „Да съм в крак с времето и да остана жизнеспособен в растежа си и в променящите се пазари“, „Опитвам се да съм в крак“, „Страхувам се да не изостана“ и „То (електронното книгоиздаване) е промяна, от която и ние трябва да бъдем част“, потвърждават, че сред индустрията се ширят страх, несигурност и колебание.

6. Обем

Приблизително каква част от вашите заглавия ще се дистрибутират и в електронен формат през 2011 г.?

За всички пазарни сегменти, освен за корпоративните, делът на заглавията, които се разпространяват в електронен вид, значително е нараснал. В сравнение с резултатите от изследването на Aptara за 2010 г., ръст на пазара се наблюдава за всяка категория.

7. Приход

Приблизително каква част от вашите приходи се дължат на продажбите на е-книги?

Един от всеки пет издатели генерира повече от 10% от приходите си от е-книги, което е една силна статистика за млад пазар. Взимайки предвид очакваните повишения в нивата на продажбите, това очертава, че за пазара на е-книги има още пространство за растеж. Амазон държи позиции на двигател на пазара за е-книги – от една страна, заради популяризиране на устройствата за четене, а от друга, заради натиска за все по-ниски цени.

С разрастването на пазара на е-книги и достигането на пълния потенциал на компонентите по веригата за добавена стойност, ще се изясни дали е-книгите могат да бъдат ефективни генератори на печалба, или ще се наложи да се изследват алтернативни бизнеси и модели на ценообразуване като абонаментите или рекламите в книги. За разлика от университетите, където образователните платформи дърпат напред и компютърните бази са големи, пазарът на учебници и помагала за училището остава в неизгодна позиция от ограниченото предлагане на устройства за четене, компютри и/или образователни платформи в училищата.

8. Таргетиращи устройства и платформи

Към какви устройства и платформи таргетирате вашите е-книги?

EPUB формата набира скорост сред издателите, засенчвайки Амазон Киндъл

като най-таргетирана платформа. Относителният спад при Киндъл се дължи на излизането на пазара на други четци и тяхната поддръжка на EPUB – особено излизането на iPad и таблетите като цяло. В опит да се противопостави на тази тенденция, Амазон агресивно създава поддръжка на заглавията си на всички видове платформи – от РС до Андроид и Епъл, което, от своя страна, дава все повече причини на издателите да публикуват през Амазон. След EPUB персоналният компютър е най-таргетираната платформа за издателите от всички пазарни сегменти, освен художествената и популярна литература.

Без това да е изненада, издателите на образователна и научна литература са водещи при избора на персонални компютри като предпочитана платформа за е-книги. При учебникарите повечето образователни платформи се базират на РС. Научните издателства (най-силни в издаването на е-книги в исторически план) по начало са използвали персоналния компютър като начин за четене на е-книгите си; и това остава така и до днес.

Базираните на Андроид таблети и другите мобилни устройства имат голям потенциал, но засега представляват фрагментирана група от таргети за издателите. Блекберито, като устройство за четене на е-книги, продължава устойчивия си спад, като има най-добро представяне при корпоративните издания с 4%.

9. Дистрибуция

През какви канали дистрибутирате своите електронни издания?

Амазон все още доминира разпространението сред всички пазарни сегменти, но се наблюдава постоянен спад. Тази тенденция се приписва повече на разпространението на нови платформи и канали, най-вече базирани на EPUB, отколкото на спад в продажбите през Амазон.

Дистрибуцията през собствени сайтове преживява стръмен спад за всички пазарни сегменти. В първото изследване на Aptara през 2009 г. 36% от всички респонденти са посочили, че имат собствен сайт за разпространение на е-книги. Две години по-късно, средната стойност е 16%.

10. Източник на продажби

Кой канал генерира най-голям дял от продажбите на е-книги?

Собствените търговски сайтове на издателствата генерират най-голям процент продажби за всички пазарни сегменти, освен за издателите на художествена и популярна литература. Въпреки спада в доверието към собствените сайтове за дистрибуция те дават най-големи продажби със значителна разлика от 8% до 18% в зависимост от вида на издателя. Тези резултати не са изненадващи, особено като се има в предвид, че потребителите на научна литература отдавна са свикнали да посещават интернет страницата на издателя, на журналите и на най-новите изследвания за достъп до съдържанието, още преди да бъдат измислени мобилните е-книги. Амазон е най-доходоносният дистрибутор за издателите на художествена и популярна литература. Издателите от всички пазарни сегменти показват голяма несигурност за това кой пазарен канал е най-доходоносен. Изборите „Не съм сигурен“ (79%) и „Друго“ (84%) се класират на трето място по брой на отговорилите. В коментарите, създадени под избора „Друго“, най-често се казва, че продажбите на е-книги са все още твърде слаби или предстоящи. Издателите на образователна и научна литература са най-несигурни по отношение на въпроса кои канали генерират най-големи приходи. Липсата на яснота около основни бизнес показатели – като източника на приходи – предполага, че повечето дейности, свързани с е-книгите, са все още в началото на своето развитие.

11. Конвертиране на заглавия от изчерпани тиражи

Каква част от заглавията във вашия списък (изчерпани) сте конвертирали в е-книги?

Двама от трима издатели на е-книги не са конвертирали по-голямата част от своите заглавия в електронен вариант за продажба. Изчерпаните тиражи са неоползотворени дигитални активи с огромна потенциална продажна стойност и с по-висок марж на печалбата отколкото бестселърите. В добавка към подчертаването на относителната младост на пазара на е-книги и огромния му потенциал тези открития предполагат, че компетенциите, необходими за ефективно конвертиране на изданията от изчерпани тиражи, не са в самите издателства.

12. Електронни срещу печатни книги

Издавател/ите издават вашите е-книги основно вместо или в добавка към печатните издания?

Голямата част от издателите (85%) от всички пазарни сегменти произвеждат и електронни, и печатни варианти на своите издания. Към момента завещаните от печата скъпи бизнес структури и модели живеят успоредно с по-новите, вдъхновени от е-книгите практики. В сравнение с другите пазарни сегменти учебникарите произвеждат най-големия процент самостоятелни издания на електронни книги (13%). Това най-вероятно отразява бурния растеж на уеб-базирани образователни платформи за доставка на учебници. Тук се вижда и естественото решение на стремежа за ползване на учебници втора употреба, и намаляването на новите издания. Най-вероятно за издателите на художествена и популярна литература самостоятелните издания на е-книги ще останат запазена марка за малки заглавия от изчерпани тиражи, които не могат да обосноват финансово отпечатване или дигитален print on demand. Процентът на издателите, произвеждащи е-книги вместо хартиени, е нараснал само с 1% за последните две години според трите изследвания на Aptara (съответно 9%, 9% и 10%). Тези цифри отразяват нежеланието на издателите да „скочат в дълбокото“ с е-книгите, поне докато стойностната верига на пазара, и по-точно – приходите и печалбите, не станат по-ясни и постоянни.

13. Файлов източник

Какви са/ще бъдат вашите файлове, източници за създаване на е-книги?

PDF остава най-често срещаният източник, от който започва работата по е-книгите. Въпреки, че издателите преследват идеята за производство на различни изходни файлове от един източник, те са бавни в преминаването си от традиционните предпечатни процеси към по-гъвкави технологии, които произвеждат файлове за мобилни устройства, компютри и печат – всички от един единствен източник. Използването на XML като източник за производство на е-книги остава скромно, с най-силно представяне сред издателите на научна и образователна литература. Според последното проучване много от коментарите на анкетираните предполагат по-широката употреба на XML в бъдеще. Издателите на художествена и популярна литература, както и тези на образователна литература за началния курс, инвестират в XML по-малко, с потенциално по-голям акцент върху PDF и InDesign като източник. Издателите на художествена и популярна литература, заедно с корпоративните, прилагат най-често Word като основен източник за производство на своите е-книги – съответно по 9% и 10%. И двата сегмента разчитатат масово на външни автори или офис служители за генериране на съдържането с относително прост краен продукт – било то книга или електронно издание. С развитието на Microsoft Word неговите присъщи XML свойства размиват границите между Word и XML.

14. Производствени партньори

До каква степен вашите електронни издания са/ще бъдат произведени от външни технологични партньори?

Нивото на дейностите, свързани с е-книги, расте сред всички издателски сегменти. Нараства и употребата на външни партньори. Различните издателски сегменти варират според нивото, до което разчитат на тези доставчици на услуги, но всички им определят централна роля. Издателите на художествена и популярна литература повишават търсенето на технологични партньори повече от всеки друг пазарен сегмент, с планове да удвоят тази своя стратегия по отношение на е-книгите за следващите две години.

15. Външен двигател

Коя е главната причина за използване на външен партньор?

Със средно ниво над 30% всеки издателски сегмент се съгласява, че основна причина за използването на външен партньор за производството на е-книги е „Липсата на вътрешно-фирмени възможности и ресурси“. С непрестанната еволюция на стандарта EPUB и излизането на значими нови устройства и операционни системи форматите за е-книги все още представляват предизвикателство за издателите. Постигането на ефикасни процеси за производство на е-книги изисква непрекъснато развитие на експертизата и стандартите, хардуера и софтуера, както и инвестиции в проучвания и развитие на процесите. Със скоростно променящия се облик на устройствата за четене, платформите и производствените изисквания, се оказва трудно за издателите да оправдаят инвестирането на лични ресурси, за да създават такава експертиза.

Бъдещето

16. Стратегия по отношение на EPUB3

Имате ли стратегия за преминаване към стандарта EPUB3, след като бъде завършен?

Наблюдава се всеобща незинтересованост към EPUB3 и към неговите предимства сред издателската общност. Това не е изненадващо, взимайки предвид факта, че издателите все още работят, за да задоволят експлодиращия EPUB пазар, както и това, че EPUB3 тепърва се финализира и има все още ограничена поддръжка от устройствата. Сред всички проучвани групи почти половината не са сигурни за EPUB3 и само 25% имат план да мигрират. Издателите на художествена и популярна литература, както и на B2B, са най-подготвени с EPUB3 стратегиите си, съответно 36% и 28%.

17. Обогадени книги

Какъв е вашият план по отношение на обогатените книги (например книги с мултимедийно съдържание)?

Плановете на издателите за книги с обогатено съдържание остават скромни – 60% от тях са все още в процес на проучване или изобщо без планове за обогатени книги. Междувременно броят на участниците в проучването, които произвеждат е-книги с обогатено съдържание, е нараснал значително за последната година. За това повишено търсене допринася и навлизането на iPad и на други мултифункционални таблети, които поддържат мултимедийно съдържание. Най-очевидните скокове са при образователната литература. Производството на е-книги е достигнало невиджани височини тази година, със скок от 3% на 26% за университетските и от 4% на 25% за учебниците. Издателите на образователна литература отдавна произвеждат

мултимедийно съдържание, въпреки че основната им цел е била потребление от РС и образователни платформи в противовес на дискретните четци. Когато се говори за обогатени е-книги (въпрос 17), за разлика от EPUB3 (въпрос 16), респондентите от всички пазарни сегменти отбелязват силен растеж в производството и плановете си за производство на обогатени е-книги. Това предполага, че издателите все още не асоциират разширените е-книги с EPUB3 и/или са несигурни какво ще съдържа обновеният стандарт EPUB3. Това се забелязва най-вече при учебникарите.

Издателите на художествена и популярна литература ще продължат да гледат с неохота към инвестициите в обогатени е-книги, ако съществуващата база от четци продължава да изисква разнообразни и несъвместими файлови формати, които ще доведат до повишаване на разходите за този вид рисково съдържание.

18. Разработка на приложения

*Какви са вашите плановете относно разработването на приложения за е-книги?
Как ще изглежда бъдещето за издателите на е-книги?*

Издателите от всички пазарни сегменти остават загрижени за нестабилния характер на устройствата за четене, форматите и стандартите. Изгревът на мултифункционалните таблети може да бъде причина за надежда, както сочат и личните предпочитания на издателите за устройство за четене. Но таблетите няма да разрешат всеки проблем, тъй като издателите все още са изправени пред проблеми с дистрибуцията, качеството, цените и DRM. Положителна тенденция е, че тези грижи постепенно намаляват през последните 2 години – знак, че пазарът започва да съзрява.

19. Предизвикателства

Кои са/бяха най-големите предизвикателства за издаването е-книги?

Форматът на съдържанието и проблемите със съвместимостта все още държат първото място като най-големи предизвикателства за издателите от всички пазарни сегменти, както е било във всички изследвания на Aptara досега. Това предполага, че издателите остават загрижени за това колко е трудно да предложат по подходящ начин съдържанието си на пазара. Пазарът все още страда от разбирането, че издателите трябва да предложат колкото може повече файлови формати. Въпреки че появата на EPUB помогна да се улесни битката с форматите, той все още не е напълно интегриран в производствените процеси на повечето издатели. „Проблеми с каналите за дистрибуция“ все още остават второто по големина предизвикателство пред издателите от всички пазарни сегменти, както е било при всички изследвания, проведени от Aptara. DRM (Управлението на дигиталните права) намалява своето значение за последната година, като загрижените за това са наполовина по-малко спрямо процента загрижени за „Формат на файловете и проблеми със съвместимостта“. Избралите отговор „Общите разходи за производство на е-книги“ спада с 13%, от 21% за миналата година, до 8% сега. Все повече издатели произвеждат е-книги и системите, и процесите, които са им в помощ, съществуват от известно време в конкурентна среда. Това намалява съответно тревогите на книгоиздателите. Повишението на приходите от е-книги ясно показва промяна в нагласите на издателите – те вече виждат е-книгите като инвестиция, не просто като разход. „Качеството на конвертираното съдържание“ е сериозна тревога за всички издатели – двойно по-важно от разходите, наравно с намаляващото ниво на загриженост за DRM технологиите.

20. Лично предпочитание за устройство за четене

Кое от следните устройства вие лично използвате, за да четете е-книги?

Четенето на е-книги измежду всички професионалисти от бранша продължава да расте, с най-голяма промяна за издателите на художествена и популярна литература. Разкритията за последните две години показват интересна тенденция. В първото проучване на Aptara (от 2009 г.) 22% от всички респонденти са казали, че не четат е-книги. В настоящото проучване тази цифра спада до 11% с издателите на художествена литература.

Употребата на Киндъл расте, но много скромно – предпочитанията на респондентите са нараснали само с няколко процента за две години. В данните събрани за 2009 г. Киндъл е предпочитан от 12%, а в момента е 18%. iPad е най-предпочитаният четец за книги сред издателите. За пръв път iPad се появява в изследването от 2010 г. с повече фенове от Киндъл (16% от всички респонденти). Една година по-късно iPad все още държи първото място с 25% средно. Предпочитанията за iPad и таблети с Андроид (28%), като лични устройства за четене (29%) е статистически обвързано с четците. За един от всеки пет издатели компютърът остава предпочитано устройство за четене. През 2009 г. 28% от респондентите са предпочитали да четат е-книги от компютъра си, но две изследвания по-късно този процент спада с 10 пункта. С навлизането на нови устройства на пазара и със стабилизирането на операционните системи на таблетите този спад се очаква да продължи.

НОВИНИ

На 22 февруари т.г. в зала „София“ на Столична библиотека бе открита документалната фотоизложба „Всичко, каквото съм сторил, сторих го за Отечеството“, организирана съвместно с Националния музей „Васил Левски“ – Карлово. Експозицията представи живота на Апостола, революционната му дейност и изграждането на Вътрешната революционна организация, провала през есента на 1872 г. и фаталния завършек на един живот, отдаден в името на Отечеството. Присъстващите получиха в дар ценното издание „Европейските измерения на Васил Левски“, съставено от проф. дин Иван Стоянов и Дора Чаушева.

х х х

Читалищните библиотеки в Община Първомай бяха дарени с 1500 книги на стойност над 25 000 лв. – ценни произведения на български и чуждестранни автори, луксозно оформени енциклопедии. Дарението е от „Медийна група България холдинг“, която в края на миналата година го предостави лично на председателя на Съюза на народните читалища в България Николай Дойнов. От тези книги ще се възползват десетки любознателни деца от училищата в Общината. Библиотекарите от централната общинска библиотека при Образцово народно читалище „Св. св. Кирил и Методий – 1894 г. – гр. Първомай“ споделиха, че са много благодарни и развълнувани, тъй като подобно щедро дарение не са получавали в последните години.

Библиографски справки

0 Общ отдел

002 Печат. Книгознание. Документция. Информационна дейност

Думата тайна в заглавията на авторски и издателски проекти. Художествена литература. Книги. 1878–1991. 108 загл. Бълг. ез. Юни. НБКМ

Канадски автори, преведени на български език в периода 1920–1944 г. Книги. 12 загл. Бълг. ез. Декември 2011. НБКМ

Книги от азербайджански автори, преведени на български език във фонда на НБКМ. Книги. 1878–2010. 15 загл. Бълг. ез. Април 2011. НБКМ

Книги от казахски автори, преведени на български език във фонда на НБКМ. Книги. 1878–2010. 16 загл. Бълг. ез. Април 2011. НБКМ

Преводи от датски автори на български език. Книги. 1991–2011. 157 загл. Бълг. ез. Ноември 2011. НБКМ

Преводи на В. Юго на български език. Книги. 1878–1945. 130 загл. Бълг. ез. Март 2011. НБКМ

Технически иновации в екологичното книгоиздаване. Книги и статии. 9 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2011. НБКМ

Финландски автори, преведени на български език. Книги. 1996–2011. 25 загл. Бълг. ез. Ноември 2011. НБКМ

008 Цивилизация. Култура. Прогрес. Футурология

Глобализация в културата и културна идентичност – теоретико-приложни аспекти. Книги и статии. 1995–2010. 96 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Март 2011. РБР

Културна дифузия в историческа и съвременна перспектива. Книги и статии. 1990–2008. 31 загл. Бълг. ез. Март 2010. РБР

02 Библиотечно дело. Библиотекознание

Информационни системи в библиотеките. Книги и статии. 1992–2011. 67 + 21 загл. Бълг., англ., нем., рус. ез. Септември 2011. НБКМ

Четенето като филтър срещу аудио-визуални манипулации. Книги и статии. 1992–2011. 95 загл. Бълг. ез. Септември 2011. НБКМ

05 Списания и периодични издания с общ характер

Възрожденски периодичен печат в Русе. Книги и статии. 1865–2010. 41 загл. Бълг. ез. Юли 2011. РБР

1 Философия

101 Общи работи. Философски науки в цялост

Времето – философски, психологически и социологически аспекти. Книги и статии. 1878–2010. 90 загл. Бълг., рус., англ. ез. Февруари 2011. НБКМ

13 Философия на духа. Метафизика на духовния живот

Астрология, звезди, астрономия, хороскоп. Книги. 1992–2011. 200 загл. Бълг., рус. и нем. ез. Ноември 2011. НБКМ

14 Философски системи и направления

Антропологията на Аврелий Августин. Книги. 1878–2011. Статии. 1992–2011. 25 загл. Англ. и лат. ез. Май 2011. НБКМ

Философията на Аврелий Августин. Книги и статии. 1992–2010. 40 загл. Бълг. и рус. ез. Март 2011. НБКМ

159.9 Психология

Влияние на убежденията, ценностите и нагласите върху работата на индивида. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2011. 63 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2011. РБР

Изследване мотивацията на работния процес. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2010. 79 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2011. РБР

Психика на престъпник. Виктимология. Книги и статии. 23 загл. Бълг. ез. Март 2011. НБКМ

Психология на човешкото поведение в екстремни ситуации. Книги и статии. 1992–2010. 32 загл. + 24 EBSCO. Бълг. и англ. ез. Март 2011. НБКМ

3 Обществени науки

308 Социография. Социално положение

Трансграничен българо-румънски регион край река Дунав – социално-икономически и културни характеристики. Книги, статии и интернет ресурси. 1985–2011. 70 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2011. РБР

316 Социология. Социална психология

Егоцентризмът и неговите последици – теоретико-приложни аспекти. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2010. 66 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2011. РБР

Консуматорска култура и консуматорско общество: интеркултурни аспекти. Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2011. 42 загл. Бълг., англ. и нем. ез. Юли 2011. РБР

Межкултурни аспекти на мотивацията на човешки ресурси. Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2010. 72 загл. Бълг. и англ. ез. Юни 2011. РБР

Поликултурността като необходимо условие за межкултурна комуникация. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2011. 49 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2011. РБР

Фактори на социалната идентичност мъж-жена, момче-момиче в начална училищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1981–2009. 73 загл. Бълг. и рус. ез. Юли 2011. РБР

323 Вътрешна политика

Турско малцинство в България. Книги. 1992–2011. 38 загл. Бълг. ез. Ноември 2011. НБКМ

327 Международни политически отношения. Световна политика. Международна политика. Дипломация

Културни особености на международните преговори. Съпоставителен анализ Германия – Япония. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2011. 45 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2011. РБР

Сърбия – водеща държава в балканската политика на Русия в края на XX и началото на XXI век. Книги и статии. 1991–2011. 71 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2011. НБКМ

Черноморският регион и отношенията на България с него. История и геополитика. Книги и статии. 60 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Декември 2011. НБКМ

330.3 Динамика и развитие на икономиката

Финансиране на иновациите. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2011. 56 загл. Бълг. ез. Март 2010. РБР

331 Труд. Работодател. Работник. Наука за труда. Икономика на труда. Организация на труда

Трудова книжка, трудов стаж. Статии. 2007–2010. 54 загл. Бълг. ез. Февруари 2011. НБКМ

331.1 Теория на труда. Икономика на труда. Взаимоотношения между работещи и администрация (работодатели)

Ефективност и оценка на труда и системи за мотивация на персонала. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2011. 68 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2011. РБР

Организационни механизми и мотивация на персонала. Книги и статии. 1995–2011. 56 загл. Бълг. ез. Декември 2011. РБР

Стимулиране, оценка и заплащане на персонала в организацията – форми, методи и системи. Книги, статии и интернет ресурси. 1997–2011. 56 загл. Бълг. ез. Април 2011. РБР

331.5 Разпределение на трудовите ресурси. Заетост. Пазар на труда

Участие на лица с увреждания в управлението на трудовия пазар, заетост и права. Книги и статии. 2000–2011. 46 загл. Бълг. ез. Септември 2011. НБКМ

332 Регионална икономика. Териториална икономика. Поземлена икономика. Земя. Поземлена собственост. Недвижимо имущество

Тенденции и състояние на имотите в Русенския регион. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2011. 63 загл. Бълг. ез. Февруари 2011. РБР

Цитирани трудове на Людмил Л. Георгиев. Книги и статии. 1992–2011. 8 загл. Бълг., англ. ез. Ноември 2011. НБКМ

334. Организационни форми и споразумения на стопанска дейност. Кооперативно дело, кооперация

Иновации в бизнесорганизациите, вкл. и в телекомуникационните организации. Книги, статии и дисертации. 1992–2011. 94 загл. Бълг. ез. Февруари 2011. НБКМ

Ролята на държавата и европейските програми за развитие на предприемачеството и насърчаване на заетостта. Книги, статии и интернет ресурси. 1991–2011. 120 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2011. РБР

336 Финанси. Митническо дело. Банково дело. Пари

Държавна спестовна каса. Книги и статии. 1952–1961. 80 загл. Бълг. и рус. ез. Февруари 2011. НБКМ

Организация и обхват на данъчната ревизия. Книги и статии. 1992–2011. 50 загл. Бълг. ез. Август 2011. РБР

Оценка на рисковете пред управлението на външния държавен дълг на Р. България. Книги, статии и интернет ресурси. 2000–2011. 34 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2011. РБР

Технически анализ на валутните пазари в периода 2006–2011 г. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2011. 50 загл. Бълг. и англ. ез. Август 2011. РБР

Финансов анализ. Хотелиерство. Книги и статии. 2000–2010. 78 загл. Бълг., англ. и фр. ез. Март 2011. НБКМ

Централен депозитар в системата на българския капиталов пазар – функционални и организационни аспекти, сравнение с ЦД в други страни. Книги и статии. 1995–2010. 64 загл. Бълг. ез. Януари 2011. РБР

338 Икономическо положение. Икономическа политика. Управление. Планиране. Производство. Услуги. Цени

Диверсификация на дейността на предприятие в селски район. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2010. 51 загл. Бълг. ез. Май 2011. РБР

Значение на емитивния пазар за туризма в България. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2011. 31 загл. Бълг. ез. Март 2011. РБР

Икономически трансформации в българското общество. Книги, статии и интернет ресурси. 1985–2011. 43 загл. Бълг. ез. Ноември 2011. РБР

Насоки и проблеми в развитието на религиозния туризъм в Благоевградска област. Книги, статии и интернет ресурси. 1917–2011. 36 загл. Бълг. ез. Ноември 2011. РБР

Планиране на производствената дейност на фирма. Книги и статии. 1992–2011. 44 загл. Бълг. ез. Май 2011. РБР

339.1 Общи въпроси на търговията. Пазар

Икономическа обосновка на маркетинговата дейност в предприятието. Книги и статии. 1990–2009. 55 загл. Бълг. ез. Септември 2011. РБР

Маркетинг и реклама. Книги и статии. 1992–2010. 73 загл. Бълг., англ. ез. Февруари 2011. НБКМ

339.9 Международни икономически отношения. Външно стопанска политика. Световно стопанство

Външнополитически стратегии за отпускане помощи за развитие. Книги и статии. 1995–2010. 29 загл. Бълг. ез. Януари 2011. НБКМ

34 Право. Наука за държавата и правото

Книги в НБКМ на правна и юридическа тематика, издадени през 2008 г. 99 загл. Бълг. ез. Март 2011. НБКМ

Правна литература. 2010. Книги. 163 загл. Бълг. ез. Септември 2011. НБКМ

342 Държавно право. Конституционно право. Административно право

Проф. Владимир Николов Владикин (1891–1948). Книги и статии. 1921–2002. 89 загл. Бълг., нем. и фр. ез. Юни 2011. РБР

343 Наказателно право. Наказателен процес. Учение за престъплението. Криминология

Криминалистика, антропология, патология, идентифициране на изчезнали лица. Книги, статии и интернет ресурси. 1988–2011. 74 загл. Бълг. и англ. ез. Декември 2011. РБР

Материално наказателно право. Книги. 38 загл. Бълг. ез. Юли 2011. НБКМ

Младежки криминалитет. Книги и статии. 1990–2011. 17 + 10 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2011. НБКМ

347 Гражданско право

Концесиите. 1878–1944. Книги и статии. 11 загл. Бълг. ез. Септември 2011. НБКМ

Правен режим на дружествата със специална инвестиционна цел. Книги и статии. 2003–2011. 63 загл. Бълг. и англ. ез. Юни 2011. НБКМ

Приемане и отказ от наследство. Книги и статии. 1992–2010. 30 загл. Бълг. ез. Март 2011. НБКМ

Продажба на бързоразвалящи се вещи и продажба на дялове от търговски дружества в производството по несъстоятелност. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2010. 60 загл. Бълг. и англ. ез. Януари 2011. РБР

349 Специални отрасли на правото. Отрасли на правото със смесен характер Осигурително право. Книги и статии. 1878–1946. 173 загл. Бълг. ез. Януари 2011. НБКМ

355/359 Военно дело. Военни науки. Народна отбрана. Въоръжени сили Аферата Драйфус. Книги и статии. 1878–2010. 32 загл. Бълг., фр., нем. и англ. ез. Февруари 2011. НБКМ

355 Военно дело в цялост

Мироопазващи операции. Книги и статии. 1996–2011. 224 + 10 загл. Бълг., рус., англ. ез. Септември 2011. НБКМ

Немско-английско военно-морско съперничество през Първата световна война. Книги и статии. 17 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2011. НБКМ

37 Възпитание. Образование. Просвета. Организация на свободното време Педагогически конфликти. Книги и статии. 1992–2011. 51 загл. Бълг. ез. Юли 2011. РБР

Софийска книжовно-просветна школа и българското образование през XV–XVI в. Книги и статии. 1878–2010. 47 загл. Бълг. ез. Юни 2011. НБКМ

371 Организация на възпитанието и образованието. Училищно дело Лидерството в педагогическите общности. Книги и статии. 1993–2010. 78 загл. Бълг. ез. Май 2011. РБР

372.3 Занимания в предучилищна възраст

Влияние на кратките литературни форми върху доброжелателността и добро-намереността на 3–4-годишните деца в детска градина. Книги и статии. 1970–2010. 57 загл. Бълг. ез. Януари 2011. РБР

Екологично образование и възпитание в предучилищна възраст. Зелена детска градина. Книги и статии. 1990–2011. 87 загл. Бълг. ез. Октомври 2011. РБР

Система от проблемно-познавателни ситуации в подготвителна група по направление „Конструктивно-технически и битови дейности“. Книги и статии. 1985–2009. 87 загл. Бълг. ез. Юли 2011. РБР

Тенис на маса. Спорт в детската градина. Книги и статии. 60 загл. + 6 EBSCO. Бълг., рус. и англ. ез. Февруари 2011. НБКМ

372.4 Основно образование

Форми за намаляване на агресията при деца от ДДРЛГ чрез спорт. Книги и статии. 2000–2010. 26 загл. Бълг. ез. Февруари 2011. НБКМ

376 Възпитание, образование и обучение на специални групи и лица

Динамика на произношение при слухова патология в условията на интегрирано обучение. Книги, статии и дисертации. 1985–2011. 122 + 15 загл. Бълг. ез. Юли 2011. НБКМ

39. Етнология. Етнография. Нрави. Обичаи. Бит. Фолклористика

Авангардна мода. Книги и статии. 1992–2011. Бълг. и англ. ез. 6 загл. Април 2011. НБКМ

6 Приложни науки. Медицина. Техника. Селско стопанство

61 Медицина

Емиграция на здравни кадри. Книги и статии. 1985–2011. 103 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Юни 2011. НБКМ

Публикации на д-р Владимир Калайджиев в пер. печат. 1960–1989. Статии. 93 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Ноември 2011. НБКМ

Цитирания на доц. д-р П. Чакърова, д.м.н., в специализирани научни медицински списания. Книги и статии. 2000–2010. 2 загл. Бълг., англ. ез. Август 2011. НБКМ

Цитирания на доц. д-р Людмила Танова Танкова, д.м.н., в специализирани български и чуждестранни научни медицински списания, книги и дисертационни трудове. Книги и статии. 1994–2011. 67 загл. Бълг., англ. ез. Октомври 2011. НБКМ

Цитирания на д-р Емил Пасков Димитров в чужди периодични списания. Статии. 1997–2011. 92 загл. Англ., кит. ез. Декември 2011. НБКМ

Цитирания на д-р Пламен Иванов Пенчев, д.м.н. в специализирани научни медицински списания. Книги и статии. 1994–2010. 9 + 87 загл. Бълг., англ. ез. Септември 2011. НБКМ

615 Фармация. Фармакология. Обща терапия. Токсикология

Минерална баня – гр. Баня. Книги и статии. 1878–2011. 19 загл. Бълг. ез. Май 2011. НБКМ

616.1 Болести на сърдечно-съдовата система

Кинезитерапия при хипертонична болест. Книги, статии и интернет ресурси. 1967–2011. 44 загл. Бълг. ез. Май 2011. РБР

616.7 Болести на опорно-двигателния апарат

Кинезитерапия след ендопротезиране на тазобедрена става по повод на деформираща коксартроза. Книги, статии и интернет ресурси. 1967–2011. 44 загл. Бълг. ез. Март 2011. РБР

Обзор на съвременното кинезитерапевтично лечение на лакътни фрактури. Книги и статии. 1978–2010. 26 загл. Бълг. ез. Май 2011. РБР

617 Ортопедия. Хирургия (общи въпроси). Офталмология

Димитър Трифонов. От и за него. Книги и статии + дисертация. 1972–2011. 44 загл. Бълг. ез. Юни 2011. НБКМ

Офталмология. Книги. 1960–2011. 40 загл. Бълг. и рус. ез. Декември 2011. НБКМ

620 Изпитване на материалите. Стокознание. Енергийни централи. Обща енергетика

Възобновяеми енергийни източници. Книги и статии. 2000–2011. 58 загл. Бълг. и англ. ез. Октомври 2011. НБКМ

621.039 Ядрена техника. Ядрена и атомна енергетика

АЕЦ „Белене“, „Бургас–Александруполис“, „Южен поток“, газопроводът „Набуко“. 2005–2011. Статии. 22 загл. Бълг. ез. Юли 2011. НБКМ

621.39 Съобщителна техника

Мобилен комуникации, мобилна телефония, мобилни оператори, телекомуникации. Книги и статии, дисертация. 2000–2010. 127 загл. Бълг. ез. Февруари 2011. НБКМ

628 Санитарна техника. Водоснабдяване. Канализация. Светотехника

Икономическа ефективност на технологичността на конструкциите за условията на рециклиране. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2011. 73 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2011. РБР

Нови методи и технологии за третиране на опасни отпадъци. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2011. 41 загл. Бълг. ез. Март 2011. РБР

64 Домакинство. Комунално-битово обслужване

Хотел „Дунав“ – гр. Русе – построяване, история и съвременност. Статии. 1958–2011. 39 загл. Бълг. ез. Септември 2011. РБР

65 Управление на предприятията. Организация на производството, търговията, транспорта и съобщенията. Полиграфическа промишленост и издателско дело

Управление на промяната в организацията. Книги и статии. 1995–2011. 44 загл. Бълг. ез. Април 2011. РБР

656 Организация и експлоатация на транспорта и пощите

Състояние на транспортния сектор в България. Книги, статии и интернет ресурси. 1985–2011. 52 загл. Бълг. ез. Юли 2011. РБР

656.2 Експлоатация на железопътния транспорт

Иржи Прошек. Александровски мост. Книги и статии. 1878–2011. 24 загл. Бълг., чеш., нем. ез. Април 2011. НБКМ

657 Счетоводство

Счетоводна политика и информационна криза. Книги и статии. 2002–2010. 16 загл. Бълг. ез. Март 2011. НБКМ

658 Организация на промишленото производство (предприятие) и на търговията

Анализ и оценка на технологични варианти в производствено предприятие. Книги, статии и интернет ресурси. 1990–2011. 34 загл. Бълг. ез. Април 2011. РБР

Анализ и планиране на обслужването в предприятието. Книги, статии и интернет ресурси. 1991–2010. 60 загл. Бълг. ез и англ.. Февруари 2011. РБР

Анализ на производствената система в предприятието. Книги и статии. 1992–2011. 25 загл. Бълг. ез. Април 2011. РБР

Техники за управление на време – time management. Книги, статии и интернет ресурси. 1991–2011. 45 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2011. РБР

659 Рекламно дело. Промислена и търговска информация

Убеждаващо въздействие в радиорекламата. Книги и статии. 14 загл. Бълг. и англ. ез. Октомври 2011. НБКМ

663 Техническа микробиология. Технология на напитките. Технология на вкусовите вещества

Управление на качеството в пивоварната индустрия. Книги и статии. 1992–2011. 15 загл. Бълг. ез. Юни 2011. НБКМ

664 Хранителна и консервна промишленост

Калкулиране себестойността на произведена хранителна продукция. Книги, статии и интернет ресурси. 1997–2010. 54 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2011. РБР

Състояние на хранителната промишленост – млечна, месна и рибна в Смолянска област. Книги и статии. 1950–2010. 161 загл. Бълг. ез. Април 2011. РБ См

681 Фина механика. Автоматика. Техническа кибернетика

Подобряване на софтуерните процеси. Книги и статии. 1992–2011. 21 загл. Бълг. и англ. ез. Декември 2011. НБКМ

7 Изкуство. Художествени занаяти. Фотография. Музика. Развлечения. Игри. Спорт

7.01/.097 Обща теория на изкуството. Техника на изкуството. Художествени стилове и влияния. Художествени образи и др.

Проф. д-р Атанас Божков – публикации от и за него. Книги и статии. 79 загл. Бълг., рус., англ., нем., фр. и исп. ез. Март 2011. НБКМ

75 Живопис

Стратегии за популяризация на художествените издания в България. Комиксите в България. Книги и статии. 1878–2011. 38 загл. Бълг. ез. Май 2011. НБКМ

78 Музика

Гена Димитрова. За нея. Статии. 1995–2010. 65 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2011. НБКМ

8 Езикознание. Филология. Литература

801 Общо езикознание и филология

Прецедентни текстове и изрази. Етнокултурни емблеми. Книги и статии. 1996–2011. 62 загл. Бълг. и рус. ез. Август 2011. НБКМ

Средства за текстова свързаност. Книги и статии. 1992–2011. 39 загл. Бълг. и рус. ез. Ноември 2011. НБКМ

802.0 Английски език

Книги във фонда на НБКМ, преведени от Димитри Иванов. Книги. 1945–2011.

37 загл. Бълг. ез. Март 2011. НБКМ

808.67 Български език

Изследване на прабългарската лексика. Книги, статии и интернет ресурси. 1921–2011. 52 загл. Бълг. ез. Август 2011. РБР

Модални средства на българския речев етикет. Книги и статии. 1980–2011. 33 загл. Бълг. ез. Септември 2011. РБР

820(73) Американска литература

Джек Лондон – статии и рецензии за него в периодичния печат. Статии. 1952–2010. 35 загл. Бълг. ез. Февруари 2011. НБКМ

882 Руска литература

Николай Некрасов. Книги, преведени на бълг. ез. Николай Некрасов и влиянието му в България. Книги и статии. 1878–2010. 20 + 16 загл. Бълг. ез. Юни 2011. НБКМ

886.7 Българска литература

Драмите на Емануил Попдимитров и българският модернизъм – идентитет и универсалност. Книги и статии. 1933–2011. 50 загл. Бълг. ез. Март 2011. РБР

Образът на мъжа в творчеството на Димитър Димов. Книги и статии. 1959–2010. 61 загл. Бълг. ез. Февруари 2011. РБР

Романи от български автори. Книги. 2009–2010. 100 загл. Бълг. ез. Март 2011. НБКМ

Романи от български автори. Книги. 2010–2011. 37 загл. Бълг. ез. Март 2011. НБКМ

Структура и стилистична функция на сравненията в разказите на Елин Пелин. Книги и статии. 1948–2010. 64 загл. Бълг. ез. Февруари 2011. РБР

Тодор хаджи Станчев (ок. 1850–1903). Книги и статии. 1871–2010. 141 загл. Бълг. ез. Юли 2011. РБР

9 География. Биографии. История

904 Паметници на културата на историческите периоди. Археологически паметници. Старини

Панагюрско златно съкровище. Книги и албуми. 20 загл. Бълг., нем. и англ. ез. Август 2011. НБКМ

908 Краезнание

Генерал Черевин – освободителят на Смолянския край – 1878 г. Книги и статии. 28 загл. Бълг. ез. Юни 2011. РБ См

Свещеник Константин Дъновски, роден в Устово и ролята му в борбата за самостоятелна българска църква. Книги статии. 13 загл. Бълг. ез. Април 2011. РБ См

Село Писаница, Смолянско – общи материали, история. Книги и статии. 83 загл. Бълг. ез. Март 2011. РБ См

Читалище „Балкански просветител“ – кв. Райково. Книги и статии. 1991–2010. 126 загл. Бълг. ез. Март 2011. РБ См

940 История на Европа

Процесите на модернизация в Западна Европа в края на 19. и началото на 20.

век. Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2011. 37 загл. Бълг. ез. Юни 2011. РБР

942 История на Англия и Великобритания

Оливър Кромвел. Книги и статии. 1878–2010. 15 загл. Бълг., рус., англ., фр. ез. Април 2011. НБКМ

943.0 История на Германия

Фридрих II Велики (1740–1786). От и за него. Книги и статии. 1878–2010. 30 загл. Бълг., нем., фр., англ. и пол. ез. Февруари 2011. НБКМ

946.0 История на Испания

Непобедимата испанска армада. Книги. 1878–2011. 10 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2011. НБКМ

949.72 История на България

Търговия и занаяти по поречието на р. Места, Серско, Драмско, Солунско, Скопско. Книги. 1878–2011. 28 загл. Бълг. и макед. ез. Декември 2011. НБКМ

949.72.03 Период на феодализма в българските земи (VII в.–I пол. на XVIII в.)

Средновековна българска култура. Книги, статии и интернет ресурси. 1972–2011. 40 загл. Бълг. ез. Април 2011. РБР

97 История на Северна и Централна Америка

Война за независимост на САЩ 1775–1783. Книги и статии. 1878–2011. 25 + 17 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2011. НБКМ

Списък на библиотеките-участници

НБКМ – Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

РБР – Регионална библиотека, Русе

РБ См – Регионална библиотека, Смолян

*Редактор Елха Денева
elha_deneva@abv.bg*

IN MEMORIAM

На 19 февруари почина доцент д-р **ВИКТОРИЯ ТИЛЕВА** (1924–2012) – дългогодишна служителка на Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, родолюбец, автор на списание „Библиотека“. Поклон пред светлата ѝ памет!

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“
НА НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ ЗА 2012 г.

Име. Презиме. Фамилия

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	4,00 лв.	☐ 12 лв.	☐ 24 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Юлияна Павлова – Административно-стопански отдел, тел. 988 28 11 (вътр. 292),
e-mail: yu.pavlova@nationallibrary.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88.
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
Административно-стопански отдел, Юлияна Павлова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:
UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,
Бизнес център София Батенберг, 1000 София.

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88.
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
Административно-стопански отдел, Верка Димова

**Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.**